ภาวะผู้นำ
ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ของ
พระราชนันทมุนี
(สำรวย อาภากโร)

วัดละหาร ต.โสนลอย อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี

จัดพิมพ์ เนื่องในงานฉลองเปรียญธรรม

และงานทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาส

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

ภาวะผู้นำ

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ของ

พระราชนันทมุนี

(สำรวย อาภากโร)

จัดพิมพ์ เนื่องในงานฉลองเปรียญธรรม
และงานทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาส

ภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

จัดพิมพ์โดย

- พระราชนันทมุนี
- คณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา วัดละหาร
- เนื่องในงานฉลองเปรียญธรรม
  และงานทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาส

รวบรวมและเรียบเรียงโดย

- พระมหาสุริยา จิตเมธี ป.ธ.๙, วท.บ., พธ.ม.

ออกแบบปก-จัดรูปเล่ม

- พระมหาสุริยา จิตเมธี ป.ธ.๙, วท.บ., พธ.ม.

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒, ๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่

คณะบุคคลควอลิตี้ปริ้นท์

QualityPrint

1102 ถนนเจริญกรุง แขวงบางรัก เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500

email : qpprint@windowslive.com

พระราชนันทมุนี

(สำรวย อาภากโร ป.ธ.๗, พธ.ม.)

เจ้าอาวาสวัดละหาร

รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี

คำปรารภ

การจัดงานฉลองเปรียญ และงานทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาสวัดละหาร ได้บำเพ็ญมาเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการให้กำลังใจและสนับสนุนพระภิกษุสามเณรที่ศึกษาพระปริยัติธรรม คณะครูอาจารย์ และเพื่อแสดงกตัญญูกตเวทิตาธรรมแก่อดีตเจ้าอาวาสและผู้ทำคุณประโยชน์แก่วัดละหารและพระศาสนา

ในโอกาสนี้ได้จัดพิมพ์หนังสือไว้เป็นอนุสรณ์ โดยมอบหมายให้พระมหาสุริยา จิตเมธี ป.ธ.๙ เลขานุการสำนักศาสนศึกษาวัดละหาร ได้เป็นผู้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาจากงานวิจัย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องการศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ ต่อไป

ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของสาธุชนผู้มีจิตศรัทธาทุกท่าน ที่ได้ร่วมกันสละทรัพย์ แรงกายแรงใจ ช่วยให้งานนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และบุญกุศลที่ท่านทั้งหลายได้ร่วมกันกระทำในครั้งนี้ จงมารวมกันเป็นตบะเดชะ พลวะปัจจัย อำนวยพรให้ท่านทั้งหลายเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ ธนสารสมบัติ ทั่วทุกคน เทอญ

(พระราชนันทมุนี)

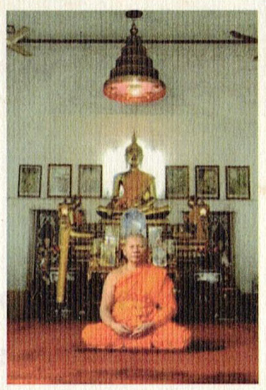
เจ้าอาวาสวัดละหาร

รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี

สารบัญ

วัดละหาร

พระราชนันทมุนี เจ้าอาวาสวัดละหาร
รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี

ประวัติวัดละหาร

ตั้งอยู่ริมคลองบางบัวทองที่ ๑๗ หมู่ ๒ ซอยเทศบาล ๔ ถนนบางกรวย – ไทรน้อย ตำบลโสนลอย (เขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลบางรักใหญ่ เขต ๑) อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

วัดละหารมีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๗ ไร่ ๒ งาน

ภาพหลวงพ่อป่าเลไลยก์ในวิหาร (พระศักดิ์สิทธิ์ประจำวัด)

ปูชนียวัตถุ

สำหรับปูชนียวัตถุที่สำคัญ มีพระประธานในอุโบสถเป็นพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๖๑ นิ้ว ปางมารวิชัยประทับนั่ง และพระประธานในวิหารเป็นพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ เป็นพระคู่วัดจัดสร้างพร้อมกับวัดมีอายุ ๒๐๐ ปีเศษ สูง ๒ เมตร มีลิงถือรวงผึ้งและช้างเป็นบริวาร ประดิษฐานในวิหารจัตุรมุขคอนกรีตเสริมเหล็ก

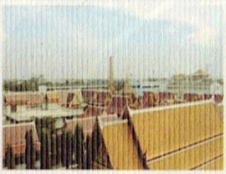
ประวัติความสำคัญของวัดละหาร

เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๓๒๑ ซึ่งเป็นสมัยปลายแผ่นดินของพระเจ้ากรุงธนบุรีนั้น เกิดศึกเวียงจันทร์ ไทยได้ยกทัพไปตีเวียง-จันทร์ โดยสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกกองทัพไทยตีได้เวียงจันทร์และหลวงพระบาง จึงได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในหัวเมืองชั้นในเป็นอันมาก ในการทำศึกครั้งนั้นสมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกยังได้อัญเชิญ พระแก้วมรกต (พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร) และพระบาง มาประดิษฐานไว้ ณ กรุงธนบุรีด้วย การตัดกำลังศึกในสมัยก่อนนิยมทำกันมาก คือ การกวาดต้อนผู้คนไปไว้กับฝ่ายตนซึ่งเป็นฝ่ายชนะ เช่น คนไทยอิสลามที่บางบัวทอง ได้กวาดต้อนมาจากภาคใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือหมู่บ้านพรวนของเวียงจันทร์ที่เรียกว่า "ลาวพรวน" จากการกวาดต้อนมาจากเวียงจันทร์ หรือแถบคลองเขมร อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี ซึ่งมีชาวเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาตั้งแต่การทำศึกสงครามต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งนั้น หัวเมืองชั้นในก็คือหัวเมืองที่อยู่รายรอบเมืองหลวง บรรดาเชลยศึกที่ถูกกวาดต้อนมาเหล่านี้จะถูกแบ่งปันให้ไปอยู่กับพวกขุนนาง

ผู้ใหญ่บ้าง ซึ่งขุนนางเหล่านี้จะถือศักดินา มีที่ดินเป็นจำนวนมาก เชลยศึกเหล่านี้จะเป็นแรงงานสำหรับทำนาของขุนนางเหล่านั้น โดยได้รับส่วนแบ่งเป็นค่าจ้างบ้าง เป็นที่อยู่อาศัยบ้าง ต่อมาชาวลาวเหล่านี้ได้รับความเป็นไทอย่างสมบูรณ์แล้ว จึงได้ร่วมในกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นที่บำเพ็ญกุศล วัดที่สร้างขึ้นนี้ยังไม่มีชื่อเป็นทางราชการ เพียงแต่เรียกกันว่า "วัดลาว" เจ้าอาวาสรูปแรก ไม่ปรากฏหลักฐานชื่อและฉายาอะไร วัดละหารในสมัยนั้นสันนิษฐานว่า สร้างในสมัยกลางรัชกาลที่ ๑ ถึงต้นรัชกาลที่ ๒

ต่อมาภายหลังได้ค้นพบหลักฐานโดยมีชื่อปรากฏในหน้าปัดนาฬิกาเรือนหนึ่งเขียนไว้ว่า ชื่อวัดราชบัญหาร มีหนังสือเขียนปรากฏ ณ หน้าปัดนาฬิกาว่า

"พุทธศักราช ๒๔๔๕ จุลศักราชได้ ๑๒๖๕ รัตนโกสินทร์ ๑๒๑ ข้าพเจ้านายพงษ์ ได้สละทรัพย์จักซื้อนาฬิกาถวายไว้ในอารามมีชื่อว่า "ราชบัญหาร" เป็นของสำหรับอุโบสถของสงฆ์ ณ วันที่ ๒๖ วันอาทิตย์ เดือนตุลาคม ตรงกับเดือน ๑๑ แรมสิบค่ำ ขอให้ข้าพเจ้าได้สำเร็จพระนิพพาน ปัจจยโย โหตุ"

จะเห็นได้ว่าปีพ.ศ. ๒๔๔๕ ซึ่งตรงกับ รัชกาลที่ ๕ แต่เหตุชื่อวัดจึงได้เปลี่ยนมาเป็น "วัดละหาร" ดังเช่นทุกวันนี้ได้ เพราะชื่อวัดราชบัญหาร ก็ฟังดูไพเราะดีอยู่แล้ว หรืออาจจะมีการเรียกเพี้ยนมาเป็นวัดละหารเมื่ออยู่นานวันเข้า อีกประการหนึ่ง ท้องที่แถบย่านบ้านนี้เป็นที่ลุ่ม อาจจะเรียกตามสภาพของที่ซึ่งเป็นอยู่ว่าห้วยละหาร ต่อมาคำว่า "ห้วย" ถูกตัดเหลือแต่ "ละหาร" เพราะสั้นและเรียกง่ายดี จึงเป็นวัดละหารดังเช่นปัจจุบัน วัดละหารได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ สำหรับพระภิกษุอยู่จำพรรษามีปีละประมาณ ๑๐๐ รูป สามเณร ๔๐ รูป

ลำดับเจ้าอาวาสวัดละหาร

๑.	พระอธิการหอม	พ.ศ.๒๔๒๙-๒๔๓๙
๒.	พระอธิการต่วน อุตฺตโม	พ.ศ.๒๔๔๐-๒๔๘๐
๓.	พระครูวินัยธร (มี) เปรียญ	พ.ศ.๒๔๘๑-๒๔๘๓
๔.	พระครูนนทปรีชา (เปลี่ยน ชุตินฺธโร)	พ.ศ.๒๔๘๔-๒๕๑๔
๕.	พระครูภัทรนนทคุณ (อ้น ภทฺทสาโร)	พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๒๕
๖.	พระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)	พ.ศ.๒๕๒๕-ปัจจุบัน

๖๙ ปี สำนักศาสนศึกษา วัดละหาร

วัดละหาร เป็นสำนักศาสนศึกษาประจำอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ได้เริ่มการสอนภาษาบาลี เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๙๔ โดยพระครูนนทปรีชา (เปลี่ยน ทองทวี) อดีตเจ้าอาวาส วัดละหาร ซึ่งได้ย้ายมาจากวัดโมลี อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี ซึ่งเป็นสำนักศาสนศึกษาแห่งแรกของอำเภอบางบัวทอง ครูอาจารย์ชุดแรกของสำนัก วัดละหาร คือ พระมหาทองอยู่ ฮวดศรี ป.ธ.๕ น.ธ.เอก, พระมหาบุญส่ง วิสุทธินนท์ ป.ธ.๖, น.ธ.เอก ซึ่งหลวงพ่อพระครูนนทปรีชา (เปลี่ยน) ส่งไปเรียนที่วัดโมลีแล้วกลับมาเปิดทำการสอนที่วัดละหาร

พระครูนนทปรีชา (เปลี่ยน) ดำรงตำแหน่งเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดละหารตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๔ จนถึง พ.ศ.๒๕๑๔ เป็นเวลายาวนานถึง ๓๐ ปี ได้อุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรให้มีความรู้นักธรรมและบาลีเป็นจำนวนมาก มีพระมหาทองสา เขมาจารี สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค เป็นประโยคสูงสุดในสมัยนั้น

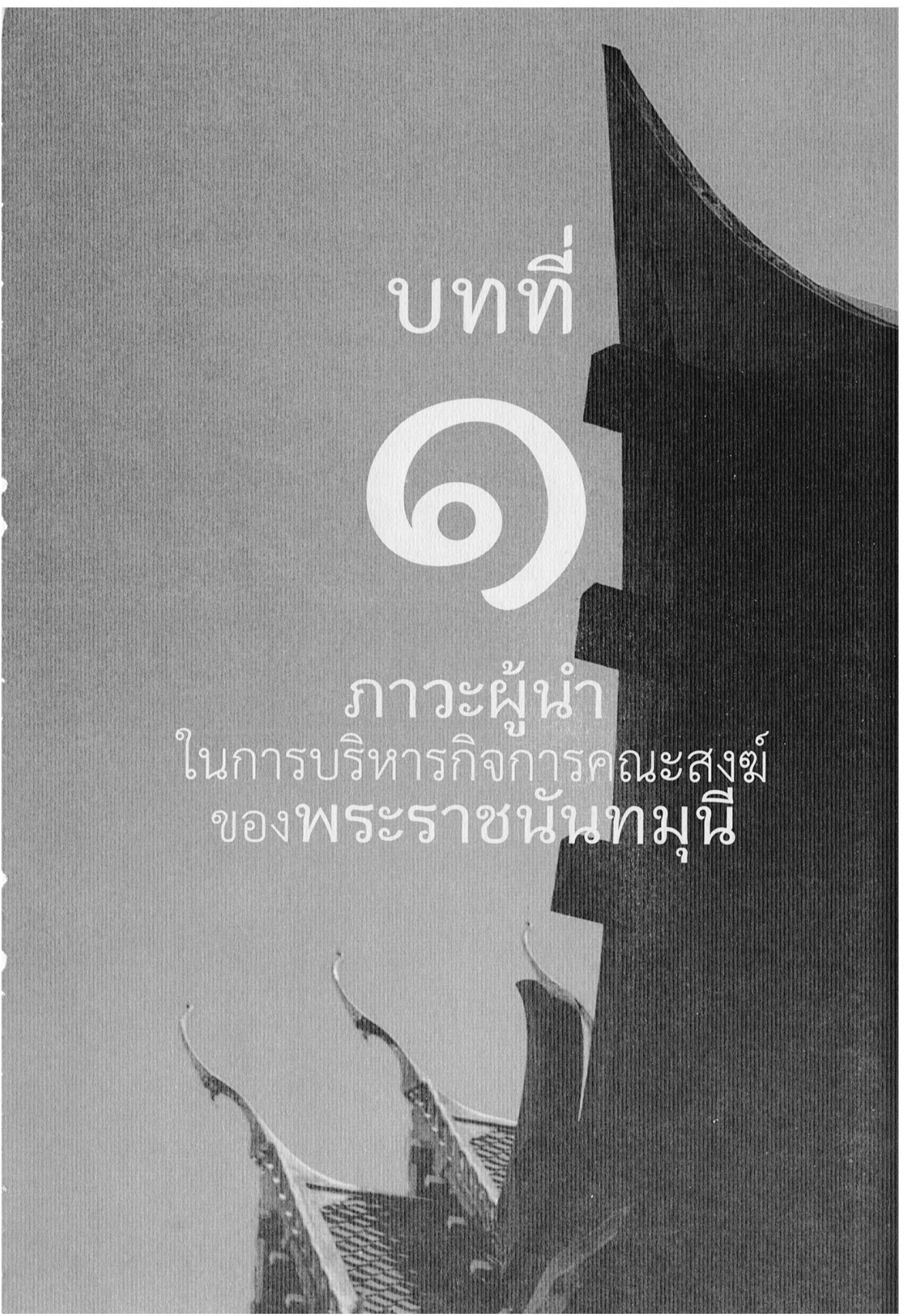
ต่อมา เมื่อพระครูภัทรนนทคุณ (อ้น เดชขจร ป.ธ.๓ น.ธ.เอก) รับตำแหน่งเจ้าสำนักศาสนศึกษาต่อ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๔ ถึง พ.ศ.๒๕๒๕ รวมเป็นเวลา ๙ ปี ก็ยังรักษาเป็นสำนัก ศาสนศึกษาไว้ตามสมควร มีผู้สอบผ่าน นักธรรมและเปรียญ ตามสมควรของผู้ศึกษา

เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๕ พระครูนนทโมลี (สำรวย อาภากโร เกตุนาค) ป.ธ.๖ น.ธ.เอก ได้มาดำรงตำแหน่ง เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดละหาร ได้เป็นผู้ทั้งศึกษาด้วยตนเอง และให้การสนับสนุนส่งเสริม พระภิกษุสามเณรที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดเพื่อเข้าศึกษาอย่างจริงจัง จนมีสถิติพระภิกษุสามเณรสอบได้นักธรรมและบาลีเป็นจำนวนเพิ่มขึ้น เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ ท่านสอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค และได้รับการปรับสมณศักดิ์จากพระครูเจ้าคณะอำเภอชั้นพิเศษ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ ที่ พระโสภิตวิริยาลังการ จากนั้นได้บริหารสำนักศาสนศึกษาวัดละหาร และให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างต่อเนื่อง จนมีผู้สอบเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ ๓ รูป คือ ๑.พระมหารังสีรตนโชโต (แก้วน้ำไสย์) ๒. พระมหาฟ้าหยาด กิตฺติเมธี (มุละสีวะ) ขณะเป็นสามเณร ๓. พระมหาสุริยา ฐิตเมธี (รักษาเมือง) และมหาเปรียญอีกมากมาย ด้วยความบริบูรณ์ของจริยาวัตร การจัดการ บริหารการศึกษา และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านต่าง ๆ ปี พ.ศ.๒๕๔๖ จึงได้รับพิจารณาเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชนันทมุนี ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ ที่รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (ได้รับเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓)

ปัจจุบันนี้ สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร ได้เปิดทำการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี โดยบาลีเปิดสอนถึงชั้น ประโยค ป.ธ.๗ ส่วนประโยค ป.ธ.๘-๙ ส่งไปเรียนที่สำนักเรียนส่วนกลางวัดสามพระยา กรุงเทพฯ ส่วนแผนกธรรมนอกจากจะเปิดสอนนักธรรมแล้ว ยังได้ประสานงานกับโรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ เปิดทำการสอนธรรมศึกษาด้วย เพื่อเปิดโอกาส ให้เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งมีนักเรียนสอบผ่านเป็นจำนวนมาก

อนึ่ง ผลสำเร็จที่ได้ปรากฏประจักษ์อยู่ทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนและอุปถัมภ์จากญาติโยมสาธุชนทั้งหลาย ซึ่งถือว่าเป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่ง....

บทที่ ๑

ภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี

บทที่ ๑

ภาวะผู้นำ

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้นำต้องมีคุณธรรม มีคุณสมบัติในทางริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ในการรวมเอากายรวมเอาใจของมวลชน หรือประสานร้อยรวมเอาคนจำนวนมากให้เห็นดีเห็นชอบแล้วดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ดีงามอันเดียวกัน เป็นผู้คิดริเริ่มหรือยืนยันสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่ผ่านมาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม พร้อมทั้งมีความเป็นผู้เสียสละ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมก่อนบุคคลอื่น

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้เป็นหลักใหญ่ พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามหลักของการ

บริหารกิจการคณะสงฆ์ ส่วนยุทธวิธีในการบริหารให้ครบทั้ง ๖ ประการอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ขึ้นอยู่กับว่าพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารนั้น ๆ จะใช้วิธีการใด หรือใช้หลักธรรมในการบริหารอย่างไร เพื่อจะให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้นสำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่ได้เคยสนองงานท่าน ได้ศึกษาค้นคว้าภาวะผู้นำของพระราชนันทมุนี ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพราะเห็นว่าลักษณะการใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่าน มีผลเห็นประจักษ์ต่อสาธารณชน เพื่อให้เห็นเป็นรูปธรรมจึงได้รวบรวมเอาภาระงานและหน้าที่ต่าง ๆ ที่ท่านได้บริหารจัดการโดยใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร ดังจะได้ชี้แจงต่อไปนี้

๑.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์
ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

๑) ชีวประวัติโดยสังเขป

ชาติภูมิ

สถานะเดิม ชื่อ สำรวย นามสกุล เกตุนาค เกิดวัน ๑ ฯ ๓ ค่ำ ปี ฉลู วันที่ ๒๔ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ชื่อบิดา นายป่วน ชื่อมารดา นางแถม บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ ๑๔ ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

บรรพชา

บรรพชาเมื่อวัน ๓ ฯ๑ ๘ ค่ำ ปี มะโรง วันที่ ๘ เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๙๕ วัดโมลี ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พระอุปัชฌาย์ พระปรีชานนทมุนี (เผือก ติสฺสถิโร) (ภายหลังได้เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชปรีชามุนี) วัดโมลี ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

อุปสมบท

อุปสมบทวัน ๕ ฯ๖ ๖ ค่ำ ปี จอ วันที่ ๒๔ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๑ วัดโมลี ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พระอุปัชฌาย์ พระปรีชานนทมุนี (เผือก ติสฺสถิโร) (ภายหลังได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชปรีชามุนี) วัดโมลี ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พระกรรมวาจาจารย์ พระครูนนทโมลี (เปลื้อง สิริโสภโณ) (ภายหลังได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชมงคลโมลี) วัดโมลี ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พระอนุสาวนาจารย์ พระมหาเยื้อน สิรินฺธโร วัดโมลี ตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๙๔ สำเร็จวิชาสามัญชั้นประถมศึกษา โรงเรียนวัดโมลี (นันทวิมล) อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้ น.ธ.เอก สำนักศาสนศึกษาวัดโมลี อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๗ สอบได้ ป.ธ.๗ สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร

พ.ศ. ๒๕๕๒ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต กิตติมศักดิ์

ความรู้พิเศษ

พ.ศ. ๒๕๐๘ สอบได้ประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมูล

พ.ศ. ๒๕๑๒ สอบไล่ได้ตามหลักสูตรประโยคครูสอนปริยัติธรรมชั้นปีที่ ๓ จากโรงเรียนครูสอนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์วัดสามพระยา

พ.ศ. ๒๕๑๒ สอบไล่ได้ประกาศนียบัตรประโยคครูสอนวาดเขียนตรี (ว.ต.)

พ.ศ. ๒๕๐๘ สำเร็จวิชาพิมพ์ดีดภาษาไทย

ความสามารถพิเศษ

การก่อสร้าง, การเขียนลายไทย

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอชั้นเอกที่

พระครูนนทโมลี

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะอำเภอชั้นพิเศษในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ **พระโสภิตวิริยาลังการ**

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ชั้นราชที่**พระราชนันทมุนี ตรีปิฎกวราลงกรณ มหาคณิสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

๒) การบริหารกิจการคณะสงฆ์

ด้านการปกครอง

พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๑๙ เป็นเจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดละหาร ตำบลโสนลอย (เขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลบางรักใหญ่ เขต ๑) อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี รับมอบหมายงานด้านการศึกษาและการเผยแผ่

ด้านการศาสนศึกษา

พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นกรรมการสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ.๒๕๑๘ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดละหาร อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี และเป็นกรรมการสนามหลวงแผนกบาลี

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พ.ศ.๒๕๓๑ จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดละหาร

พ.ศ.๒๕๓๘ ถึง ปัจจุบัน

มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักธรรม-บาลี

นักเรียนระดับประถมศึกษา

และระดับมัธยมศึกษา

ด้านการเผยแผ่

พ.ศ.๒๔๘๗ เป็นกรรมการสงฆ์องค์การเผยแผ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๒๔ เป็นพระธรรมทูตประจำจังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบลโสนลอย (อ.ป.ต.โสนลอย)

พ.ศ.๒๕๔๑ ได้รับเสมาธรรมจักรทองคำ สาขาเผยแผ่

พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นจำสำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ ๑ ประจำจังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๔๓ ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่จังหวัดนนทบุรี ตามที่เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรีมอบหมายให้ในฐานะที่เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๔๓)

พ.ศ.๒๕๔๓ ถึง ปัจจุบัน เป็นประธานในการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสามเณร หน่วยงานของข้าราชการ ครู นักเรียน และประชาชนทั่วไป

พ.ศ.๒๕๕๒ จัดตั้งวิทยุพระพุทธศาสนาวัดละหาร เพื่อใช้ในการเผยแผ่

ด้านการสาธารณูปการ

พ.ศ.๒๕๒๕ ถึง ปัจจุบัน ดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะถาวรวัตถุ ให้เพียงพอต่อการใช้สอย เสนาสนะและถาวรวัตถุที่ดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นต้นว่า ศาลาการเปรียญ อุโบสถ วิหาร กุฏิ ฌาปนสถาน ศาลาบำเพ็ญกุศล กำแพง ซุ้มประตู ฯลฯ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

พ.ศ.๒๕๓๕ ถึง ปัจจุบัน ได้บริจาคสมทบทุนและเป็นประธานในการบำเพ็ญสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น บริจาคสมทบทุนมูลนิธิสายใจไทย,ทอดผ้าป่าบำรุงพุทธมณฑล, สร้างถนน, โรงเรียน, โรงพยาบาล ฯลฯ

๑.๒ ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

๑) ภาวะผู้นำด้านการปกครอง

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการปกครองของวัดละหารซึ่งบริหารโดยพระราชนันทมุนีนั้น ควรทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ มีแบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติในการปกครองคณะสงฆ์ เรียกว่า "ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์" แบ่งออกได้ ๒ ส่วน คือ

๑. **ส่วนหลัก** ได้แก่ แบบแผนกำหนดหน่วยงาน เขตปกครอง ผู้ปกครองหรือผู้รับมอบงานหรือคณะผู้รับมอบงาน

๒. **ส่วนย่อย** ได้แก่ แบบแผนกำหนดอำนาจหน้าที่ การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน ผู้รักษาการแทนและวิธีปฏิบัติอื่น ๆ

การปกครองพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัดละหารนั้นขึ้นตรงต่อเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสจะเป็นผู้มอบหมายภารกิจด้านต่างๆ ให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาสในฝ่ายต่างๆ คณะกรรมการบริหารวัดได้ดำเนินการ ซึ่งการบริหารงานภายในวัดละหารด้านปกครอง พระราชนันทมุนีท่านบริหารงาน โดยให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาส

มาตรา ๓๖ วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

๑. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

๒. ปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัยกฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม

๓. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๔. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

๑. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

๒. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

๓. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่พำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิต หรือ

คฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งสั่งโดยชอบด้วยธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม[๑]

กฎระเบียบภายในวัด

พระราชนันทมุนี นอกจากจะปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัดเพื่อความเรียบร้อยดีงามตามหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามภายในวัดยิ่งขึ้น ท่านยังได้ใช้ภาวะผู้นำของท่าน ออกกฎระเบียบสำหรับเป็นข้อปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรวัดละหาร โดยใช้ชื่อว่า "ระเบียบวัดละหาร" ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง จัดไว้ในหมวดที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณร ดังนี้

---

[๑] กนก แสนประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

พระภิกษุสามเณรต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ทางวัดกำหนดไว้ด้วยความเคารพ เอื้อเฟื้อและตระหนักเอาใจใส่โดยเห็นเป็นเรื่องสำคัญ ดังต่อไปนี้[๒]

ข้อที่ ๒๒ พระภิกษุสามเณรต้องเคารพเชื่อฟังคำแนะนำตักเตือนของเจ้าอาวาสหรือครูอาจารย์

ข้อที่ ๒๓ พระภิกษุสามเณรต้องเอาใจใส่ดูแลเสนาสนะที่ตนอาศัยอยู่ ให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ เสมือนวิญญูชนจะพึงรักษาทรัพย์สินของตนเอง ห้ามเปลี่ยนแปลงแก้ไข ต่อเติม ทำลาย หรือ รื้อถอนเสนาสนะอาคาร และเครื่องใช้ประจำเสนาสนะอาคารนั้น ถ้าจะเปลี่ยนแปลงแก้ไข ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสก่อน ต้องช่วยกันรักษาส่งเสริมความสะอาดเรียบร้อยภายในบริเวณวัดและช่วยกันรักษาศาสนวัตถุอันเป็นศาสนสมบัติของวัด เช่น โต๊ะเก้าอี้ หรือสาธารณูปโภคอื่นๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น มิให้ชำรุดเสียหาย

ข้อที่ ๒๔ ห้ามพระภิกษุสามเณรเที่ยวไปในสถานที่อโคจร โดยไม่มีเหตุอันสมควร เมื่อมีกิจที่จะต้องไปค้างคืนในที่อื่นจะต้องลาเจ้าอาวาสก่อน ในกรณีที่รีบด่วนไม่สามารถลาได้ ควรแจ้งให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือครูอาจารย์รูปใดรูปหนึ่งทราบก่อน

---

[๒] วัดละหาร, **๕๙ ปี สำนักบาลีวัดละหาร,** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๑-๔๕.

ข้อที่ ๒๕ พระภิกษุสามเณรต้องสำรวมกิริยามารยาทให้เรียบร้อยตามหลักเสขิยวัตร สมควรแก่สมณสารูป ห้ามสะพายกล้องถ่ายรูปและทำการถ่ายรูปเอง หรือสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ เมื่อออกจากนอกเขตสังฆาวาสต้องห่มผ้าให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล เว้นแต่เวลาทำงาน

ข้อที่ ๒๖ พระภิกษุสามเณรทุกรูป ต้องร่วมแรงร่วมใจกันช่วยกิจกรรมงานของวัด ตามกำลังสติปัญญาความสามารถของตนด้วยความสามัคคีปรองดองกัน เมื่อมีกิจต้องประชุมกันควรเอาใจใส่ถือเป็นหน้าที่สำคัญ ควรเข้าประชุมและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

ข้อที่ ๒๗ ห้ามพระภิกษุสามเณรค้าขายหรือเสพสิ่งเสพติดของมึนเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และห้ามคลุกคลีกับบุคคลผู้ติดสิ่งเสพติดไม่ว่ากรณีใด ๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่วัดและหมู่คณะ หากฝ่าฝืนไม่เชื่อฟัง ให้พ้นจากความเป็นภิกษุ

ข้อที่ ๒๘ ห้ามพระภิกษุสามเณรก่อความทะเลาะวิวาทกันชกต่อย พูดจาส่อเสียด ให้ร้ายป้ายสีกัน หรือยุยงให้แตกสามัคคีในหมู่พระภิกษุสามเณรโดยเด็ดขาด

ข้อที่ ๒๙ ห้ามพระภิกษุสามเณรเล่น หรือเกี่ยวข้องกับอบายมุขทุกชนิด เช่น การพนัน การซื้อสลากกินแบ่ง ซื้อหวยใต้ดิน เป็นต้น

ข้อที่ ๓๐ ห้ามพระภิกษุสามเณรเรียนไสยศาสตร์ แสดงตนเป็นอาจารย์บอกใบ้ให้หวย ดูหมอและใช้ดิรัจฉานวิชา ห้ามทำ

ห้ามแสวงหา ห้ามมี ห้ามพกพาติดตัว และห้ามใช้วัตถุอัปมงคลต่าง ๆ เช่น ปลัดขิก กุมารทอง เป็นต้น ตลอดจนถึงอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ

ข้อที่ ๓๑ การลงอุโบสถฟังพระปาฏิโมกข์ถือเป็นวินัยกรรมที่สำคัญ พระภิกษุควรเอื้อเฟื้อ ถ้ามีกิจ จำเป็นหรือเจ็บป่วย ควรแจ้งให้เจ้าอาวาสหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งทราบ ถ้าขาดเกิน ๒ ครั้งติดต่อกันโดยไม่แจ้งเหตุจำเป็น ถือว่าไม่เอื้อเฟื้อให้ปัพพาชนียกรรม อนึ่ง โรงอุโบสถและบริเวณเป็นปูชนียสถาน พระภิกษุสามเณรควรแสดงความเคารพสงบกายวาจาใจ สามเณรที่สังกัดวัดละหารต้องรับสรณคมน์และสมาทานศีล ๑๐ ทุกกึ่งเดือน ถ้าไม่เอื้อเฟื้อให้ปัพพาชนียกรรมเช่นกัน และการทำวัตรสวดมนต์เป็นกิจวัตรที่พระภิกษุสามเณรต้องเอาใจใส่อยู่เสมอ ไม่ควรขาดนอกจากมีกิจธุระ จำเป็น

ข้อที่ ๓๒ พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติต่อกันโดยธรรม คือ สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา พรหมวิหารธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ สาราณียธรรม ๖ อปริหานิยธรรม ๗ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่ลำเอียงด้วยอคติ ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพนับถือ และแสดงสามีจิกรรมต่อกันโดยลำดับพรรษา เว้นแต่ในขณะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะหัวหน้าในพิธีหรือในที่ประชุมสงฆ์ หรือในขณะทำหน้าที่สั่งสอนอบรมหรือแสดงธรรม

ข้อที่ ๓๓ พระภิกษุสามเณรถือเป็นบุญเขตของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้ตระหนักในสีลสังวร มีปาริสุทธิศีล เป็นต้น ไม่ประพฤติตนนอกรีตนอกรอยของสมณะ ได้แก่อนาจารปาปสมาจาร

หรืออเนสนา ไม่ควรแสดงความโลภเพื่อเห็นแก่ลาภสักการะและความสรรเสริญ เมื่อได้รับนิมนต์ไปในงานต่าง ๆ ทั้งในวัดก็ดีที่บ้านก็ดี พระภิกษุสามเณรต้องปฏิบัติตามเสขิยวัตรอย่างเคร่งครัด ไม่ควรแสดงกายวิการเกี่ยวกับการ ยืน เดิน นั่งการฉันภัตตาหาร การสูบบุหรี่ เป็นต้น หรือวจีวิการ เช่น การพูดคุยกัน พระภิกษุสามเณรควรประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่นำมาซึ่งความเลื่อมใส อนึ่ง พระภิกษุสามเณรควรมีความเคารพในพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน

ข้อที่ ๓๔ ห้ามมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับสตรี โดยการพูดจาต่อสตรีโดยตรง หรือทางโทรศัพท์ การติดต่อกันโดยการส่ง ส.ค.ส. หรือให้รูปภาพแก่สตรี ยินดีรับและมีรูปภาพของสตรีที่ส่งให้ด้วยความสัมพันธ์ฉันชู้สาว หรือโดยการบันทึกเทปส่งให้กัน ห้ามพระภิกษุสามเณรต้อนรับโยมผู้หญิงในห้องนอน หรือในที่ลับหูลับตา ควรต้อนรับในที่เปิดเผยเพื่อป้องกันความรังเกียจอันจะเกิดขึ้นในหมู่พระภิกษุสามเณรด้วยกัน

ข้อที่ ๓๕ ห้ามแสวงหา โดยการเช่า ซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนซึ่งรูปภาพ หนังสือวีดีโอสิ่งลามกอนาจารทุกชนิด อันกระตุ้นกามารมณ์ หรือชักนำให้เกิดราคะ โทสะ โมหะ อันจะเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์

ข้อที่ ๓๖ พระภิกษุสามเณรควรมีความเคารพยำเกรงกันและกัน ไม่ควรเปิดวิทยุโทรทัศน์เสียงดัง หรือทำเสียงดังรบกวนพระภิกษุสามเณรรูปอื่น พระภิกษุสามเณรที่ไม่เอื้อเฟื้อ ล่วงละเมิด ไม่เคารพ เชื่อฟัง หรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบในหมวดนี้ ให้เจ้าอาวาสพิจารณา

ลงนิคหกรรม ทัณฑกรรม ปัพพาชนียกรรม หรือให้พ้นจากความเป็นภิกษุตามสมควรแก่โทษานุโทษ

นอกจากกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ได้ออกมาเพื่อให้พระภิกษุสามเณรวัดละหารมีความประพฤติเรียบร้อยดีงามแล้ว ยังมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความประพฤติดีงามของพระภิกษุสามเณรด้วย คือ

๑. มีการทำอุโบสถสังฆกรรมตลอดทั้งปี

๒. มีการทำวัตรสวดมนต์เช้า–เย็น บำเพ็ญจิตภาวนาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตลอดปี

๓. ในพรรษามีการทำวัตรสวดมนต์แปล และปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เวลา ๔ นาฬิกา ตลอดพรรษา

สรุปว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี ด้านการปกครอง ท่านได้ให้ความสำคัญกับกฎระเบียบข้อบังคับประกาศและมติมหาเถรสมาคม บริหารงานด้านนี้ทั้งส่วนหลักและส่วนย่อย ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส และเพื่อเป็นการบริหารงานด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ท่านก็ได้ออกกฎระเบียบของวัดละหาร เพื่อใช้เป็นระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรวัดละหาร พระราชนันทมุนี ได้ใช้ภาวะผู้นำมาบริหารงานในส่วนนี้ จึงทำให้การปกครองพระภิกษุสามเณรวัดละหาร มีระเบียบเรียบร้อยมาโดยตลอด

๒) ภาวะผู้นำด้านการศาสนศึกษา

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการศาสนศึกษาของวัดละหารนั้น ควรทำความเข้าในเรื่องดังกล่าว โดยหลักการ ดังนี้

การศาสนศึกษาหรือการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในอดีตครั้งพุทธกาลแบ่งการศึกษาไว้ ๒ ประการ คือ

๑. คันถธุระ ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๒. วิปัสสนาธุระ ได้แก่การเรียนกรรมฐานอันเป็นเครื่องมือหรืออุบายฝึกหัดจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วปราศจากกิเลสอาสวะทั้งหลาย[๓] โดยมีสาระของธรรมะในพระไตรปิฎก จัดแบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ

๑) หมวดพระสูตร มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระสุตตันตปิฎก

๒) หมวดพระวินัย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระวินัยปิฎก

๓) หมวดพระอภิธรรม มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่าพระอภิธรรมปิฎก

---

[๓] พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺถเวที), **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

รวมทั้ง ๓ หมวดนี้เรียกว่า **"พระไตรปิฎก"** จึงเป็นคัมภีร์ที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

องค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาในพระพุทธศาสนามีดังนี้

๑. ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ และการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำพระธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นต้น เรียกว่า **ปริยัติ**

๒. ปฏิบัติ การน้อมเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือนำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน เรียกว่า **ปฏิบัติ**

๓. ปฏิเวธ ได้แก่ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็น

พระอริยบุคคล การบรรลุธรรมชั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเอง คือเป็น ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า **ปฏิเวธ**[๔]

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันมี ๔ ประเภท คือ[๕]

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตรคือนักธรรมจัดสำหรับพระภิกษุสามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรม แบ่งเป็นนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (ระดับมัธยมศึกษา–อุดมศึกษา) สนามหลวงแผนกบาลี แบ่งการศึกษาบาลี ดังนี้ ประโยค ๑–๒ ประโยค ป.ธ. ๓ ประโยค ป.ธ.๔ ประโยค ป.ธ.๕ ประโยค ป.ธ.๖ ประโยค ป.ธ.๗ ประโยค ป.ธ.๘ และประโยค ป.ธ.๙

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นโรงเรียนที่

---

[๔] เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗

[๕] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๒**, (กรุงเทพมหานคร : นวสาสน์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๖–๑๔๗.

วัดจัดตั้งขึ้นในที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์

๔. **การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์** (ระดับอุดมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย รับผู้เรียนที่เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ของคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษา

การศึกษานั้น จะเจริญก้าวหน้าก็เพราะมีความสัปปายะ ๗ ประการ ดังนี้[๖]

๑. อาวาสสัปปายะ ความสะดวกในด้านที่อยู่อาศัย

๒. โคจรสัปปายะ ความสะดวกในด้านการโคจรบิณฑบาต

๓. ภัสสสัปปายะ ความสะดวกในการพูดให้กำลังใจแก่นักเรียนในการศึกษา

๔. บุคคลสัปปายะ ความสะดวกในด้านครูอาจารย์และนักเรียน

๕. โภชนสัปปายะ ความสะดวกในด้านภัตตาหาร

---

[๖] มหามกุฏราชวิทยาลัย, **สมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑ ตอน ๓**, (กรุงเทพมหานคร : : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๐.

๖. อุตุสัปปายะ ความสะดวกในด้านสภาพแวดล้อมที่พอเหมาะพอดีไม่หนาวไม่ร้อนจนเกินไป

๗. อริยาบถสัปปายะ ความสะดวกในด้านพฤติกรรมทางกายที่เหมาะสม

การจัดการศึกษาและส่งเสริมการศึกษาของพระราชนันทมุนี

พระราชนันทมุนี ได้จัดการศึกษาอย่างครบครัน คือ จัดการศึกษาทั้งในทางคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ ในด้านคันถธุระจัดให้มีการเรียนการสอนบาลีนักธรรมโดยเปิดสอนนักธรรมตั้งแต่ชั้นตรี–ชั้นเอก บาลีตั้งแต่ ประโยค ๑–๒, ป.ธ.๓–ป.ธ.๙ การจัดการศึกษาด้านคันถธุระ กล่าวคือ นักธรรมและบาลี ได้จัดตั้งคณะผู้บริหารสำนักศาสนศึกษา มีอาจารย์ใหญ่คอยควบคุมดูแล มีผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการและฝ่ายปกครอง มีเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ โดยท่านเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษาเอง คอยให้การอุปถัมภ์สนับสนุน และในขณะเดียวกันท่านก็จัดการศึกษาทางด้านวิปัสสนาธุระด้วย โดยท่านได้จัดให้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสูตร การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้เกิดปัญญาและสันติสุข ของคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย มีอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาคอยควบคุมงานในส่วนนี้ มีเลขานุการเป็นผู้จัดการธุระ โดยที่ท่านเป็นเจ้าสำนัก เป็นผู้บริหารงานด้านวิปัสสนาธุระ ให้พระภิกษุสามเณรวัดละหาร ศึกษาปริยัติธรรมควบคู่ไปกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษาทั้งสองด้านนี้ท่านได้ทำหน้าที่ของ

การเป็นผู้นำ บริหารงานในส่วนของการศึกษา ได้เป็นอย่างดี ในด้านวิปัสสนาธุระท่านได้เป็นผู้นำในการปฏิบัติ ท่านสอนวิปัสสนาเอง นำปฏิบัติเอง ทำให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ ในด้านคันถธุระกล่าวคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ท่านก็สอนเองในบางชั้น สนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่ใจในการศึกษาเล่าเรียน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ สำหรับวิธีการบริหารจัดการและส่งเสริมงานด้านศาสนศึกษาของท่าน มีดังต่อไปนี้

๑. ให้ความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณรวัดละหาร และวัดอื่นที่เดินทางมาเพื่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

๒. จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน

๓. จัดหาและประชุมอบรมครูสอนปริยัติธรรม ให้ความสะดวก และให้กำลังใจ

๔. จัดหายานพาหนะให้ความสะดวกและให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการศึกษา

๕. จัดหารางวัลมอบแก่นักเรียนที่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

๖. ส่งนักเรียนแผนกบาลีชั้นเปรียญเอกไปศึกษาต่อที่สำนักเรียนส่วนกลาง

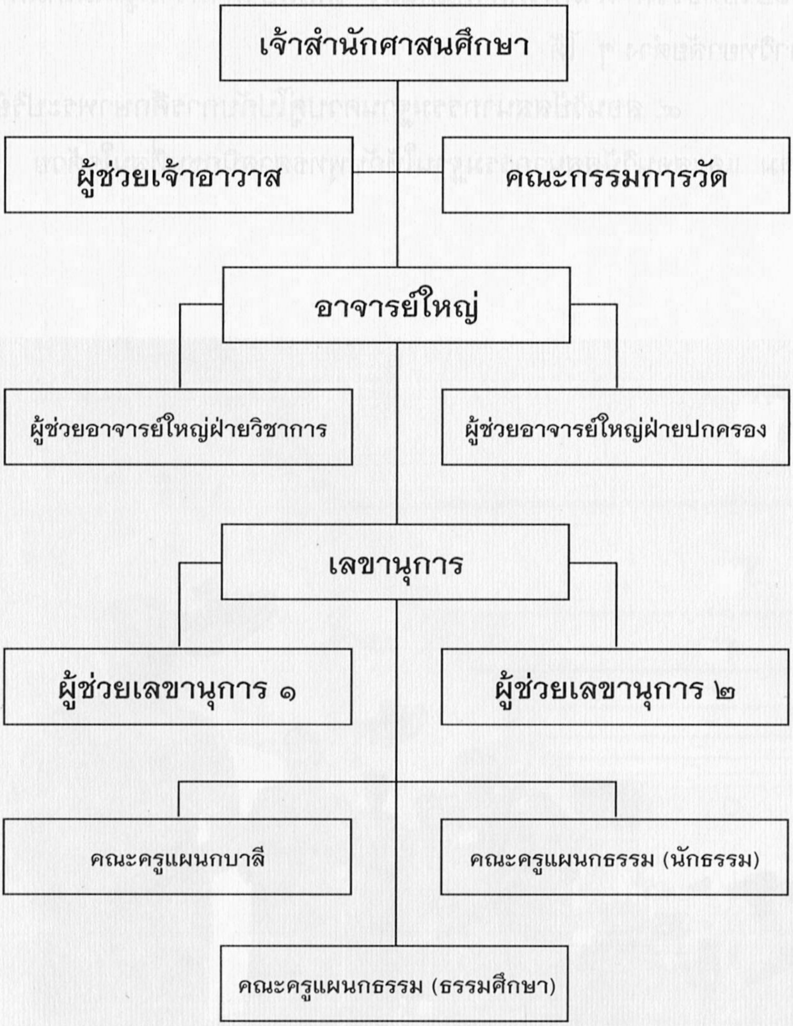
๗. จัดงานฉลองเปรียญธรรม นักธรรม เพื่อมอบทุนการศึกษา และให้กำลังใจแก่พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาเล่าเรียน

๘. เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร ผู้ที่ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามที่วัดกำหนดแล้ว ให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้

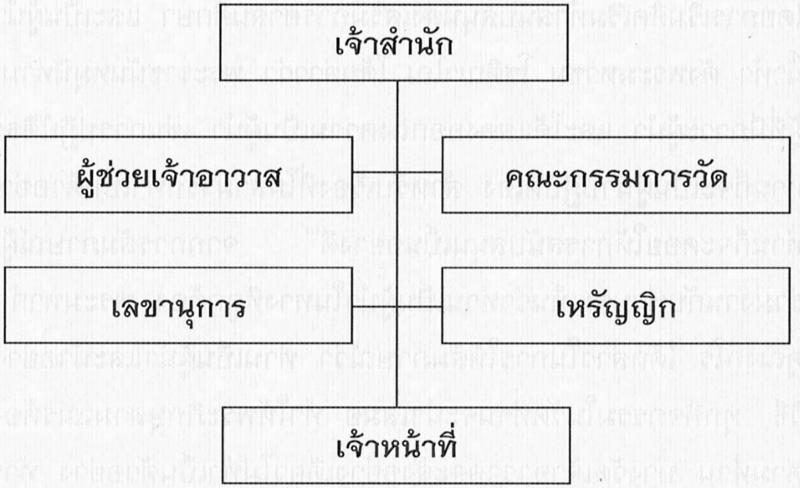
๙. สอนวิปัสสนากรรมฐานควบคู่ไปกับการศึกษาพระปริยัติธรรม และสอนวิปัสสนากรรมฐานให้กับพุทธศาสนิกชนที่สนใจด้วย

โครงสร้างการบริหารสำนักศาสนศึกษาวัดละหาร

โครงสร้างการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร
(สำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น)

การบริหารด้านการศาสนศึกษาของพระราชนันทมุนี ที่ประสบผลสำเร็จมีนักเรียนบาลีนักธรรมและธรรมศึกษาสอบผ่านจำนวนมาก เป็นผลมาจากการที่ท่านมีภาวะผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหาร โดยการเริ่มคิดเริ่มทำสนับสนุนส่งเสริมการศาสนศึกษา และเป็นผู้นำคิดนำทำ ดังพระมหาชม โชติญาโณ ได้กล่าวว่า พระราชนันทมุนีท่านเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำ และได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ เช่นการปฏิบัติธรรมท่านก็จะเป็นผู้นำปฏิบัติเอง สำหรับเรื่องที่ไม่สามารถทำเป็นตัวอย่างได้ท่านก็จะคอยให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี[๗] จากการสัมภาษณ์ผู้เคยร่วมงานกับท่านจะเห็นว่าท่านเป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง พระมหากำพล คุณงฺกโร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นผู้นำและนำอย่างถูกวิธี ทุกกิจกรรมในวัดท่านจะนำเสมอ ทำให้พระภิกษุสามเณรต้องทำตามท่าน บางวัดเจ้าอาวาสจะสั่งอย่างเดียวไม่ทำเป็นตัวอย่าง ท่านไม่เป็นแบบนั้น ด้วยความที่ท่านเป็นพระผู้ใหญ่เป็นที่เคารพนับถือของลูกศิษย์ บางครั้งแค่ท่านบอกความประสงค์ หรือวางนโยบาย พระภิกษุสามเณรญาติโยมก็ทำตามแล้ว[๘] จะเห็นได้ว่าท่านไม่ใช่เพียงแค่ผู้ให้การสนับสนุนจัดการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผู้นำในการศึกษาอีกด้วย ตั้งแต่การวางแผนจนถึงกระบวนการวิธีการปฏิบัติงาน

---

[๗] สัมภาษณ์พระมหาชม โชติญาโณ, อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร.

[๘] สัมภาษณ์พระมหากำพล คุณงฺกโร, เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง.

๓) **ภาวะผู้นำด้านการศึกษาสงเคราะห์**

ก่อนจะกล่าวถึงการศึกษาสงเคราะห์ของวัดละหารนั้น ควรทำความเข้าใจหลักการร่วมกันก่อน เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวได้อย่างชัดเจน และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากนี้ การศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. **การจัดการศึกษา** แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์

๓) โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ปัจจุบันให้เปลี่ยนเป็น "ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์")

๔) โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๒. **การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา** มี ๔ ประเภท ได้แก่

๑) ตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

๒) ช่วยพัฒนาสถานการศึกษา

๓) ช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา

๔) ช่วยเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา[๙]

ดังนั้น เมื่อทราบถึงการศึกษาสงเคราะห์ว่ามีรูปแบบเป็นอย่างไรแล้ว จากการศึกษาทำให้ทราบว่า วัดละหารนั้นมีการให้การศึกษาสงเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน แต่พบว่า มีการศึกษาสงเคราะห์อยู่ ๒ ลักษณะ คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการสงเคราะห์สถานศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา ซึ่งสามารถอธิบายได้ต่อไปนี้

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดละหาร

ความเป็นมา

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดละหาร ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๑ โดยการริเริ่มของพระคณาจารย์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีพระมหาหมุนและพระมหาลับ (ปัจจุบันทั้งสองรูปได้ลาสิกขาไปแล้ว) เป็นผู้นำในการเปิดศูนย์ ฯ ในครั้งนั้น สืบเนื่องจากท่านทั้งสองและคณะของท่าน เป็นพระนิสิตที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งในขณะที่กำลังศึกษาอยู่นั้น ท่านได้ร่วมทำกิจกรรมกับทางมหาวิทยาลัยอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับเยาวชน เช่น บวชสามเณรภาคฤดูร้อน ออกค่ายพุทธบุตร สอนธรรมะตามสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

---

[๙] พระครูโสภณปริยัติยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺถเวที), **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, หน้า ๑๓๑.

เมื่อท่านจบการศึกษาแล้ว และได้ย้ายมาสังกัดวัดละหาร ท่านจึงได้ปรึกษากันว่า วัดของเราควรให้มีกิจกรรม เพื่อเป็นการดึงเยาวชนให้เข้าวัดดูบ้าง ซึ่งโดยปกติวัดละหารก็จะจัดให้มีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว และจากการที่เคยได้สัมผัสงานในด้านนี้มาพอสมควร จึงเห็นว่า การเปิดศูนย์พุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นสิ่งที่น่าจะทำมากที่สุด เพราะในเขตอำเภอบางบัวทองและอำเภอใกล้เคียงยังไม่มีศูนย์ ฯ และยิ่งไปกว่านั้นวัดละหารยังตั้งอยู่ในเขตเทศบาลมีโรงเรียนล้อมรอบในรัศมี ๕ กิโลเมตร ประมาณ ๑๒ โรงเรียน แต่มีแค่ ๒ โรงเรียนเท่านั้น ที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุเข้าไปสอน จึงทำให้นักเรียนในอีกหลาย ๆ โรงเรียนไม่มีโอกาสได้ศึกษาธรรมะอย่างเต็มรูปแบบ

ฉะนั้นเมื่อเกิดศูนย์ฯ ขึ้นมา เด็กนักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าวจะได้มีโอกาสศึกษาธรรมะและจริยธรรมอย่างเต็มที่ โดยอาศัยเวลาว่างในวันอาทิตย์เข้ามาศึกษา อีกอย่างหนึ่งจุดประสงค์ในการเปิดศูนย์ฯ นี้ก็เพื่อที่ปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมไทย ความสำคัญของธรรมะและการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเติมที่ เมื่อได้ปรึกษากันเสร็จแล้ว จึงได้นำเรื่องนี้ไปเสนอยังพระครูนนทโมลี ซึ่งปัจจุบันก็คือพระราชนันทมุนี เมื่อท่านได้พิจารณาแล้วก็เห็นชอบและอนุมัติให้ดำเนินการตามโครงการนี้ ดังนั้นเมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๑ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดละหาร จึงได้เปิดทำการเรียนการสอนขึ้นเป็นปีแรก โดย

เปิดรับสมัครนักเรียนและเยาวชนผู้สนใจทั่วไปเข้าเรียน ตั้งแต่ระดับชั้น ป.๑-ม.๖ ทำการเรียนการสอนใน ๔ วิชา คือ ธรรมะ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ พุทธประวัติ และวิชาเลือกอีก ๑ วิชา คือ นาฏศิลป์ ซึ่งมีนักเรียนสนใจเข้าเรียนในปีนั้นประมาณ ๒๖๐ คน

ปัจจุบันมีการเปิดรับสมัคร ระดับชั้น ป.๑-ม.๓ เปิดสอนวิชา พุทธประวัติ ธรรมะ ภาษอังกฤษ และมารยาทไทย มีวิชาเลือก ได้แก่ รำไทย วาดเขียน คอมพิวเตอร์ เป็นต้น และยังสอนพิเศษวิชาวิปัสสนากรรมฐานสำหรับผู้ปกครองนักเรียนด้วย โดยเริ่มเรียนตั้งแต่ ๑๒.๐๐ น. ถึง ๑๕.๓๐ น. ทุกวันอาทิตย์

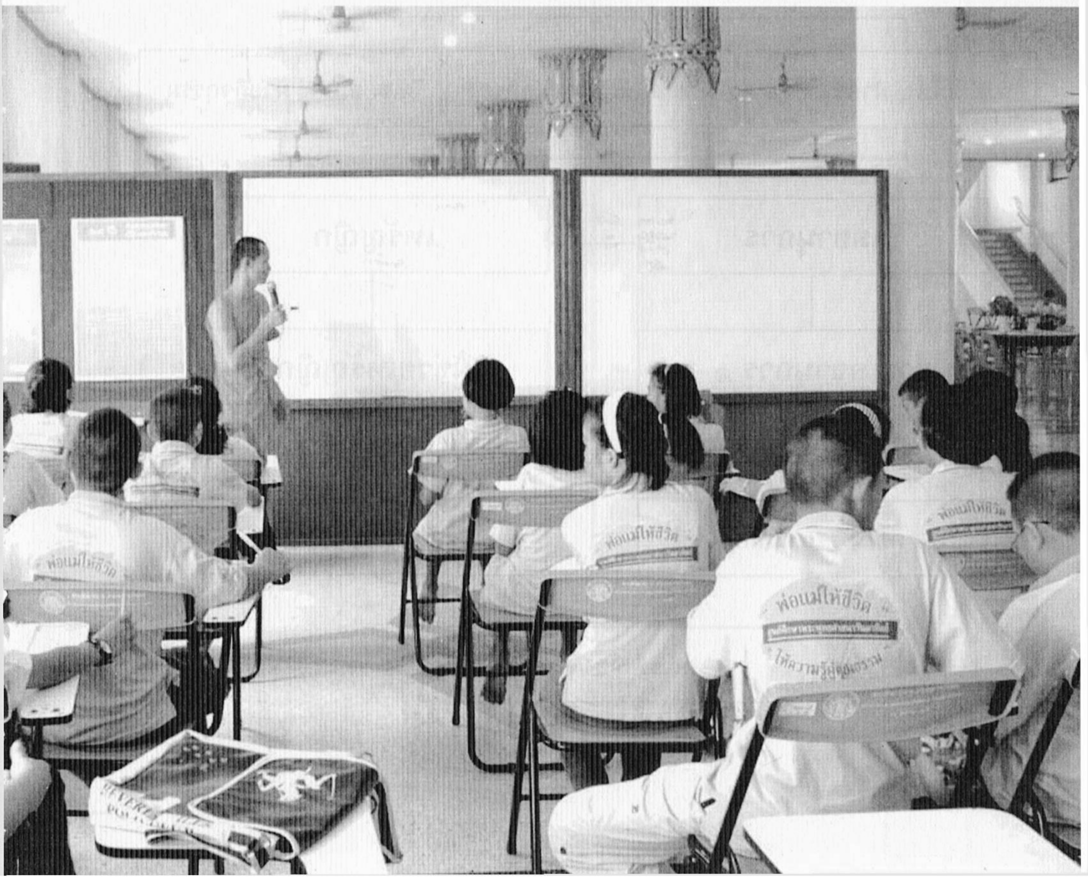
ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดละหาร การจัดการศึกษาแบบให้เปล่า คือนักเรียนทุกคนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โดยศูนย์ฯ จะเป็นผู้ออกให้ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองนักเรียน และเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับนักเรียนที่มีความสนใจในการเรียนธรรมะ แต่ขาดทุนปัจจัยได้เรียนกันอย่างเต็มที่

ในส่วนของงบประมาณได้รับการสนับสนุนมาจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (ได้รับการสนับสนุนมากน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียน) ในแต่ละปีการศึกษาจะใช้งบประมาณถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยประมาณ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ศูนย์แห่งนี้ได้เปิดดำเนินงานมา โดยมีนักเรียนที่ผ่านการอบรมจากศูนย์ฯ แห่งนี้แล้วจำนวนมาก

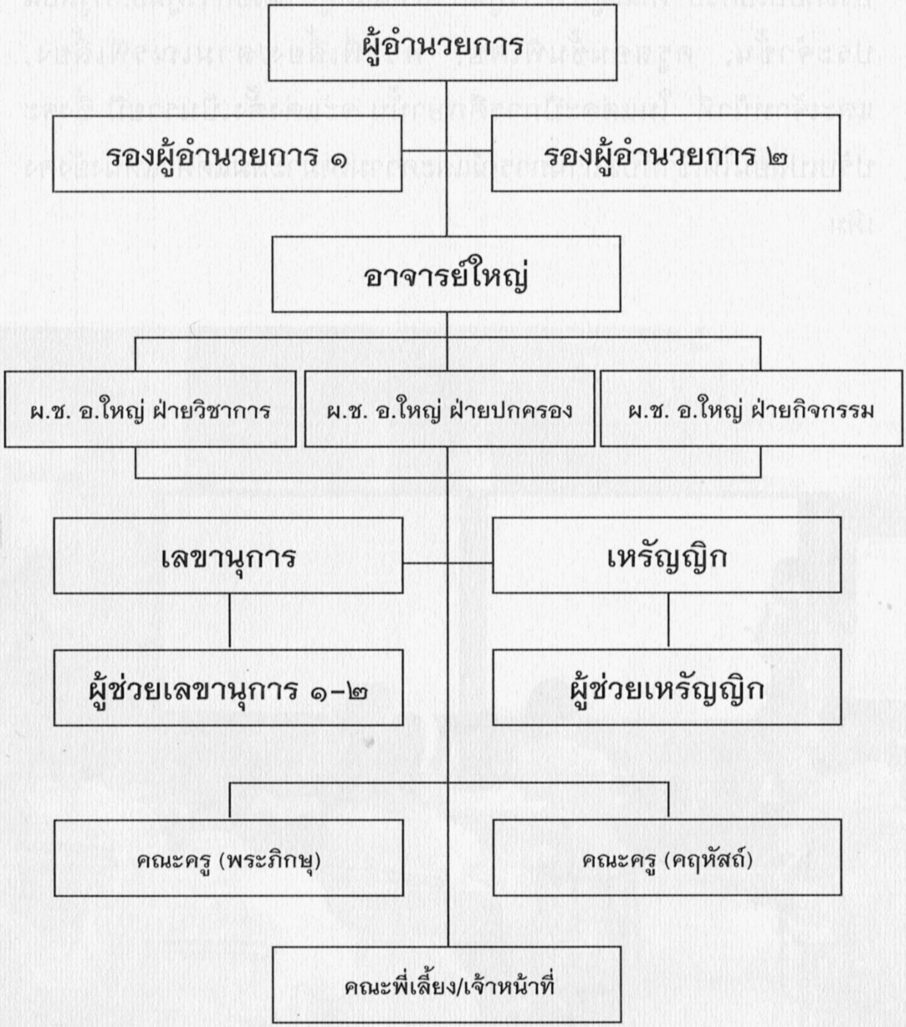
บุคลากร

บุคลากรของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดละหารนั้น ประกอบไปด้วย คณะผู้บริหารศูนย์ ตั้งต้นแต่ผู้อำนวยการศูนย์, ครูสอนประจำชั้น, ครูสอนชั้นพิเศษ, พระพี่เลี้ยง/สามเณรพี่เลี้ยง, และเจ้าหน้าที่ ในแต่ละปีการศึกษานั้น จะแต่งตั้งเป็นรายปี ซึ่งจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์และความเหมาะสมแต่ตำแหน่งยังคงเดิม

ผังองค์กร ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดละหาร

(ศูนย์ต้นแบบระดับจังหวัด)

การบริหารงาน

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดละหาร ซึ่งเป็นหนึ่งในการศึกษาสงเคราะห์ เกิดขึ้นจากการเห็นชอบของพระราชนันทมุนี เมื่อได้ก่อตั้งศูนย์แล้วท่านในฐานะที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ ก็ได้บริหารศูนย์ฯ ด้วยดีมาโดยตลอด ทั้งเป็นผู้นำในการบริหารงานด้านนี้ ตั้งแต่ประชุมกำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติงาน ติดตามผลการปฏิบัติงาน และประเมินผลการปฏิบัติงาน พระราชนันทมุนี ได้ใส่ใจเอาใจใส่กับงานด้านนี้จนประสบความสำเร็จตราบเท่าทุกวันนี้ ปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดละหาร ได้เป็นศูนย์ต้นแบบประจำจังหวัดนนทบุรี

**การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษา
หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา**

การช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือบุคคลที่กำลังศึกษาเป็นหนึ่งในการศึกษาสงเคราะห์ที่พระราชนันทมุนีได้ดำเนินการสนับสนุนมา ตั้งแต่ปี ๒๕๓๑ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ในงานส่วนนี้ท่านมองว่าการศึกษาสามารถพัฒนาคนได้ การสนับสนุนการศึกษาจึงถือว่าเป็นการพัฒนาคนด้วย ดังนั้นพระราชนันทมุนีจึงได้สนับสนุนสถานศึกษาและผู้กำลังศึกษา ในส่วนของสถานศึกษา ท่านได้รวบรวมทุนส่วนตัวของท่านสร้างอาคารเรียน และซื้ออุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียนต่าง ๆ เมื่อพระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาวัดละหารทราบก็ได้ช่วยเหลือด้วย

การสมทบทุนการก่อสร้างด้วย ทำให้เห็นว่าท่านได้เป็นผู้นำที่ทำให้เป็นแบบอย่าง และทำให้คนเอาอย่างในทางดี ดังพระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ ได้ให้การสัมภาษณ์ว่า พระราชนันทมุนีท่านเป็นผู้นำในใจคน คือเป็นผู้นำที่น่าปฏิบัติตาม บางครั้งท่านจะไม่ใช้บุคลากรทำงานเลยทีเดียว ท่านจะทำให้เห็นก่อนแล้วให้เขาออกปากช่วย ซึ่งเราก็ต้องช่วยด้วยความเต็มใจ เพราะท่านไม่ได้สั่งอย่างเดียวท่านทำด้วย บางเรื่องที่สำคัญมาก ท่านจะดูแลเอง ถ้าเรื่องทั่วไปท่านก็จะมอบหมายหน้าที่ให้ผู้มีความรู้ความสามารถทำ และคอยให้การสนับสนุนกำกับดูแล[๑๐]

นอกจากพระราชนันทมุนีจะช่วยสนับสนุนสถาบันการศึกษาแล้ว ท่านยังได้ให้การสนับสนุนบุคคลผู้กำลังศึกษาด้วย โดยใช้ทุนส่วนตัวของท่านมอบเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนนักศึกษาที่กำลังศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้นมา บุคคลที่ได้รับทุนมีตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งบุคคลที่ได้รับทุนการศึกษาจะคัดเลือกจากการเป็นนักเรียนที่ดีตั้งใจเรียนดี มีความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี ทุกครั้งที่มีการมอบทุนการศึกษาท่านก็จะกล่าวให้โอวาทเป็นแนวทางในการศึกษา และดำเนินชีวิต ด้วยการสนับสนุนงานในส่วนนี้ทำให้พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาวัดละหาร ได้เห็นความสำคัญ เกิดพลังใจพลังศรัทธา สมทบทุนช่วยสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาในส่วนนี้ โดยที่ท่านไม่ได้ออกปากขอให้ช่วย ถือได้ว่าการบริหารงานในส่วนนี้

---

[๑๐] สัมภาษณ์พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ, เลขานุการสำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร.

ท่านได้ใช้ภาวะ จนผู้ตามเกิดความศรัทธา และยอมทำตามโดยที่ท่านไม่ต้องออกปากขอ ทำให้เห็นว่าท่านเป็นผู้นำในส่วนนี้อย่างแท้จริง

๔) ภาวะผู้นำด้านการเผยแผ่

ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการเผยแผ่ของวัดละหารนั้น ควรทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีทั้งเชิงรับและเชิงรุก หากไม่ได้ทำความเข้าใจให้ดีก็จะไม่เห็นความแตกต่างในเรื่องนี้ ซึ่งการเผยแผ่เชิงรับนั้น หมายถึงการเผยแผ่ด้วยการเทศน์การสอนธรรมเป็นหลักให้ผู้รับมาหาผู้เผยแผ่ ส่วนการเผยแผ่เชิงรุก คือการที่ผู้เผยแผ่เข้าหาผู้รับด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ชอบธรรม ไม่ได้หมายความว่าต้องออกไปนอกวัด อาจใช้สื่อหรือประยุกต์การเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ ก็ได้ ดังที่พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า การเผยแพร่ปัจจุบันนี้ เป็นเชิงรับมากกว่าเชิงรุก เชิงรับ หมายถึง การเผยแพร่ที่เผยแพร่ไปตามที่เคยทำกันมาในอดีต พระสงฆ์อยู่ที่วัดประชาชนมาทำบุญวันโกนวันพระ เมื่ออาราธนาจึงเทศน์ เมื่อทุกข์จึงเข้ามาวัดแสดงธรรมไปตามที่เคย ไม่มีการติดตามผลการเทศน์ว่าได้รับการปฏิบัติหรือไม่ ส่วนเชิงรุก ไม่ได้หมายความว่าต้องออกนอกวัด แต่เป็นการติดตามข่าวสารบ้านเมือง เมื่อเห็นปัญหาแล้วรุกโดยเทศน์สอนประชาชน ทางสื่อต่างๆ มุ่งหวังใช้ธรรมะช่วยแก้ปัญหา การจะเผยแพร่เชิงรุกได้นั้น พระสงฆ์ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

๑. มีความรู้ดี ศึกษาหาความรู้ แล้วนำมาประยุกต์เทศน์

๒. มีความดีพร้อม เทศน์โดยไม่กังวลจะมีคนมากล่าวโทษ

๓. มีความกตัญญูต่อพุทธศาสนา เผยแพร่ธรรมะแทนคุณ

๔. มีความกล้าหาญ ชี้นำธรรมะโดยไม่หวั่นเกรงอำนาจใด ๆ ดังนั้น ถ้ามีการเผยแพร่พุทธศาสนา แนวใหม่ เชิงรุก จะทำให้แก่นแท้พุทธศาสนา ที่มุ่งหวังอยู่ร่วมกันอย่างสันติเกิดขึ้นจริง[๑๑]

เมื่อทำความเข้าใจหลักการดังกล่าวอย่างดีแล้ว จากการศึกษาพบว่า การบริหารด้านการเผยแผ่ของวัดละหารมีทั้งเชิงรับและเชิงรุก ในการนี้พระราชนันทมุนี จะเน้นการเผยแผ่กับบุคคล ๓ กลุ่มดังรายละเอียดต่อไปนี้

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร พระราชนันทมุนีได้ใช้วิธีการเผยแผ่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จัดการศึกษาทั้งแผนกธรรมและบาลี

๒. จัดการศึกษาให้กับพระนวกภูมิผู้บวชใหม่

๓. ให้โอวาสอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรเป็นประจำทุกวันพระ

๔. สอนให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

---

[๑๑] พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา,” เข้าถึงข้อมูลที่<http://www.bloggang.com/viewdiary.php ?id=panomsarakham&month=04-2009&date=05&group=13&gblog =12>, เมษายน ๒๕๕๒.

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร พระราชนันทมุนีได้เริ่มจากการสอนวิปัสสนากรรมฐานก่อน เพื่อเป็นการปรับสภาพจิตใจยกระดับจิตใจเป็นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่บวชใหม่อยู่ประจำหรือย้ายมาจากวัดอื่น ท่านก็จะให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๓ วัน หรือ ๗ วัน และปฏิบัติเป็นประจำทุกวันอาทิตย์และวันพระ พร้อมทั้งให้โอวาท จากนั้นท่านก็จะให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งธรรมและบาลี หากเป็นพระที่บวชเพียงแค่พรรษาเดียวก็จะให้ศึกษาหลักสูตรพระนวกะ นอกจากนั้นก็จะให้ศึกษาหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี โท เอก และหลักสูตรเปรียญธรรม ตั้งแต่ประโยค ๑ – ๒ จนถึงประโยค ป.ธ.๙ หากพระภิกษุสามเณรที่เรียนจบประโยค ป.ธ.๓ แล้ว มีความประสงค์จะเรียนต่อปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยอื่น ท่านก็ให้การสนับสนุน แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเรียนบาลีควบคู่กันไปด้วย นับได้ว่าท่านมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล เห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับตัวผู้เรียนสำนัก และปริชนคนรอบข้าง การบริหารงานในส่วนนี้ทำให้สะท้อนถึงความเป็นผู้นำของท่านในทางหนึ่ง

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป

ในส่วนของการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชน พระราชนันทมุนีท่านเป็นผู้นำในการเผยแผ่ทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมการเผยแผ่นี้ด้วย โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นทางป้ายโฆษณา หรือทางสื่อวิทยุ ท่านได้จัดพระเจ้าหน้าที่ให้การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกิจกรรม

อันเป็นบุญกุศลของวัดที่ประชาชนทั่วไปจะสามารถร่วมได้ เช่น ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนทั่วไปเข้าวัดสวดมนต์วันอาทิตย์ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการเรียนธรรมศึกษา และประชาสัมพันธ์ในกิจกรรมอันเป็นบุญกุศลต่าง ๆ ด้วย จากนั้นเมื่อมีผู้สนใจในเรื่องต่าง ๆ ท่านก็ได้สนับสนุนส่งเสริมในกิจนั้น ๆ หากมีผู้สนใจเรียนธรรมศึกษาท่านก็จัดหาครูสอน จัดหาหลักสูตรให้ มีผู้สนใจวิปัสสนากรรมฐานท่านก็สอนวิปัสสนาให้ การบริหารงานในส่วนนี้ของท่าน สร้างประโยชน์สุขให้กับประชาชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง โดยขั้นตอนในการบริหารงานในส่วนนี้เริ่มจากการประชาสัมพันธ์บอกข่าวสาร ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ เมื่อมีผู้สนใจก็จัดการบริหารให้เป็นไปตามรูปแบบนั้น ๆ และให้การสนับสนุนส่งเสริม โดยการเผยแผ่หลักธรรมสำหรับประชาชนทั่วไป พระราชนันทมุนี ได้ใช้วิธีการเผยแผ่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จัดการศึกษาในหลักสูตรธรรมศึกษา (ตรี–เอก)

๒. ฝึกอบรมและสอนวิปัสสนากรรมฐาน

๓. แสดงพระธรรมเทศนาทุกวันพระ

๔. จัดนิทรรศการในโอกาสและวันสำคัญต่าง ๆ

๕. เผยแผ่หลักธรรมผ่านทางวิทยุชุมชน

๖. เชิญชวนและนำประชาชนเข้าวัดสวดมนต์ปฏิบัติธรรมฟังพระธรรมเทศน์และประกอบกิจอันเป็นบุญกุศลทุกวันอาทิตย์

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับเยาวชน

การเผยแผ่หลักธรรมสำหรับเยาวชน พระราชนันทมุนี ได้จัดโครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมไปสู่เยาวชน เช่นการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งพระสอนศีลธรรมไปสอนในสถานศึกษา เป็นต้น การบริหารงานในส่วนนี้ พระราชนันทมุนีเริ่มด้วยการพัฒนาบุคลากร ให้มีความสามารถพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ เมื่อพัฒนาบุคลากรเสร็จแล้วก็ได้มอบหมายงาน แต่งตั้งบุคลากรในแผนกต่าง ๆ ให้บริหารงานตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อประโยชน์สุขของสังคม ทั้งยังให้การสนับสนุนให้กำลังใจ แก่บุคลากร ซึ่งการบริหารงานในส่วนนี้ ท่านได้จัดการเผยแผ่โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๒. จัดให้มีการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๓. จัดให้มีการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา

๔. จัดให้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนด้วยการเข้าค่ายพุทธบุตร

๕. ส่งพระสอนศีลธรรมไปสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่างๆ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่นี้ พระราชนันทมุนีท่านมีวิสัยทัศน์มองเห็นความสำคัญของบุคคล ๓ กลุ่ม และจัดการ

เผยแผ่ให้ทั่วถึง โดยที่พระภิกษุสามเณรในความหมายคือผู้รักษาพระธรรมวินัย เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย แล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดี เพื่อการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบดังกล่าว และเพื่อสอนให้ประชาชนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามด้วย ประชาชนคือผู้อยู่ร่วมสังคมกัน หากประชาชนมีคุณธรรม ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นอยู่อย่างสันติสุข จำเป็นต้องทำการเผยแผ่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่ได้ชี้แจงมา และเยาวชนซึ่งถือว่าเป็นต้นกล้าของสังคมไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังหลักธรรมให้เยาวชนเหล่านั้น เพราะถ้าหากเยาวชนเติมโตขึ้นในท่ามกลางของสังคมที่ไร้ซึ่งคุณธรรม ก็จะทำให้เขาเหล่านั้นเป็นคนไร้คุณธรรมด้วย ดังสุภาษิตในสัตติคุมพชาดกที่ว่า “ยํ ยํ หิ ราช ภชติ, สนฺตํ วา ยทิ วา อสํ, สีลวนฺตํ วิสีลํ วา, วสํ ตสฺเสว คจฺฉติ” ข้าแต่พระราชา บุคคลคบคนใด ๆ เป็นสัตบุรุษ อสัตบุรุษ มีศีล หรือไม่มีศีล บุคคลนั้นย่อมไปสู่อำนาจของบุคคลนั้นนั่นเทียว[๑๒] การเผยแผ่หลักธรรมสู่เยาวชน จึงถือว่าเป็นการป้องกันภาวะความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมของสังคมไทยอันจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เกิดจากการที่ท่านมีภาวะผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงาน เป็นผู้มองการณ์ไกล เอาใจใส่ในธุระ พร้อมด้วยอุปนิสัยและคุณสมบัติในการเป็นผู้นำรู้จักการใช้บุคลากรช่วยในการเผยแผ่ และรู้จักเลือกบุคคลผู้รับการเผยแผ่ดังที่พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ ได้กล่าว

---

[๑๒] ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๒๑๕๒/๔๓๗, (ไทย) ๒๗/๒๑๕๒/๓๗๓.

ว่า ท่านเป็นนักบริหารและใช้หลักธรรมของนักบริหารคือ **๑. จักขุมา** ท่านจะมองการณ์ไกลมีการวางแผนการทำงานที่ดี **๒. วิธุโร** ท่านเอาใจใส่ในงานของท่าน **๓. นิสสยสัมปันโน** ท่านถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติและอุปนิสัยที่ดีในการปฏิบัติงาน[๑๓] ด้วยเหตุนี้ท่านจึงบริหารงานในส่วนนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕) *ภาวะผู้นำด้านการสาธารณูปการ*

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดเรื่องสาธารณูปการของวัดละหารนั้น ควรมีการทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยหลักการก่อน คือ การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ กล่าวคือ

๑. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒. การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓. กิจการอื่น ๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรี่ยไร

๔. การศาสนสมบัติของวัด

---

[๑๓] สัมภาษณ์พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ, เลขานุการสำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร.

จะเห็นได้ว่า การสาธารณูปการ มี ๔ ประการ เป็นหน้าที่ที่เจ้าอาวาสต้องบริหารให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส งานในส่วนนี้พระราชนันทมุนี ได้บริหารให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของท่าน เริ่มตั้งแต่เข้ามารับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสท่านก็ได้นำญาติโยมและคณะสงฆ์วัดละหารก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ให้เพียงพอและพร้อมต่อการใช้งาน และแต่งตั้งพระภิกษุในวัดละหารเป็นเจ้าหน้าที่ในการบูรณปฏิสังขรณ์ และสร้างเสนาสนะต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนีโดยตรง ท่านได้ให้แนวคิดว่า หากสถานที่สัปปายะ ก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรม เป็นเหตุให้นำมาซึ่งความปฏิเวธ[๑๔] งานในด้านสาธารณูปการ ในส่วนของกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นงานการกุศลของคณะสงฆ์ท่านก็เป็นผู้นำในกิจกรรมนั้น เช่นการทำบุญอุทิศถวายอดีตเจ้าอาวาสและผู้ทำคุณประโยชน์ต่อวัดงานประจำปี เป็นต้น ท่านเป็นผู้ริเริ่มจัดทำ ด้วยงบประมาณของท่านเอง ทำให้พระภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกาเกิดศรัทธาร่วมทำบุญในงานนั้นด้วย ในด้านศาสนสมบัติ ท่านก็ได้บริหารจัดการดูแลรักษาและจัดเก็บให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎกระทรวงคำแนะนำของกรมการศาสนาว่าด้วยเรื่องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการดูแล

---

[๑๔] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

รักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พร้อมทั้งได้แต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดและคณะกรรมการมาช่วยบริหารงานในส่วนนี้ ด้วยการบริหารงานด้านสาธารณูปการของท่านนี้ทำให้มองเห็นภาพของการเป็นผู้นำของท่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะปกติผู้บริหารระดับสูงจะบริหารจัดการตามแนวคิดของตน แต่พระราชนันทมุนีก็มิได้บริหารงานตามแนวคิดของตนแต่เพียงอย่างเดียว ท่านทำให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในส่วนใดก็ตาม ต้องเป็นไปตามกรอบงานเป็นไปตามความถูกต้องเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ พระมหากำพล คุณงฺกโร ได้กล่าวถึงการบริหารงานของพระราชนันทมุนีในด้านนี้ว่า ท่านเอาจริงเอาจังกับการบริหารงานมาก ท่านไม่ค่อยใช้อำนาจกับผู้ใต้บังคับบัญชามาก เมื่อได้ร่วมงานกับท่านรู้สึกเป็นกันเอง ทำให้เราทำงานได้สะดวก และลักษณะที่โดดเด่นของพระราชนันทมุนีคือ ท่านชอบสร้าง ท่านสร้างทั้งศาสนวัตถุศาสนสถานและศาสนบุคคล กุฏิวิหารลานเจดีย์ต่าง ๆ ท่านก็นำญาติโยมสร้างสวยงาม บุคลากรในวัดท่านก็สร้างด้วยการให้การศึกษา นำปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ อย่างไม่มีความบกพร่อง[๑๕] ด้วยเหตุนี้ การบริหารงานในด้านสาธารณูปการของพระราชนันทมุนี จึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

---

[๑๕] สัมภาษณ์พระมหากำพล คุณงฺกโร, เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง.

๖) ภาวะผู้นำด้านการสาธารณสงเคราะห์

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดของการบริการกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระราชนันทมุนี ควรทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว โดยมีหลักการ คือ การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ซึ่งในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อปต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น[๑๖]

---

[๑๖] พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี), "การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒", หน้า ๘๘.

จากการศึกษา พบว่าพระราชนันทมุนี ได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ครบทุกส่วน ท่านเห็นความสำคัญในเรื่องของการอ่าน และเพื่อเป็นการเกื้อกูลประชาชนได้สร้างห้องสมุดประชาชนอำเภอบางบัวทอง เป็นผู้นำในการบริหารหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ โดยท่านได้มีแนวคิดว่า บ้านช่วยวัด วัดช่วยบ้าน เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชนแล้ว พระสงฆ์ก็ควรทำประโยชน์ตอบแทนประชาชนบ้าง นอกเหนือไปจากการเทศนาสั่งสอน และเป็นเนื้อนาบุญ สิ่งที่ควรทำก็คือการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อันนี้เป็นกิจที่เราจะทิ้งไม่ได้[๑๗]

จากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านของพระราชนันทมุนี ทำให้เห็นว่าท่านได้ใช้ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ท่านเป็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดี ท่านเป็นผู้นำในกิจการทุกอย่าง เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม เป็นผู้นำที่ทำตนเองให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม สิ่งที่ท่านไม่สามารถนำปฏิบัติได้ก็จะให้การสนับสนุน ผู้ใต้บังคับบัญชา ท่านมีวิธีการในการติดต่อประสานงานให้ฝ่ายต่าง ๆ มาร่วมมือกันปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเสมอมา ดังที่พระครูสิริธรรมภาณ ได้กล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนีว่า ท่านเป็นผู้นำที่ดีและได้ใช้ภาวะผู้นำในการ

---

๑๗ สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

บริหาร ท่านรู้จักใช้บุคลากร รู้จักประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นสำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอและจังหวัด รวมทั้งเทศบาลและอื่น ๆ จะเห็นได้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ท่านจะประชุมคณะทำงานแล้วร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ โดยท่านจะนำหน้าเสมอ เช่นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานท่านจะทำให้เป็นแบบอย่างเพื่อให้พระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาปฏิบัติตาม[๑๘] นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้นำด้านจิตใจของลูกศิษย์ลูกหา และประชาชนทั่วไป จนทำให้วัดละหารมีการพัฒนาทั้งด้านศาสนวัตถุและศาสนบุคคลควบคู่กันไป ดังพระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า ท่านมีความน่าเลื่อมใสศรัทธาในตัวบุคคล เมื่อมองเห็นท่านแล้วก็จะเกิดความเลื่อมใส ท่านจะนำพระภิกษุสามเณรในทุกเรื่อง เช่นกิจวัตรของสงฆ์ท่านก็จะนำทำมิได้ขาด[๑๙] ในการสัมภาษณ์พระครูนนทการโกศล ท่านก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำในการบริหารงาน เท่าที่รู้จัก ท่านรู้จักวางแผนไว้ล่วงหน้า มองการณ์ไกล เอาใจใส่กับงานของท่าน[๒๐]

นอกจากการเป็นผู้นำในวัดแล้ว ท่านยังได้เป็นผู้นำของคณะสงฆ์อำเภอบางบัวทองในหลายเรื่อง เป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษาในการบริหารงานกับพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบางบัวทองและอำเภออื่น ๆ

---

[๑๘] สัมภาษณ์พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

[๑๙] สัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

[๒๐] สัมภาษณ์พระครูนนทการโกศล, เจ้าอาวาสวัดบางรักใหญ่ เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง.

พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ท่านได้ใช้ภาวะผู้นำเสมอ งานของท่านเองท่านก็จะเป็นผู้นำ คือนำคิด นำทำ ส่วนในงานของคณะสงฆ์อำเภอบางบัวทองท่านก็ได้เป็นผู้นำในกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ท่านได้ให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่ดีสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง[๒๑] และด้วยความที่ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ จึงทำให้ท่านเป็นที่เคารพศรัทธานับถือของพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา และได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ ดังที่พระครูอุทุมพรกิตติคุณได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านเป็นพระเถระ ดำรงตำแหน่งเป็นถึงรองเจ้าคณะจังหวัด โดยทางตำแหน่งท่านก็คือผู้นำอยู่แล้ว แต่ท่านก็มีภาวะผู้นำประกอบด้วย ท่านนำตน คือปฏิบัติตนตามสมณวิสัยให้เป็นที่เคารพนับถือของศิษยานุศิษย์ ท่านนำคน คือเป็นผู้นำผู้อื่นในการสร้างคุณงามความดี และนำงานคือเป็นผู้นำในกิจการงานต่าง ๆ ของคณะสงฆ์จนประสบผลสำเร็จ[๒๒]

จากการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนีโดยตรง และพระเถระที่เกี่ยวข้องในฐานะที่เคยร่วมงานกับท่าน ต่างก็ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี ซึ่งสามารถรวบรวมสรุปได้ว่า พระราชนันทมุนีประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำที่ดีเป็นผู้นำที่อยู่ในใจคน ริเริ่ม นำคิด นำทำ นำปฏิบัติ ให้การสนับสนุน

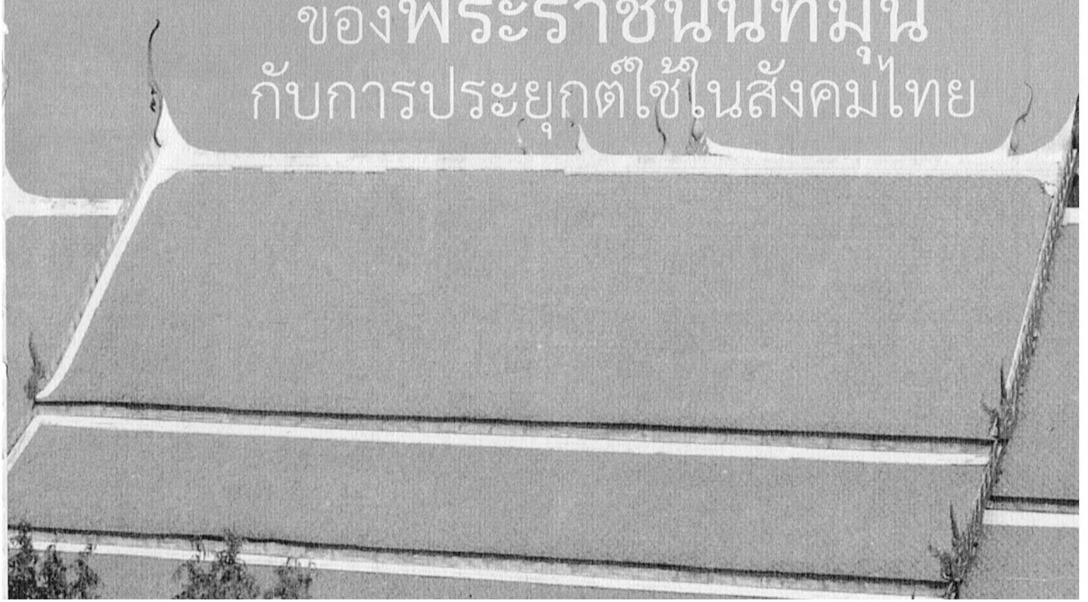
[๒๑] สัมภาษณ์พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท, เจ้าอาวาสวัดไผ่เหลือง.

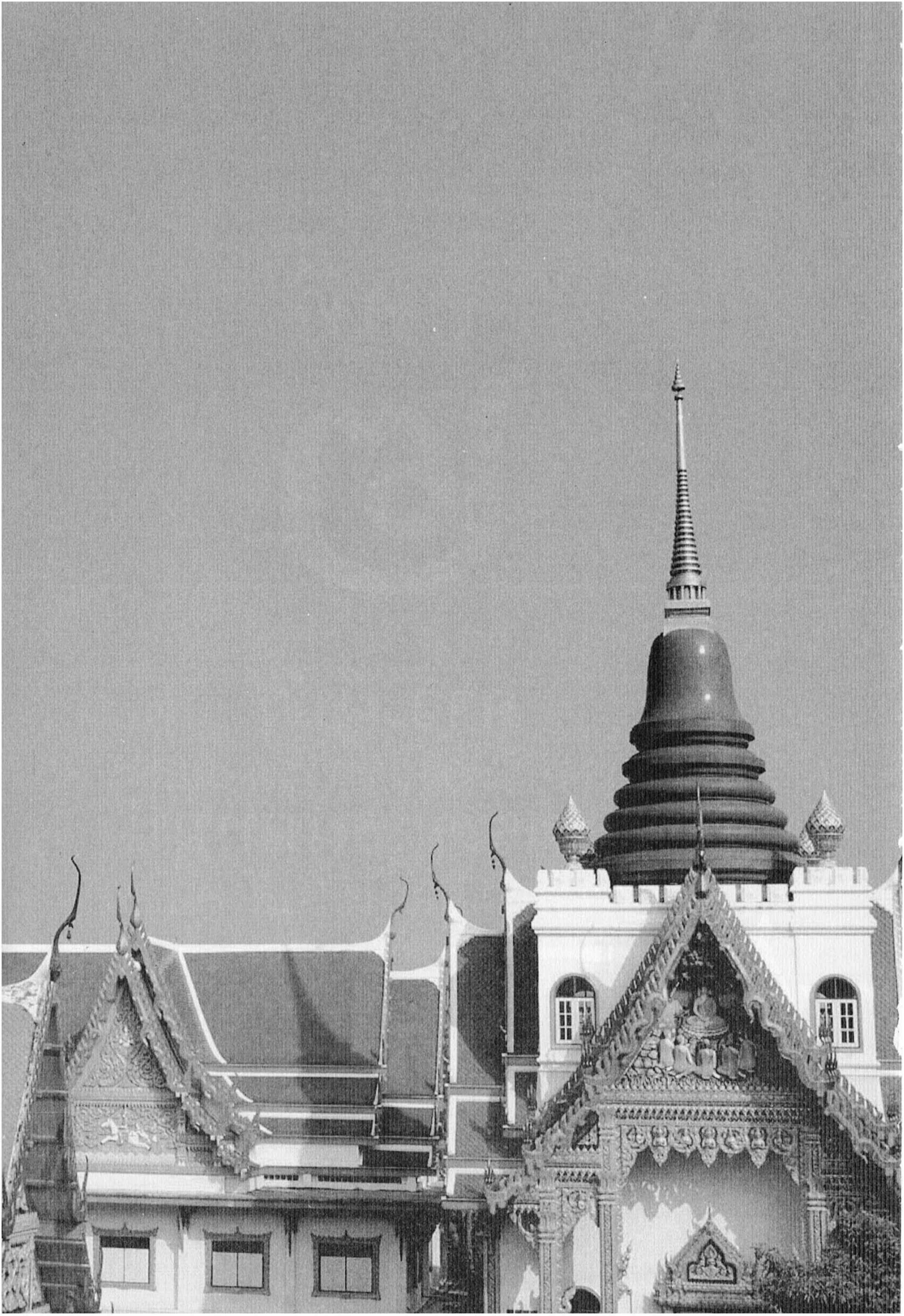
[๒๒] สัมภาษณ์พระครูอุทุมพรกิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อ.

ส่งเสริม ให้คำแนะนำที่ดี เป็นที่พึ่งให้กับพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่าน พัฒนาทั้งวัตถุและบุคลากรควบคู่กันไป และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ท่านจะยึดหลักพระธรรมวินัย บริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศมติมหาเถรสมาคม และลักษณะที่โดดเด่นของท่านคือ การพัฒนาบุคลากรโดยเริ่มจากจิตใจก่อน ด้วยการสอนวิปัสนากรรมฐาน เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบกิจอื่น ๆ ท่านได้บริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามเสมอมา

บทที่ ๒

ภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ**พระราชนันทมุนี** กับการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

บทที่ ๒

ภาวะผู้นำ

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

กับการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

๒.๑ แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร)

การบริหารคณะสงฆ์มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้คือพระธรรมวินัยเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น จึงได้มีการทำปฐมสังคายนาขึ้นที่เมืองราชคฤห์โดยมี

พระมหากัสสปะเป็นประธาน การบริหารคณะสงฆ์ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถือลัทธิต่างกันเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีก เป็นเช่นนี้ตลอดมา

เมื่อพระพุทธศาสนาล่วงมาได้ประมาณ ๒๐๐ ปีเศษ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ครอบครอง อาณาจักรอินเดีย อย่างกว้างขวาง พระองค์เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ยกพระพุทธศาสนาเป็นประธานสำหรับประเทศเป็นครั้งแรก พวกเดียรถีย์ได้ปลอมตนเข้าบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา เพื่อแสวงประโยชน์ส่วนตนเป็นอันมาก เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นในสังฆมณฑล พระเจ้าอโศกมหาราชจึงทรงอาราธนาพระโมคคัลลีบุตร เป็นประธานสังคายนา พระธรรมวินัยที่เมืองปาตลีบุตรเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖ วางระเบียบพระธรรมวินัยให้รวมลงเป็นอย่างเดียวกัน สังฆมณฑลจึงเกิดความเรียบร้อยสืบต่อมา

เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ออกไปยังประเทศต่าง ๆ การบริหารสังฆมณฑลจึงต้องอนุโลมไปตามแบบแผน ประเพณีของประเทศนั้น ๆ ในบางส่วน เพื่อให้พุทธจักรและอาณาจักรเป็นไปด้วยดีทั้งสองฝ่าย สรุปแล้วพระภิกษุสงฆ์มีกฎหมาย ที่พึงปฏิบัติอยู่สามประเภทคือ พระวินัย จารีต และกฎหมายแผ่นดิน

สำหรับกับการบริหารองค์การสงฆ์ ซึ่งได้บริหารงานไว้เป็นรูปแบบที่เกี่ยวกับการบริหารองค์การของสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นเป็นส่วนที่จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงมั่นอยู่ได้ หากขาดการ

บริหารที่ดี องค์การของสงฆ์คงจะไม่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันได้ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าการบริหารองค์การของสงฆ์นั้น ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็จะอยู่ในกรอบของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านซึ่งได้แก่

๑. การปกครอง

๒. การศาสนศึกษา

๓. การศึกษาสงเคราะห์

๔. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. การสาธารณูปการ

๖. การสาธารณสงเคราะห์

แต่ก็มีองค์การของคณะสงฆ์บางส่วนที่เน้นด้านการศาสนศึกษามากเช่น สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงที่เน้นการศึกษาของคณะสงฆ์ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ ก็ยังต้องปฏิบัติกิจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในส่วนอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

การบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้เป็นหลักใหญ่ พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระสังฆาธิการต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามหลักของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามที่ได้เสนอมา ส่วนยุทธวิธีในการบริหารให้ครบทั้ง ๖ ประการอย่างมีประสิทธิภาพ ก็ขึ้นอยู่กับว่า พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารนั้น ๆ จะใช้วิธีการใด หรือใช้หลักธรรมในการบริหารอย่างไร เพื่อจะให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์

ทั้ง ๖ ด้านนั้นสำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระราชนันทมุนีนับได้ว่าเป็นพระสงฆ์ต้นแบบรูปหนึ่งที่มีแนวทางที่ดีในการบริหารงาน ด้วยท่านมีหลักการและวิธีการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ควรเอาเยี่ยงอย่าง และแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์การต่าง ๆ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะได้เสนอแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านดังต่อไปนี้

๑) แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนี เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในส่วนที่เป็นแนวทางและหลักการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้พบว่าท่านได้ใช้หลักการบริหารตามแนวพุทธใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยที่ท่านได้ให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติมหาเถรสมาคม, กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้าน ท่านจะยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ การบริหารงานของท่านจะเป็นไปตามหลักธรรมาธิปไตย ยึดถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ การบริหารท่านได้ใช้หลัก ๔ ส.[๒๓] คือ ๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) ๒. สมาทปนา (จูงใจ) ๓. สมุเตชนา (แกล้วกล้า) ๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) ยังได้ให้ข้อคิดอีกว่า มิใช่แต่ผู้บริหารเท่านั้นจะปฏิบัติตามพระสงฆ์ทุกรูปต้องปฏิบัติตามด้วยมิฉะนั้นจะนำมาซึ่งความเสื่อม[๒๔] ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่ดีและมีประโยชน์ในการนำมาประยุกต์ใช้ในองค์การต่าง ๆ ในปัจจุบัน โดยแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของท่านสามารถแยกได้ดังนี้

---

[๒๓] ที.ม. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

[๒๔] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองนี้ พระราชนันทมุนีใช้หลักของการอยู่ด้วยความเห็นใจ โดยยึดหลักสาราณิยธรรม มีเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม เป็นต้น ยึดหลักพระธรรมวินัยในการปกครอง มีเมตตาธรรม พระมหาชม โชติญาโณ ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า ท่านมีเมตตาธรรมสูงมาก ท่านมีเมตตากรุณาต่อลูกศิษย์ลูกหา เวลาที่ลูกศิษย์ของท่านสอบไล่ได้นักธรรมและเปรียญธรรมชั้นต่าง ๆ ท่านก็มีมุทิตาธรรม งานส่วนไหนที่ท่านมอบให้ทำแล้วไว้วางใจได้ท่านก็จะใช้อุเบกขาธรรม ท่านรู้จักใช้บุคลากรให้เข้ากับงานมอบหมายงานแล้วจะให้แนวทางด้วยและจะไม่ก้าวก่าย คอยให้การสนับสนุน ในการบริหารงานเห็นว่าท่านได้ให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมติมหาเถรสมาคมเป็นอย่างมาก จะสังเกตเห็นได้จากงานในแต่ละส่วนท่านได้ใช้หลักพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง คือต้องถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย[๒๕] พระครูอุทุมพรกิตติคุณก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันนี้ว่า ท่านเคร่งครัดกับหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบข้อบังคับมติและประกาศมหาเถรสมาคมเป็นอย่างมาก และท่านเป็นผู้ที่เคารพกฎระเบียบมาก ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานด้านใดท่านจะเอาหลักนี้จับ

---

[๒๕] สัมภาษณ์พระมหาชม โชติญาโณ, อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร.

เสมอ[๒๖] พระสมุห์ทองใส เขมวโร ก็ได้กล่าวเช่นเดียวกันว่า ท่านให้ความสำคัญกับหลักพระธรรมวินัยมาก หากพระภิกษุสามเณรที่ท่านใช้ให้ปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติผิดวิธีท่านจะไม่ใส่ใจเท่าไร แต่ก็คอยแนะนำ แต่ถ้าหากปฏิบัติผิดพระธรรมวินัยท่านจะใส่ใจและเอาจริงเอาจังมาก ถึงจะเป็นบุคคลใกล้ชิดท่านก็ว่ากันไปตามความผิด[๒๗] และพระเถระหลายรูปที่ได้ให้การสัมภาษณ์ ก็ได้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า พระราชนันทมุนีบริหารงานในส่วนนี้โดยยึดหลักพระธรรมวินัย ในขณะเดียวกันท่านก็มีเมตตาธรรมประกอบด้วย

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองนี้ เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามมากขึ้น ท่านได้ตั้งคณะกรรมการมาช่วยในการบริหาร ดังที่พระครูสิริธรรมภาณได้กล่าวว่า ในการปกครองพระภิกษุสามเณรภายในวัด ท่านก็ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อบริหารด้วย เช่นเมื่อมีพระภิกษุสามเณรมาขออาศัยอยู่เพื่อศึกษาเล่าเรียนหรือปฏิบัติธรรม ท่านก็จะให้คณะกรรมการช่วยพิจารณา หรือแม้แต่มีปัญหาต่าง ๆ ภายในวัดท่านก็ได้ใช้คณะกรรมการในการตัดสินโดยให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบมติและประกาศมหาเถรสมาคม พร้อมกันนั้นเพื่อให้การปกครองมีประสิทธิภาพและรัดกุมมากยิ่งขึ้น ท่านได้ออกกฎระเบียบวัดเพื่อใช้ในการปกครองด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอก

---

[๒๖] สัมภาษณ์พระครูอุทุมพรกิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อ.

[๒๗] สัมภาษณ์พระสมุห์ทองใส เขมวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

หลาย ๆ อย่าง[๒๘] แสดงให้เห็นว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองนี้ ท่านไม่ได้ใช้แต่เพียงอำนาจของผู้บังคับบัญชาอย่างเดียวเท่านั้น ยังได้ให้ความสำคัญกับคำว่า "สงฆ์" ซึ่งแต่งตั้งให้อยู่ในรูปของคณะกรรมการ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของพระราชนันทมุนี คือ บริหารโดยความถูกต้องแต่อาจไม่ถูกใจ ยึดถือความถูกต้องเป็นใหญ่ ตามหลักพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พร้อมทั้งกฎระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ มหาเถรสมาคม ปกครองด้วย สาราณียธรรม พรหมวิหารธรรม ท่านมีแนวคิดที่ว่า ไม่ใช่เพียงแต่พระผู้ใหญ่ในชั้นปกครองเท่านั้นที่ต้องปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้ พระภิกษุสามเณรทุกรูปต้องปฏิบัติตามด้วย จึงจะทำให้การปกครองเรียบร้อยดีงามด้วย ถึงแม้ว่าพระผู้ใหญ่ในชั้นปกครองจะปฏิบัติตาม แต่ผู้อยู่ใต้ปกครองไม่ปฏิบัติตามก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เป็นผู้ชักจูงประสาน ส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันให้เกิดการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎระเบียบเหล่านี้

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา

การบริหารด้านการศาสนศึกษาของ พระราชนันทมุนี ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะให้พระภิกษุสามเณร ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง ท่านได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า รู้ให้รู้จริง และให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติ ให้ถูกต้อง[๒๙] และท่านได้ใช้หลักของการร่วมมือ ซึ่งท่านได้ให้ครูสอนและนักเรียนร่วมมือกัน โดยให้ถือว่าการศึกษาเป็นงานของพระศาสนาที่สำคัญยิ่งงานหนึ่งที่ต้องอาศัยความร่วมแรงร่วมใจกันทุกฝ่ายแล้วจะเกิดผลสัมฤทธิ์ ที่พึงประสงค์กับทุกฝ่าย กล่าวคือนักเรียนก็สอบผ่าน ครูอาจารย์ก็ภาคภูมิใจที่นักเรียนสอบผ่าน เป็นเกียรติแก่สำนัก หากไม่ร่วมมือกันก็จะทำให้การเรียนไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้นักเรียนสอบตกเป็นการเสียเวลาและเสียแรงโดยใช่เหตุ และท่านก็ยังให้กำลังใจกับพระภิกษุสามเณร ที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม โดยสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ให้ข้อคิดสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียน และเมื่อนักเรียนสอบผ่านท่านก็ได้ให้รางวัลกับนักเรียน และยังให้รางวัลกับครูอาจารย์ผู้สอนอีกด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการให้กำลังใจและให้การสนับสนุนด้วยดี

การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษานี้ เป็นการพัฒนาบุคลากรด้วยการให้การศึกษา เมื่อมีการศึกษาที่ดี ก็จะปฏิบัติได้ถูกต้อง สำหรับแนวทางที่พระราชนันทมุนีท่านได้ปฏิบัติอยู่ คือ ให้การศึกษา

---

[๒๙] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

ควบคู่ไปกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ดังที่พระครูสิริธรรมภาณ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ท่านดำรงตำแหน่งเป็นรองเจ้าคณะจังหวัด ดูแลเรื่องการศึกษาทั้งจังหวัด ท่านเน้นเรื่องการศึกษาพระปริยัติธรรมมากภายในวัดท่านยังส่งเสริมสนับสนุนริเริ่มให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมด้วย โดยท่านได้ให้ข้อคิดว่าคันถธุระและวิปัสสนาธุระต้องไปด้วยกันเมื่อเรียนแล้วต้องปฏิบัติ คือต้องเรียนพระปริยัติธรรมด้วยทั้งปฏิบัติด้วย และยังได้ให้กำลังใจกับพระภิกษุสามเณรทั้งครูอาจารย์และนักเรียนโดยการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนผู้สอบผ่านและครูผู้สอนทั้งยังได้ยกย่องให้ปรากฏในสังคม ด้วยการจัดงานฉลองให้เป็นประจำทุกปีเพื่อให้เป็นเกียรติอย่างยิ่งท่านได้นิมนต์เจ้าประคุณสมเด็จ-พระมหารัชมังคลาจารย์ แม่กองบาลีสนามหลวงมาเป็นประธานทุกปีด้วย[๓๐]

งานในด้านการศาสนศึกษานี้ ที่ประสบผลสำเร็จก็เนื่องจากพระภิกษุสามเณรที่ท่านส่งเสริมสนับสนุนให้การศึกษา มีความรู้ความสามารถแล้ว ช่วยบริหารงานในส่วนนี้ โดยที่พระราชนันทมุนีได้แต่งตั้งให้เป็นคณะผู้บริหารบ้าง เป็นครูอาจารย์บ้าง ตามความรู้ความสามารถ ดังที่พระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ท่านจริงจังกับการทำงาน เมื่อเราทำดีแล้วท่านก็ไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่โดยคอยให้กำลังใจสนับสนุน ท่านรู้จักใช้บุคคลให้สมกับงาน ผู้มี

---

[๓๐] สัมภาษณ์พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

ความสามารถในด้านใดท่านก็ใช้ให้ทำงานด้านนั้น เช่นผู้สำเร็จการศึกษาเป็นเปรียญธรรมชั้นสูง ๆ ท่านก็ให้ดูแลการศึกษา ผู้มีความชำนาญในการเผยแผ่ท่านก็ให้ไปเผยแผ่ ท่านก็มอบหมายงานให้ ใช้ครูบาอาจารย์เป็นหูเป็นตา[๓๑] ด้วยเหตุนี้ทำให้เห็นว่าท่านรู้จักใช้บุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ตามหลักสัปปุริสธรรม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษาของท่าน เริ่มจากการให้การศึกษาทั้งคันถธุระ และวิปัสสนาธุระควบคู่กันไป โดยวิธีการก็คือ สร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของเป้าหมายคือความสำเร็จ และมีความเพียรพยายามที่จะดำเนินไปให้ถึงแล้วให้การศึกษา คอยสนับสนุน อุปถัมภ์ แสดงความยินดีเมื่อสำเร็จ ยกย่องให้ปรากฏสังคม และมอบหมายงานให้ตามความเหมาะสม

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านศึกษาสงเคราะห์

งานในด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระราชนันทมุนีบริหารอยู่คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาและบุคคลที่กำลังศึกษา ในด้านนี้พระราชนันทมุนีมีแนวคิดที่ว่า เยาวชนวันนี้ คือต้นกล้าที่จะงอกงามเป็นพลเมืองที่ดีในวันข้างหน้า ไฉนเยาวชนเหล่านั้นจะงอกงามอย่างมีคุณธรรมเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและเป็นพลเมืองดี จึงได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้

---

[๓๑] สัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

เยาวชนได้มีส่วนร่วม เช่นจัดตอบปัญหาศีลธรรม ประกวดสวดมนต์หมู่ทำนองสรภัญญะ จัดนิทรรศการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาหาความรู้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา มอบทุนให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ และได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการเข้าวัดศึกษาเล่าเรียนวิชาพระพุทธศาสนา งานทั้ง ๒ ส่วนนี้ ต้องอาศัยความเสียสละจึงจะสามารถบริหารได้ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องลงทุนแต่ไม่หวังผลตอบแทนอื่นใด นอกจากการได้ช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะเยาวชน ให้ได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน พระครูสิริธรรมภาณ ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า ท่านได้ส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องของการศึกษาสงเคราะห์โดยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา แต่ละปีท่านจะสละทรัพย์จำนวนมาก มอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุนทรัพย์ตามสถานศึกษาต่าง ๆ[๓๒]

การศึกษาสงเคราะห์ประการแรก คือศูนย์ศึกษาพระพุทธ-ศาสนาวันอาทิตย์ ที่พระราชนันทมุนีได้เป็นผู้นำในการดำเนินงานนี้อาศัยความเสียสละของท่าน ที่เสียสละประโยชน์ส่วนตน ทำประโยชน์ส่วนรวม ฉะนั้นแนวทางในการบริหารงานของท่านในด้านนี้คือ เสียสละเป็นเบื้องต้น ซึ่งงานในส่วนนี้ต้องอาศัยความเสียสละของผู้นำ ต่อมาก็

---

[๓๒] สัมภาษณ์พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

หาผู้ร่วมงาน ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นผู้นำของคณะสงฆ์วัดละหารก็ตาม แต่งานในส่วนนี้ท่านก็มิได้บังคับว่าต้องทำ ซึ่งวิธีการหาผู้ร่วมงานของท่านก็คือ เกิดจากความสมัครใจของผู้ร่วมงาน และแต่งตั้งมอบหมายหน้าที่ ตามความเหมาะสมตามความสามารถ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ปฏิบัติงานเป็นการฝึกเพื่อให้เกิดทักษะ ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคลากรทางหนึ่ง การเลือกบุคลากรร่วมงานในส่วนนี้ ถึงแม้ว่าจะมีผู้สมัครใจเข้ามาทำ แต่ก็ต้องเลือกจากคุณสมบัติและความเหมาะสมด้วย การแต่งตั้งคณะทำงานก็เช่นกัน เมื่อเลือกผู้ร่วมงานได้แล้ว ก็ประชุมวางแผนปฏิบัติงาน และดำเนินงานไปตามแผน ติดตามผล และประเมินผล ให้ข้อเสนอแนะช่วยแก้ปัญหา

การศึกษาสงเคราะห์ประการที่สอง คือการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา ก็ต้องอาศัยความเสียสละของท่านเช่นกัน ในส่วนนี้ ท่านก็ทำโดยมิได้ออกคำสั่งบังคับเช่นเดียวกัน แต่ท่านจะทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง จากนั้นก็มีพระภิกษุสามเณรผู้มีกำลังพอจะช่วยเหลือได้ แสดงความประสงค์ให้การช่วยเหลือ จากที่ได้ศึกษาในครั้งนี้ ทราบว่า ท่านได้สละทุนทรัพย์สร้างอาคารเรียน และตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสนับสนุนนักเรียน ที่เรียนดีตั้งใจเรียน โดยนักเรียนที่เข้ารับทุนจะเลือกจากคุณสมบัติ คือเป็นนักเรียนที่ตั้งใจเรียนดีขาดทุนทรัพย์ เป็นนักเรียนที่มีความกตัญญูกตเวที การศึกษาสงเคราะห์ที่ท่านดำเนินการอยู่ทั้ง ๒ ส่วนนี้ จะเห็นว่ามีความเสียสละเป็นเบื้องต้นทั้งนั้น งานจึงสำเร็จได้ ดังที่พระมหาชม โชติญาโณ ได้

กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ลักษณะการทำงานของท่านจะเป็นกันเอง เวลาที่ร่วมงานกับท่านแล้วรู้สึกถึงความมีเมตตาธรรมของท่าน ท่านจะไม่ใช้บุคคลที่ไม่มีศักยภาพหรือความสามารถในการทำงานนั้น ๆ ท่านมีความเพียรในการทำงานมาก ท่านไม่ค่อยนึกถึงประโยชน์ส่วนตน ท่านจะเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก[๓๓]

กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระราชนันทมุนี ได้ดำเนินการอยู่มี ๒ ประการ คือ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และการให้การสนับสนุนสถาบันการศึกษาและบุคคลผู้กำลังศึกษา แนวทางการบริหารงานของท่านคือ เสียสละเป็นเบื้องต้น ทำตนเป็นแบบอย่าง เลือกบุคลากรร่วมงานที่เหมาะสมกับงาน ให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้ข้อเสนอแนะช่วยแก้ไขปัญหา ท่านปฏิบัติตามแนวทางนี้เสมอมา ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์คือปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและสอนให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้พระราชนันทมุนีจึงไม่ละทิ้งงานการเผยแผ่ซึ่งเป็นหนึ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยท่านได้กล่าวว่า การเผยแผ่นั้นมีอยู่ในจิตวิญญาณ ธรรมะจะต้องเข้าถึงประชาชนทุก

---

[๓๓] สัมภาษณ์ พระมหาชม โชติญาโณ, อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร.

หมู่เหล่าด้วยการเผยแผ่แบบบูรณาการ[๓๔] ท่านจึงได้ใช้หลักการเผยแผ่แบบบูรณาการ สิ่งใดที่เป็นองค์ประกอบในการเผยแผ่ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ ท่านก็ได้ดำเนินการ โดยท่านได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหลายรูปแบบ เช่น จัดทำสื่อทางพระพุทธศาสนา วีดีทัศน์คุณธรรม จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เผยแผ่หลักธรรมทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวัดละหาร ซึ่งท่านเป็นผู้ก่อตั้ง และวิทยุชุมชนตลาดบางบัวทอง พร้อมกันนั้นท่านยังเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดแสดงพระธรรมเทศนาตามงานบำเพ็ญกุศลและงานบุญต่าง ๆ ของวัดละหาร เช่น จัดให้มีเทศน์หน้าศพ จัดให้มีเทศน์สอนนาคก่อนบวช จัดให้มีเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีเทศน์และปาฐกถาธรรมในวันพระ วันพระละ ๓ หน คือ เช้า กลางวัน และเย็น ซึ่งตอนเย็นจะเป็นการปาฐกถาธรรมพิเศษจากพระนักเทศน์ชื่อดัง นอกจากนั้นยังได้ดำเนินกิจกรรมที่มีประโยชน์สนับสนุนการเผยแผ่ พระครูสิริธรรมภาณ ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์ว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในด้านนี้มาก ท่านเป็นนักเทศน์ร่วมสมัย ท่านเป็นทั้งนักเทศน์แหล่มหาชาติ และนักบรรยายธรรม ท่านจะจัดให้มีการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ เช่น ในพรรษาจะจัดให้มีการเทศน์มหาชาติ และมีการบรรยายธรรมในวันพระ และโอกาสสำคัญต่าง ๆ ทั้งในงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ จัดให้มีการเข้าอบรมวิปัสสนากรรมฐาน โดยใช้หลักสูตรของคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย ในขณะเดียวกัน

---

[๓๔] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

ท่านก็ได้สละทรัพย์ส่วนตัวและเชิญชวนญาติโยมที่สนใจ จัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวัดละหาร เพื่อเป็นการเผยแผ่อีกทางหนึ่งด้วย และท่านยังได้ส่งพระภิกษุสามเณรไปอบรมเรียนรู้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ด้วย[๓๕] พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท ก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ลักษณะที่โดดเด่นของท่านคือการเผยแผ่ ท่านเป็นนักเผยแผ่ที่มีความความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่มให้เกิดโครงการหรือกิจกรรมดี ๆ มากมาย เช่น โครงการวัดวิถีพุทธ จัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อเผยแผ่หลักธรรม จัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนาในนามอำเภอและในนามจังหวัด[๓๖] งานในส่วนนี้จะบริบูรณ์ได้ก็ต้องอาศัยผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เป็นนักเผยแผ่ พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ กล่าวว่า ท่านเผยแผ่ออกไปในวงกว้าง ทั้งพระภิกษุสามเณร ประชาชนทั่วไปร่วมทั้งเยาวชนด้วย หรือแม้แต่ข้าราชการท่านก็เผยแผ่หลักธรรมไปสู่และชักชวนให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน[๓๗] พระสมุห์ทองใส เขมวโร ได้กล่าวว่า ท่านจะใส่ใจและเอาจริงเอาจังกับการเผยแผ่มาก เช่นวันสำคัญต่าง ๆ ท่านก็จะจัดให้มีการเทศนาสอนประชาชน จัดให้มีบรรยายธรรม และท่านก็ออกเผยแผ่ตามที่ได้รับนิมนต์ พร้อมกันนั้นท่านก็ยังส่งวิทยากรไปเผยแผ่หลักธรรมในสถานศึกษา จัดตั้งสถานีวิทยาชุมชนเพื่อเผยแผ่หลักธรรม

---

[๓๕] สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

[๓๖] สัมภาษณ์ พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท, เจ้าอาวาสวัดไผ่เหลือง.

[๓๗] สัมภาษณ์ พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ, เลขานุการสำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร.

ให้ประชาชนใกล้เคียงได้รับรู้รับทราบด้วย[๓๘] พระเถระผู้ให้สัมภาษณ์หลายรูปก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันนี้ ทำให้มองเห็นบทบาทและแนวทางในการบริหารงานของท่านได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่นี้ จากการศึกษาและการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนี และพระเถระรูปอื่น ๆ ได้ทราบถึงหน้าที่บทบาทและความมีภาวะผู้นำในการบริหารงานด้านนี้ของท่าน และสามารถสรุปได้ว่า พระราชนันทมุนีท่านได้มีแนวทางในการบริหารงานในด้านนี้ คล้ายกับการบริหารงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือมีความเสียสละเป็นเบื้องต้น โดยเสียสละทั้งทุนทรัพย์เวลาและแรงกาย ประกอบด้วยอิทธิบาทธรรม เต็มใจพอใจเอาใจใส่ไตร่ตรอง ในการบริหารงาน ทำตนให้เป็นแบบอย่าง สรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพช่วยในการเผยแผ่ เนื่องจากการเผยแผ่เป็นเรื่องที่สำคัญ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้ต้องมีความรู้ความสามารถพอสมควร เพราะมิฉะนั้น จะทำให้การเผยแผ่ผิดพลาดเกิดสัทธรรมปฏิรูปได้ การพัฒนาบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่ เพราะเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่ ยกระดับบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้งานในด้านการเผยแผ่นี้ ต้องอาศัยผู้นำที่มีความเสียสละรู้จักการวางแผน สรรหาบุคลากร รู้จักติดต่อประสานงาน รู้จักประยุกต์สถานการณ์กับสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ ใช้ในการ

---

[๓๘] สัมภาษณ์ พระสมุห์ทองใส เขมวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

เผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเผยแผ่แบบบูรณาการ ที่ใช้ได้ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการนี้ เป็นประการหนึ่งที่ทำให้มองเห็นการพัฒนาของวัดอย่างเป็นรูปธรรม งานด้านนี้พระราชนันทมุนี ค่อนข้างพิถีพิถัน จะเห็นจากการสร้างถาวรวัตถุ ท่านจะเน้นความสวยงามและที่สำคัญไปกว่านั้นคือประโยชน์ใช้สอย วัดละหารจึงมีการพัฒนาด้านนี้อย่างต่อเนื่อง พร้อม ๆ กันไปกับการพัฒนาบุคลากร

จากการสัมภาษณ์ พระราชนันทมุนีท่านได้กล่าวว่า ผมได้มีความตั้งใจว่า จะสร้างศาสนสถานให้สมบูรณ์แบบครบบริบูรณ์ และใช้ประโยชน์ได้ครบถ้วน ไม่ต้องการให้พระสงฆ์ภายในวัดลำบาก หากสถานที่สัปปายะ ก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และการปฏิบัติธรรม เป็นเหตุให้นำมาซึ่งความปฏิเวธ[๓๙] ดังนั้นท่านจึงได้สร้างกุฏิที่พักสงฆ์อาคารเรียนให้สัปปายะ ทำให้พระสงฆ์ที่พักอยู่อาศัยได้รับความสะดวกสบาย นักเรียนก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ในเรื่องนี้พระครูนนทการโกศลได้กล่าวว่า ท่านมีความเอาใจใส่ทุกเรื่องที่รับผิดชอบ มีความรอบคอบในการปฏิบัติงาน ท่านเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล ท่านพัฒนาถาวรวัตถุ

---

[๓๙] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

และบุคลากรควบคู่กันไป ซึ่งแต่ละอย่างท่านจะเน้นในเรื่องประโยชน์ที่จะได้รับ[๔๐] พระครูอุทุมพรกิตติคุณก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านเป็นพระนักพัฒนาซึ่งท่านพัฒนาทั้งสถานที่และบุคคล เป็นนักวางแผนทำงานทุกอย่างต้องมีแผนเสมอ การก่อสร้างท่านก็วางแผนผังไว้ดี เน้นประโยชน์ใช้สอยสร้างออกมาแล้วเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามเป็นสัดส่วน[๔๑] ด้วยความที่พระราชนันทมุนี ท่านมีความรู้เรื่องการก่อสร้างและลายไทย ท่านจึงสร้างอาคารสถานที่ได้อย่างสวยงาม ดังที่พระครูสิริธรรมภาณได้กล่าวว่า ท่านมีความรู้ในด้านการวาดเขียนลายไทย และการออกแบบโครงสร้างอาคารสถานที่ ท่านจึงใส่ใจและพิถีพิถันในการสร้างกุฏิวิหารลานเจดีย์ให้สวยงาม และใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด พร้อมกับบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม แต่ต้องไม่เบียดเบียนญาติโยมโดยท่านหวังว่าในอนาคตจะยกวัดละหารให้เป็นพระอารามหลวง[๔๒] ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้นำญาติโยมดำเนินการก่อสร้างอาคารสถานที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม พร้อมพรั่งด้วยประโยชน์การใช้สอย

แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการของพระราชนันทมุนีนี้ เกิดจากการที่ท่านมีแนวคิดที่ว่า เมื่อสถานที่สัปปายะ ก็จะนำมาซึ่งความสัปปายะอื่น ๆ จากนั้นก็เรียกประชุมผู้ช่วย

---

[๔๐] สัมภาษณ์ พระครูนนทการโกศล, เจ้าอาวาสวัดบางรักใหญ่ เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง.

[๔๑] สัมภาษณ์ พระครูอุทุมพรกิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อ.

[๔๒] สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

เจ้าอาวาสไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัด แล้วดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมให้พร้อมใช้งาน หากชำรุดเกินไปไม่สามารถซ่อมแซมได้ จำเป็นต้องสร้างใหม่ก็ต้องสร้างใหม่ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการเบียดเบียนญาติโยม ท่านมีวิธีการในการหาทุนทรัพย์โดยไม่เบียดเบียนญาติโยม วิธีหนึ่งที่ท่านใช้ก็คือ ประชาสัมพันธ์บอกบุญให้ญาติโยมผู้เกิดศรัทธาเลื่อมใส รวบรวมทรัพย์หยอดกระปุกวันละหนึ่งบาท พอได้จำนวนหนึ่งแล้วก็นำมาถวายเป็นทุนในการก่อสร้าง ซึ่งวิธีการนี้ท่านได้ใช้ในการก่อสร้างศาลาการเปรียญ โดยให้ชื่อศาลาการเปรียญว่า "ศาลาวันละบาท" ทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะและการก่อสร้างใหม่เน้นที่ประโยชน์การใช้สอย ประการหนึ่งที่ทำให้ท่านสามารถรวบรวมทุนในการก่อสร้างได้เร็วก็คือ การเสียสละท่านเสียสละปัจจัยจากการได้รับกิจนิมนต์ รวบรวมเป็นทุนในการก่อสร้าง ทำให้พระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาเห็นความเสียสละของท่าน ช่วยเป็นแรงในการรวบรวมทุนการก่อสร้างในการนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการของพระราชนันทมุนีนี้ เกิดจากแนวคิด จากนั้นก็เรียกประชุมผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกรและคณะกรรมการวัดเริ่มวางแผนบูรณปฏิสังขรณ์หรือการก่อสร้าง โดยเน้นประโยชน์การใช้สอย หาทุนในการก่อสร้างโดยไม่เป็นการเบียดเบียนญาติโยม เมื่อได้ทุนทรัพย์ก็ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ งานในส่วนนี้จึงได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์นี้ เป็นอีกงานด้านหนึ่งที่พระราชนันทมุนีไม่เคยละเลย และทำเป็นประจำ พระราชนันทมุนีท่านได้ปฏิบัติให้บริบูรณ์ในเรื่องนี้ และที่ท่านทำเป็นประจำคือการนำเอาสิ่งของต่าง ๆ ไปช่วยเหลือสังคม เช่น ช่วยเหลือคนพิการ เด็กกำพร้า ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ และผู้ที่ติดเชื้อ HIV และรวบรวมทรัพย์ในการสร้างสาธารณประโยชน์ เช่น สมทบทุนในการสร้างอาคารที่โรงพยาบาลสงฆ์ สร้างถนน และพัฒนาชุมชนวัดละหาร โดยยึดหลักที่ว่า บ้านกับวัดต้องไปพร้อมกัน พระนักพัฒนาต้องช่วยสังคม พระครูสิริธรรมภาณได้ให้สัมภาษณ์โดยมีความสอดคล้องกันว่า ท่านจะทำเป็นประจำ โดยสละทรัพย์และสิ่งของต่าง ๆ และชักชวนพระภิกษุสามเณรทั้งญาติโยม สละสิ่งของและทุนทรัพย์เพื่อสงเคราะห์ให้กับผู้ประสบทุกข์ภัย ผู้กำพร้า ผู้พิการ ผู้ติดเชื้อ HIV สมทบทุนเพื่อช่วยในการก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนบางบัวทอง และช่วยเหลือโรงเรียนอื่น ๆ ในเขตจังหวัดนนทบุรี[๔๓] งานในด้านนี้จะต้องอาศัยความเสียสละของทุกฝ่าย พระราชนันทมุนี ท่านได้เสียสละเพื่อประโยชน์สุขของสังคมมาโดยตลอด

---

[๔๓] สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ ของพระราชนันทมุนี ก็ไม่ต่างจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านอื่น ๆ คือมีความเสียสละเป็นเบื้องต้น ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เกิดการเสียสละเพื่อสังคม เมื่อรวบรวมสิ่งของ หรือทุนทรัพย์ที่พอจะช่วยเหลือสังคมได้ก็ดำเนินการ

จากการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนี และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานร่วมกันท่าน ทำให้ทราบถึงแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนีว่า ท่านได้ใช้หลักการบริหารเชิงพุทธ ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารงาน ท่านมีความรับผิดชอบ ใส่ใจในงานมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล ประกอบด้วยเมตตาธรรม และคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดีหลายประการ ให้กำลังใจและสนับสนุนบุคคลผู้ทำประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เป็นนักเผยแผ่ที่มีการเผยแผ่ทั้งเชิงรับและเชิงรุก จึงทำให้วัดละหารเกิดการพัฒนาทั้งวัตถุและบุคคลไปพร้อมกัน โดยท่านจะใช้พระธรรมวินัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบข้อบังคับและมติมหาเถรสมาคมเป็นกรอบในการบริหารงาน จึงทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดละหารเป็นไปอย่างราบรื่นด้วยดีเสมอมา

๒) แนวทางการแก้ไขปัญหาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน บางครั้งก็ประสบปัญหาในการบริหาร เป็นเช่นนี้ทุกที่ ซึ่งปัญหาที่พบก็มีทั้งปัญหาเล็ก

และปัญหาใหญ่ แก้ไขได้บ้างแก้ไขไม่ได้บ้าง เช่นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดละหารซึ่งบริหารโดยพระราชนันทมุนี จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สอบถามพระราชนันทมุนีถึงสภาพปัญหาที่พบในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน และแนวทางในการแก้ไข พระราชนันทมุนีได้กล่าวถึงปัญหาเหล่านั้นแต่ละด้าน และแนวทางในการแก้ไขไว้ดังนี้[๔๔]

๑. ปัญหาด้านการปกครอง ปัญหาในด้านนี้จะอยู่ที่ตัวบุคคล เช่น พระภิกษุสามเณรบวชเข้ามาแล้วไม่ได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนกันอย่างจริงจัง ทำให้ไม่รู้และเข้าใจในหลักพระธรรมวินัยอย่างแท้จริงจึงนำไปสู่การปฏิบัติที่ผิด หรือศึกษามาแต่ก็ไม่ได้ปฏิบัติอย่างที่ศึกษามาจึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ที่พบบ่อยก็คือปัญหาการปฏิบัติผิดพระธรรมวินัย

๒. ปัญหาด้านการศาสนศึกษา ปัญหาที่พบในด้านนี้ก็คือนักเรียนสอบผ่านน้อย ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งเกิดจากการที่นักเรียนมีความตั้งใจมีความเพียรที่ต่างกัน และปัญหาอีกประการหนึ่งคือทุนในการจัดการศึกษามีไม่เพียงพอ ทำให้ต้องดึงงบประมาณในส่วนอื่นเข้ามาช่วย

๓. ปัญหาด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาที่พบก็คือขาดความพร้อมหลาย ๆ อย่าง เช่นเงินทุนสนับสนุนสถานที่บุคลากรและเยาวชนสนใจเรื่องของการศึกษาพระพุทธศาสนาน้อยลง

---

[๔๔] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

๔. ปัญหาด้านการเผยแผ่ ปัญหาในด้านนี้พบว่า ประชาชนส่วนมากขาดความสนใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือ บุคลากรที่จะช่วยในการเผยแผ่เชิงรุกยังไม่เพียงพอ

๕. ปัญหาด้านสาธารณูปการ ปัญหาที่พบในด้านนี้คือ ขาดทุนที่จะมาเกื้อหนุนในการก่อสร้าง และการดูแลรักษา และปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือผู้ที่ใช้เครื่องอุปโภคบริโภคและเสนาสนะ ไม่ค่อยช่วยกันรักษา ทำให้อุปกรณ์ชำรุดก่อนเวลาอันควร

๖. **ปัญหาด้านสาธารณสงเคราะห์** ปัญหาที่พบในด้านนี้ คือ ผู้ร่วมในการปฏิบัติหน้าที่บางส่วนยังขาดความเสียสละ ซึ่งการบำเพ็ญประโยชน์ในส่วนนี้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหลายฝ่าย จึงทำให้ได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าวพระราชนันทมุนี ได้กล่าวแยกประเด็นไว้แต่ละด้าน ส่วนแนวทางในการแก้ไขนั้น ทุกด้านก็จะต้องใช้หลักเดียวกัน ท่านจึงได้เสนอแนวทางไว้โดยรวม โดยท่านได้กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาทุกด้านต้องใช้หลักของอริยสัจจ์ ๔ โดยจะสืบหาว่ามาจากสาเหตุอะไร แล้วแก้ไขไปตามนั้น ทุกข์ เปรียบเสมือนปัญหาที่เกิดขึ้น สมุทัย เปรียบเสมือน สาเหตุของการเกิดปัญหาจะต้องแก้ที่จุดนี้ นิโรธ เปรียบเสมือนความหมดปัญหา เป็นสภาพที่พึงประสงค์ คือเป้าหมายในการแก้ปัญหา ต้องดำเนินไปถึงให้ได้ กล่าวได้ว่าเป็นเป้าหมายในการแก้ปัญหา มรรค เปรียบเสมือนแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหา

ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้น หากเป็นปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พอจะแก้ไขได้ ก็ต้องแก้ไขปัญหาจากสาเหตุ โดยไม่ทิ้งหลักพระธรรมวินัย หากเป็นปัญหาใหญ่มีผลกระทบถึงคณะสงฆ์ แก้ไขคนเดียวไม่ได้ ต้องประชุมสงฆ์ลงมติ ว่ากันไปตามสภาพปัญหา ปัญหาบางอย่างก็ต้องใช้เวลาต้องอาศัยความร่วมมือ จากหลายฝ่าย เช่นปัญหาด้านการเผยแผ่และด้านการศาสนศึกษา เมื่อเกิดปัญหาบางครั้งก็ต้องวางแผนกันใหม่[๔๕]

จากการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนี ในครั้งนี้ สามารถประมวลได้ว่า ท่านแก้ไขปัญหาโดยมีหลักการ ยึดหลักพระธรรมวินัย ใช้วิธีการแก้ไขตามหลักอริยสัจจ์ ๔ แก้ไขจากสาเหตุ หากเป็นปัญหาใหญ่ก็ใช้มติสงฆ์ พระมหากำพล คุณงฺกโร ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า เท่าที่ได้สัมผัสมาท่านจะไม่แก้ปัญหาคนเดียว เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นท่านก็จะประชุมคณะสงฆ์แล้วแก้ไขปัญหานั้น ๆ โดยเอามติสงฆ์เป็นใหญ่[๔๖] พระมหาชม โชติญาโณ ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านจะแก้ไขปัญหาทุกด้านที่สาเหตุ ตามหลักอริยสัจจ์ ๔ หากเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับตัวบุคคลท่านก็จะสอบสวนให้แน่ชัดเสียก่อนแล้วค่อยลงโทษโดยว่ากันตามความผิด ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิคฺคณฺเห นิคฺคณฺหารหํ ปคฺคณฺเห ปคฺคณฺหารหํ ข่มผู้ที่ควรข่ม สรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ[๔๗] พระครูนนทการโกศล ได้

---

[๔๕] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

[๔๖] สัมภาษณ์ พระมหากำพล คุณงฺกโร, เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง.

[๔๗] สัมภาษณ์ พระมหาชม โชติญาโณ, อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร.

กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาการปกครองของพระราชนันทมุนีว่า พระราชนันทมุนีท่านจะใช้หลักพระธรรมวินัยในการแก้ไข คือหลักอธิกรณสมถะ ๗ คือ ๑. สัมมุขาวินัย ๒. สติวินัย ๓. อมูฬหวินัย ๔. ปฏิญญาตกรณะ ๕. เยภุยยสิกา ๖. ตัสสปาปิยสิกา ๗. ติณวัตถารกะ เพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดแลและท่านจะเอาเมตตาธรรมเป็นตัวตั้งเสมอ[๔๘] พระครูสิริธรรมภาณ ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาด้านการปกครองของพระราชนันทมุนีว่า ท่านจะยึดหลักไฟในไม่อยากนำออกไฟนอกไม่อยากนำเข้า หากมีปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ภายในวัดท่านก็จะใช้คณะกรรมการที่ได้แต่งตั้งไว้ช่วยตัดสินแก้ไข โดยไม่ต้องให้ถึงเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ถ้าหากเป็นเรื่องหนักที่ไม่สามารถแก้ไขภายในวัดได้จริง ๆ จึงปล่อยให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง[๔๙] พระครูอุทุมพรกิตติคุณได้กล่าวว่า เมื่อมีปัญหาท่านก็จะประชุมปรึกษาหารือถามถึงปัญหาว่าเกิดมากจากอะไร แล้วก็แก้กันตามสภาพปัญหาโดยยึดหลักพระธรรมวินัย[๕๐] และพระเถระอีกหลายรูปที่ให้การสัมภาษณ์ก็ได้กล่าวในทำนองเดียวกันนี้ ว่าพระราชนันทมุนีแก้ไขปัญหาจากสาเหตุ ทุกครั้งที่มีปัญหาก็จะประชุมสงฆ์ใช้มติสงฆ์

สรุปได้ว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาของพระราชนันทมุนีสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดได้จริง และมีประสิทธิภาพ ที่เห็นได้อย่าง

---

[๔๘] สัมภาษณ์ พระครูนนทการโกศล, เจ้าอาวาสวัดบางรักใหญ่ เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง.

[๔๙] สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

[๕๐] สัมภาษณ์ พระครูอุทุมพรกิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อ.

ชัดเจนคือ ท่านใช้วิธีแก้ปัญหาแบบอริยสัจจ์ ๔ หากเป็นปัญหาที่เกิดซึ่งเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ก็จะใช้หลักของอธิกรณสมถะ ๗ ในการแก้ไข โดยใช้คณะกรรมการช่วยตัดสิน ไม่ผุนผันตัดสิน แก้ไขกันไปตามเรื่อง และเพื่อป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต ท่านก็จะให้การอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรทุกวันพระปาฏิโมกข์ตามอำนาจหน้าที่ หรือโอกาสอันสมควร ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืน เพราะแก้ไขปัญหาที่สาเหตุ และป้องกันปัญหาที่จะเกิดไม่ให้เกิด หากเป็นปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา และการเผยแผ่ ท่านก็จะแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนแผนการทำงาน หรือวางแผนการทำงานใหม่ แต่ก็ยึดหลักของอริยสัจจ์ ๔

๓) แนวทางในการพัฒนาบุคลากร

สำหรับการพัฒนาบุคลากรของวัดละหาร พระราชนันทมุนีมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาอันได้แก่พระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกาวัดละหาร โดยท่านได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรต้องให้การศึกษาให้ความรู้ แต่ก่อนจะให้การศึกษาท่านจะให้ปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจก่อนซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพมาจากภายใน หากเป็นอุบาสกอุบาสิกา ก็จะพัฒนาด้านจิตใจ สอนวิปัสนากรรมฐาน เพราะบุคคลหากมีการพัฒนาด้านจิตใจแล้ว ส่วนอื่น ๆ ก็จะพัฒนาไปด้วย โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณรจะเน้นให้รู้จักตัวเอง เน้นให้รู้จักภาวะของตัวเอง ให้มีสมณสารูป เน้นให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา

ให้ถ่องแท้แล้วนำมาปฏิบัติ โดยยึดหลัก ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ พอมีความรู้แล้วก็ให้ฝึกความสามารถ มอบหมายภาระหน้าที่ให้ตามเหมาะสม ผู้ที่ศึกษาในระดับชั้นเปรียญธรรมสูง ๆ ก็ให้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมและสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้พอจะมีวาทศิลป์ก็ให้ฝึกเทศน์และบรรยายธรรม บางครั้งก็ส่งไปอบรมในส่วนอื่น ๆ ก็เช่นนี้[๕๑] พระมหากำพล คุณงฺกโร ได้กล่าวในการให้สัมภาษณ์โดยมีความสอดคล้องกันว่า ท่านเป็นนักพัฒนา จะเห็นได้จากการที่ท่านสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเรียนนักธรรมบาลี และให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นการพัฒนาบุคคลจากจิตใจ ทำให้บุคลากรมีพื้นฐานด้านจิตใจและความรู้ในปริยัติสูง จึงไม่แปลกใจที่บุคลากรของวัดละหารปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ[๕๒] พระครูนนทการโกศล ได้กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ท่านได้พัฒนาศักยภาพของบุคลากรโดยการพัฒนาจากด้านจิตใจก่อน กล่าวคือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และให้การศึกษาโดยส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมและเรียนวิชาทางโลกควบคู่กันไป ในส่วนของการพัฒนาบุคลากรที่เป็นคฤหัสถ์ท่านก็เชิญชวนให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และภูมิธรรม[๕๓]

---

[๕๑] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

[๕๒] สัมภาษณ์ พระมหากำพล คุณงฺกโร, เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง.

[๕๓] สัมภาษณ์ พระครูนนทการโกศล, เจ้าอาวาสวัดบางรักใหญ่ เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง.

ในส่วนอื่นพระราชนันทมุนีก็ให้การสนับสนุนเช่นกัน เช่น การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรที่ศึกษาพระปริยัติธรรมผ่านเกณฑ์ที่วัดได้กำหนด เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ให้มีความรู้ความสามารถรอบด้าน จนพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นเป็นบัณฑิตและมหาบัณฑิตหลายรูป และก็ได้อาศัยท่านเหล่านั้นช่วยในการจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์วัดละหาร อีกส่วนหนึ่งท่านได้ส่งพระภิกษุสามเณรเข้ารับการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพในโครงการต่าง ๆ เช่น ส่งพระสอนศีลธรรมของวัดละหาร เข้ารับการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพ เพื่อให้สอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่พระครูสิริธรรมภาณ ได้กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาบุคลากร ของพระราชนันทมุนีว่า ท่านได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนามาก ทั้งภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ที่เป็นกำลังสำคัญของพระศาสนาท่านจะส่งเสริมให้ศึกษาหาความรู้ ส่งไปอบรมเพิ่มประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคลากรเหล่านั้นมีคุณภาพและศักยภาพที่ดีขึ้นจนสามารถสอนผู้อื่นได้[๕๔]

กล่าวโดยสรุป จากการสัมภาษณ์พระราชนันทมุนี และพระเถระผู้เกี่ยวข้องในฐานะที่ได้เคยร่วมงานกับท่านที่ให้การสัมภาษณ์ ทำให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาบุคลากรของวัดละหารคือ พระราชนันทมุนีจะพัฒนาบุคลากรของวัดละหารโดยพัฒนาด้านจิตใจ

---

[๕๔] สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

ก่อน ให้เป็นผู้มีจิตใจน้อมเข้าไปในธรรม ให้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้รู้จักจิตใจตัวเองก่อน แล้วให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ให้มีความรู้ความสามารถในเรื่องของพระธรรมวินัย และส่งบุคลากรของท่านไปอบรมเพิ่มประสิทธิภาพในโอกาสต่าง ๆ ให้ปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นการพัฒนาฝีมือเป็นการพัฒนาทักษะ ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเป็นนักเผยแผ่ส่งพระไปสอนศีลธรรมและบรรยายธรรมที่โรงเรียนต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนนทบุรีและต่างจังหวัด แนวทางที่ว่ามานี้จึงสามารถสรุปได้ว่า พระราชนันทมุนีได้พัฒนาบุคลากรโดยการ ***พัฒนาจิตใจให้ความรู้ และฝึกให้เกิดทักษะ*** เพื่อเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒ การสงเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร) เข้าในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ประสบผลสำเร็จ ผู้นำกล่าวคือเจ้าอาวาสและพระสังฆาธิการต้องใช้หลักทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้สัมภาษณ์พระราชนันทมุนีโดยตรง ถึงหลักธรรมที่ท่านได้ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และได้สัมภาษณ์พระเถระผู้เกี่ยวข้องในฐานที่ได้เคยร่วมงานกับท่าน โดยได้สัมภาษณ์ถึงลักษณะการบริหารงานของพระราชนันทมุนีว่า มีความสอดคล้องกับหลักธรรมหมวดใด และสามารถสงเคราะห์เข้าในหลักธรรมหมวดใดได้

บ้าง พระราชนันทมุนีและพระเถระผู้เกี่ยวข้อง ได้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งสามารถประมวลได้ดังต่อไปนี้

จากการสัมภาษาษณ์พระราชนันทมุนี ถึงหลักธรรมที่ท่านใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ท่านได้กล่าวว่า ผู้บริหารต้องประกอบด้วยคุณลักษณะที่ดี คือต้องมีสัจจะ มีความเที่ยงธรรม ไม่เบียนเบียนผู้อื่น รู้จักสำรวมและรู้จักยับยั้งชั่งใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

"ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ อหึสา สญฺญโม ทโม
ส เว วนฺตมโล ธีโร โส เถโรติ ปวุจฺจติ ฯ"

"ผู้ใดมี สัจจะ คุณธรรม ไม่เบียดเบียน สำรวม ข่มใจ ฉลาด ปราศจากมลทินโทษ ผู้นั้นแล เรียกว่า เถระ"

นี้เป็นคุณธรรมประการแรกที่ผู้นำควรมี ส่วนที่ช่วยสนับสนุนกันก็มี คือต้องใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ หลักธรรมาภิบาล ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม และอีกประการหนึ่ง ผู้นำไม่ควรมีอคติ ถ้าหากผู้นำมีอคติแล้ว ก็จะไม่ได้ใจผู้ใต้บังคับบัญชามาครอง นั่นหมายความว่าจะไม่สามารถดูแลและควบคุมเขาเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่[๕๕]

จากการสัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ ถึงเรื่องการสงเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี เข้ากับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ท่านได้กล่าวว่า การบริหารงานของพระราชนันทมุนีจะเข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา

---

[๕๕] สัมภาษณ์ พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี.

มุทิตา อุเบกขา ในการปกครองท่านจะใช้หลักของเมตตา ถือว่าอยู่กันอย่างพี่อย่างน้องปรองดองกันเหมือนญาติ เมื่อพระภิกษุสามเณรได้รับความทุกข์หรือเจ็บไข้ได้ป่วยท่านก็จะช่วยเหลือ โดยได้จัดตั้งกองทุนพระภิกษุอาพาธขึ้น เมื่อพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่านได้เลื่อนขั้นหรือตำแหน่ง หรือแม้กระทั่งสอบผ่านในชั้นต่าง ๆ ท่านก็พลอยยินดี ถ้าหากพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่านมีความสุขสบายท่านก็ถึงอุเบกขาธรรม[๕๖] พระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร[๕๗] ก็ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า การปฏิบัติงานของท่านจะเข้ากับหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือท่านจะมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เช่นให้โอกาสกับผู้ทำผิด ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรภายในวัด พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เมื่อศิษย์ของท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบถึงความสุขแล้วท่านก็จะวางใจ

พระเถระอีกหลายรูป ได้กล่าวโดยมีความสอดคล้องกัน ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี เข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ ดังที่ พระมหากำพล คุณงฺกโร ได้กล่าวว่า เท่าที่เห็นท่านมีเมตตาธรรมมีความโอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วงตนพอเหมาะ มองจากภายนอกก็จะทราบว่าการบริหารงานของท่านเข้ากับหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔[๕๘] พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท ก็ได้กล่าวทำนองเดียวกันว่า ลักษณะการบริหารงานของท่าน

---

[๕๖] สัมภาษณ์ พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

[๕๗] สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

[๕๘] สัมภาษณ์ พระมหากำพล คุณงฺกโร, เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง.

จะเข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เพราะท่านจะมีเมตตาธรรมสูงมาก และวางตนเสมอต้นเสมอปลาย[๕๙] พระครูอุทุมพรกิตติคุณก็ได้กล่าวเช่นเดียวกันว่า การบริหารงานของท่านเข้ากับหลักธรรมคือสังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ จะเห็นได้ว่าในการปฏิบัติงานท่านจะประกอบด้วยเมตตาธรรม และมีสังคหวัตถุธรรมเสมอ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นท่านจะเอาเมตตาธรรมเป็นตัวตั้งเสมอ[๖๐] ส่วนพระมหาชม โชติญาโณ ได้กล่าวว่า การบริหารงานของท่านน่าจะเข้ากับหลักของอิทธิบาท ๔ เพราะท่านมีทั้งความตั้งใจเพียรพยายามเอาใจใส่และไตร่ตรองต่อการบริหารงานของท่าน[๖๑] พระครูนนทการโกศล ได้กล่าวเช่นเดียวกันนี้ว่า การบริหารงานของท่านสอดคล้องกับหลักของอิทธิบาท ๔ เพราะในการบริหารงานทุกอย่างท่านจะมีความพึงพอใจสนใจมีความเพียรเอาใจใส่จดจ่อ และไตร่ตรองเป็นอย่างดี[๖๒]

ส่วนพระสมุห์ทองใส เขมวโร ได้กล่าวในลักษณะที่แตกต่างกันว่า การบริหารงานของท่านเข้ากับหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ท่านมีความรู้ดีท่านจึงบริหารงานจบประสบผลสำเร็จอย่างที่เห็น จะว่าอีกอย่างหนึ่งก็คือท่านเป็นรัตตัญญู[๖๓] พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ ก็ได้กล่าวถึงลักษณะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี ว่าเข้ากับหลัก

---

[๕๙] สัมภาษณ์ พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท, เจ้าอาวาสวัดไผ่เหลือง.

[๖๐] สัมภาษณ์ พระครูอุทุมพรกิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อ.

[๖๑] สัมภาษณ์ พระมหาชม โชติญาโณ, อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร.

[๖๒] สัมภาษณ์ พระครูนนทการโกศล, เจ้าอาวาสวัดบางรักใหญ่ เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง.

[๖๓] สัมภาษณ์ พระสมุห์ทองใส เขมวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร.

พรหมวิหาร ๔ และกล่าวในลักษณะที่แตกต่างกันว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี เข้ากับหลักพรหมวิหาร ๔ หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ อีกประการหนึ่ง การปฏิบัติงานของท่านจะเข้ากับหลักธรรมของนักบริหารคือ **๑. จักขุมา ๒. วิธุโร ๓. นิสสยสัมปันโน**[๖๔]

จากการศึกษาพบว่า พระราชนันทมุนีที่ท่านประสบผลสำเร็จในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้น ท่านได้ใช้หลักของการบริหารเชิงพุทธ และใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ พร้อมทั้งหลักธรรมและทฤษฎีต่าง ๆ ในการบริหาร แม้แต่พระสงฆ์ที่ได้ปฏิบัติงานร่วมกับท่าน ก็เห็นพ้องต้องกันว่า พระราชนันทมุนีท่านมิได้บริหารงานตามอำเภอใจ ท่านใช้หลักธรรมในการบริหารท่านมีหลักการโดยมากจะเห็นว่าท่านใช้พรหมวิหาร ๔ ใช้หลักอิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ แต่ที่เห็นผิดแปลกไปก็มี เนื่องจากการบริหารงานของท่านเข้ากับหลักธรรมนั้น ๆ ตามที่ได้ศึกษาและสัมภาษณ์พระราชนันทมุนีโดยตรงและพระสงฆ์ผู้เคยปฏิบัติงานร่วมกับท่าน มีหลักธรรมที่ท่านใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กล่าวคือสามารถสงเคราะห์เข้ากันถึงได้ ๙ ประการ ซึ่งผู้วิจัยจักได้สรุปและอธิบายความเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

---

[๖๔] สัมภาษณ์ พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ, เลขานุการสำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร.

๑) สัปปุริสธรรม

คำว่า **สัปปุริสธรรม** แปลว่า ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติของคนดี คำว่า **สัตบุรุษ** หมายถึงคนดีที่มีความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ คือมีพฤติกรรมถูกต้องตามทำนองคลองธรรมหรือเรียบร้อยดีไม่มีโทษ เป็นผู้มีจิตสงบระงับจากบาปอกุศลธรรมไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ในที่นี้มีกุศลธรรม ๗ ประการเป็นเครื่องพิสูจน์ให้ทราบได้ชัดว่า เมื่อมีประจำในจิตสันดานของบุคคลใด บุคคลนั้นไม่ว่าจะเป็นสตรีหรือบุรุษย่อมได้รับการขนานนามว่า **สัตบุรุษ** กุศลธรรม ๗ ประการนี้เรียกว่า **สัปปุริสธรรม ๗** มีอธิบายไว้ดังนี้

๑. ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึงความเป็นผู้รู้หลัก คือ ความเป็นผู้รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุของสิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นเหตุของสิ่งนี้ เช่นรู้ว่า เมื่อคนเราขาดอิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพทำมาหากินหรือในการทำกิจต่าง ๆ ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความเป็นผู้รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยรู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น ชาวพุทธรู้ว่าหลักธรรมเพื่อการสร้างตนให้มีหลักฐานมั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือหลักการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบคืออะไร มีอะไรบ้าง ผู้นำประเทศทราบถึงหลักการปกครองประเทศที่ดีเป็นอย่างไร

มีอะไรบ้าง รู้ว่าจะต้องทำเหตุนี้ ๆ หรือกระทำตามหลักการนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่มุ่งหมายหรือต้องการนั้น ๆ เป็นต้น ตลอดจนชั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุ

๒. อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึงความเป็นผู้รู้จักว่าผลอันนี้เกิดจากเหตุอันนี้ เช่น เมื่อไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทำมาหากินในทางสุจริต การศึกษาเล่าเรียน หรือในการทำกิจต่าง ๆ ก็รู้ว่าเป็นเพราะขาดอิทธิบาท ๔ กล่าวคือ ไม่มีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการประกอบอาชีพนั้น ในการศึกษาเล่าเรียนนั้น หรือในการทำงานนั้น ๆ เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความเป็นผู้รู้จักอรรถคือความหมายหรือความมุ่งหมายของหลักการที่ตนต้องปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจประโยชน์ที่ประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนทำ รู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร รวมถึงรู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือพุทธศาสนสุภาษิตข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร การที่ตนกระทำอยู่อย่างนั้นมีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้างดังนี้เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือรู้ความหมายของคติธรรมดาและประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย แท้จริงของชีวิต

๓. อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายถึงความเป็นผู้รู้จักฐานะภาวะเพศกำลังความรู้ความสามารถความถนัด และคุณธรรม

เป็นต้นของคนว่ามีสภาพอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม และทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความสามารถมองตนเองออกว่าตนเองเป็นใคร มีฐานะและภาวะอย่างไร กำลังต้องการอะไร เมื่อมองออกแล้วก็พยายามปรับตนเองให้เป็นอย่างที่ตนเป็นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พยายามวางตนให้เหมาะสมกับฐานะและภาวะของตน และใช้กำลังความรู้ความสามารถของตนพัฒนาตนเองเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการในทางที่ชอบ รวมถึงความรู้จักหยุดยั้งความต้องการอันเกินขอบเขตกำลังความรู้ความสามารถของตน และหยุดยั้งการแสวงหาอันเกินกำลังในทางที่มิชอบธรรม อันจะทำให้ตนเดือดร้อนในภายหลัง

๔. มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึงความรู้จักพอดีในสิ่งต่าง ๆ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคและการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการงานทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมิใช่เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

ความรู้จักประมาณในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นต้องเป็นไปใน ๓ ขณะ คือ ในขณะแสวงหา ในขณะรับ และในขณะบริโภคใช้สอย

โดยความรู้จักประมาณในขณะแสวงหาย่อมเป็นเหตุให้ประกอบอาชีพโดยทางที่ชอบธรรมไม่ใฝ่สูงทะเยอทะยานจนเกินประมาณ อันจะก่อให้เกิดการแสวงหาในทางทุจริตต่อมา ความรู้จักประมาณในขณะรับย่อมเป็นที่ยินดีและเลื่อมใสของบุคคลผู้ให้และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนในภายหลัง ทั้งเป็นที่สรรเสริญของบุคคลอื่นด้วย ส่วนความรู้จักประมาณในขณะบริโภคใช้สอย โดยพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วบริโภคอาหารหรือใช้สอยพัสดุสิ่งของต่าง ๆ ให้เหมาะพอควร ไม่ให้มากนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือย ก็จักเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ เช่น เมื่อบริโภคอาหารพอเหมาะพอดี ก็จะก่อให้เกิดความมีสุขภาพดีแก่ร่างกาย และเมื่อร่างกายปราศจากโรคแล้ว หากต้องการฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิหรือให้เกิดปัญญาก็ทำให้ง่ายขึ้น เป็นต้น

๕. กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล หมายถึงความรู้จักเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจกระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น หรือการรู้จักกาลเวลาในอันที่จะประกอบกิจนั้น ๆ เป็นต้นว่า ตนมีหน้าที่การงานจะพึงทำหลายอย่างด้วยกัน จะเป็นกิจการทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม จะต้องแบ่งเวลาให้เหมาะแก่กิจที่จะต้องทำนั้น ๆ การงานจึงจะดำเนินไปโดยสะดวกเป็นระเบียบเรียบร้อยดี ไม่ยุ่งยิ่งยุ่งเหยิง คั่งค้างอากูล ตลอดจนรู้จักะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

๖. ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน หมายถึงความเป็นผู้รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุม รู้จักสังคม คือรู้จักว่า ชุมชนหรือสังคมนั้นเป็นอย่างไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะเหมาะกับสังคมนั้น เพื่อให้สามารถเข้ากับชุมชนนั้นโดยไม่เก้อเขินหรือประหม่า เช่น เมื่อไปร่วมพิธีงานศพจะต้องแต่งกาย จะพูด และจำทำอย่างไร เมื่อเข้าวัดไปในพิธีทำบุญต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร จึงจะเหมาะสม จะวางตัวอย่างไรเมื่อพูดคุยกับพระสงฆ์เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ความรู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชนและต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรสงเคราะห์อนุเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

๗. ปุคคลปโรปรัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกคบบุคคล หมายถึงความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือรู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งได้แก่ความสามารถอ่านคนออก โดยรู้จักบุคคลแต่ละคนว่ามีลักษณะนิสัยเป็นอย่างไร มีความสามารถในด้านใด มีคุณภาพเป็นอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร ใครควรคบ

หรือไม่ควรคบอย่างไร เป็นต้น เมื่อรู้จักลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ๆ เป็นอย่างไรแล้ว ก็สามารถที่จะปฏิบัติต่อเขาได้อย่างถูกต้อง[๖๕]

สัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ข้อนี้ สรุปเป็นคำจำกัดให้กำหนดง่าย ๆ ว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นกุศลธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นคนดี โดยไม่ขึ้นอยู่กับชาติกำเนิด ฐานะ ความเป็นอยู่ หรือความมีการศึกษาสูง บุคคลใดรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักความพอดี รู้จักเวลา รู้จักชุมชนหรือสังคม และรู้จักเลือกคบคน บุคคลนั้นก็สามารถที่จะเป็นคนดี เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ หรือเรียกว่าเป็นคนเต็มคน คนดีที่แท้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ

ในทางการบริหาร หลักสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นหลักสำคัญที่ผู้นำทุกคนต้องมีประจำใจ เพราะการเป็นผู้นำที่ดีต้องรู้เรา รู้เขา จึงจะสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระราชนันทมุนีท่านประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการนี้ จึงทำให้ท่านสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและราบรื่นมาโดยตลอด

---

[๖๕] แก้ว ชิดตะขบ, **พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๗.

๒) หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลนี้ สงเคราะห์เข้าในหลักปฏิบัติที่ดี ที่ชอบ คือ ที่ถูกต้อง ที่เหมาะสม ที่บริสุทธิ์ และยุติธรรม สำหรับหัวหน้าฝ่ายปกครอง หรือฝ่ายบริหารทุกระดับใช้เป็นหลักปฏิบัติงาน บำบัดทุกข์ บำรุงสุข เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวม ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง

การบริหารกิจการ สมควรอย่างยิ่งที่จะนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ เพราะหลักธรรมาภิบาล มุ่งเน้นให้ผู้บริหารบริหารงานอย่างถูกต้องเที่ยงธรรม เข้ากับหลักการบริหารในทางพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันสถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีความเปลี่ยนแปลงไปมากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว ในขณะที่สภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ผู้บริหารต้องใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน และอาจต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการพัฒนา เพื่อให้เกิดศักยภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์เชิงรุก ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และควรยึดหลักธรรมาภิบาล ๖ อันได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม

หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. **หลักนิติธรรม** (The Rule of Law) ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. **หลักคุณธรรม** (Morality) ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบวิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓. **หลักความโปร่งใส** (Accountability) ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

๔. **หลักความมีส่วนร่วม** (Participation) ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจ

ปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็นการไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

๕. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

๖. หลักความคุ้มค่า (Cost–effectiveness or Economy) ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน[๖๖]

สำหรับในภาคเอกชนและภาคประชาสังคมนั้น ควรให้ความสำคัญกับการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นนั้น ยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งประชาชนยังขาดความเข้าใจในเรื่องนี้ อย่างดีพอ จึงทำให้ยังขาดกลไกของการตรวจสอบและการกำกับดูแลในทางปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดธรรมาภิบาลขึ้น

---

[๖๖] พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), **หลักธรรมาภิบาล การบริหารงานตามแบบบูรณาการ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

หลักธรรมาภิบาล ทั้ง ๖ นี้ เป็นหลักในการบริหารงานทุกภาคส่วนทุกหน่วยงาน แม้แต่หน่วยงานของคณะสงฆ์เองก็ใช้หลักธรรมาภิบาลนี้ เฉกเช่นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดละหาร ซึ่งบริหารงานโดยพระราชนันทมุนี ท่านก็ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร เพราะจากการศึกษาพบว่าการบริหารงานของท่าน ยืนอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องเที่ยงธรรมโปร่งใส การเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน และที่สำคัญกิจการทุกอย่างที่ได้กำเนินการนั้นมีความคุ้มค่า ตรงตามวัตถุประสงค์

๓) ทศพิธราชธรรม[๖๗]

๑. ทาน คือ การให้ทรัพย์สินหรือสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้การชี้แนะในทางถูกที่ควร (ธัมมทาน)แก่ผู้หลงผิดในที่สุดแม้แต่เพื่อนร่วมงาน ที่สำคัญการให้อภัยแก่ผู้ที่พร้อมจะกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี (อภัยทาน) กล่าวโดยรวมการให้ความมีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมโลกอันเป็นก้าวแรกแห่งการอยู่ร่วมกัน

๒. ศีล คือ การปฏิบัติตามศีล ๕ เพราะศีล ๕ (มนุษยธรรม) เมื่อกล่าวโดยกว้างแล้วก็คือหลักการสากลคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั่นเอง เป็นตัวควบคุมพฤติกรรม ทางกาย ทางวาจา โดยมีสติอันเกิดจากการไม่

---

[๖๗] ขุ.ชา (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

เสพของมึนเมา การรักษาศีลก็คือการกระทำ การเจรจาโดยมีสติรู้เท่าทัน

๓. ปริจจาคะ คือ การเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขหรือประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งอาจจะเป็นครอบครัว หน่วยงาน หรือเพื่อนร่วมงานของเราก็ได้ โดยทั่วไปการเสียสละไม่ว่าสิ่งใดก็ตาม ถือเป็นการลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งล้วนมีส่วนช่วยให้สังคมดีขึ้นทั้งสิ้น ในวงกว้างคือการสละอารมณ์เสียไม่ให้แพร่กระจายขยายวงอันเป็นมะเร็งร้ายแห่งการอยู่ร่วมกัน

๔. อาชชวะ คือ ความซื่อตรง หมายถึง ดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่การงานต่าง ๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เช่น ถ้าเป็นนักธุรกิจ ก็มีความรับผิดชอบต่อลูกค้า เป็นข้าราชการ พนักงานบริษัท ก็ไม่คอรัปชั่น ถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆแล้วย่อมสร้างความน่าเชื่อถือต่อองค์กรในระยะยาว ถ้ามองทางมิติจิตวิญญาณแล้วเงินทองที่ได้มาโดยความไม่สุจริตนั้นเป็นบาปเป็นสิ่งอัปมงคลที่ทำให้เราไม่เจริญก้าวหน้าไม่มีวันจะมีความสุขกาย สบายใจ เพราะกลัวคนอื่นจะมารู้ความลับตลอดเวลาเข้าทำนองสวรรค์มีตาฟ้ามีใจ

๕. มัททวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยน หมายถึงการแสดงพฤติกรรมทางกาย วาจาอย่างอ่อนน้อมในท่าทีต่อบุคคลในทุกระดับ ไม่เย่อหยิ่ง ถือตัวยกตนข่มผู้อื่น หรือหยาบคายกับใคร ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ ผู้น้อยหรือเพื่อนในระดับเดียวกัน หลักธรรมข้อนี้ จึงเป็นการสร้างเสน่ห์ความน่ารักอย่างหนึ่งให้แก่ตัวเราด้วย

๖. ตปะ คือ ความเพียร เป็นหลักธรรมที่สอนให้เราไม่ย่อท้อโดยเนื้อแท้แล้วความเพียรในที่นี้ หมายถึง ๑. เพียรแสวงหาคุณความดีใส่ตัว ๒. เพียรรักษาความดีให้อยู่กับตัวให้นาน ๓. เพียรเลิกละความไม่ดีไม่งาม ๔. เพียรระวังความไม่ดีไม่งามต่าง ๆ ไม่ให้เกิดมีในตัวอีก ซึ่งความพากเพียรนี้จะทำให้เราภาคภูมิใจ นอกจากนี้ยังสอนให้เราสู้ชีวิต ไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ

๗. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ซึ่งหมายถึง มีความสงบเสงี่ยมไม่แสดงอาการลุแก่ความโกรธ ก้าวร้าวแก่ผู้พบเห็น เพราะความโกรธทำลายความน่ารักลง แต่หากเราสามารถฝึกฝน ไม่ให้เป็นคนโมโหง่าย และพยายามระงับยับยั้งความโกรธอยู่เสมอ ทำให้เราสุขภาพจิตดี มิตรเก่าไม่หน่าย มิตรใหม่ไม่หนี อันมีผลให้คนรักและเกรงใจ

๘. อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียน ข้อนี้หมายถึงการไม่บีบคั้นกดขี่ผู้อื่น รวมไปถึง การไม่ใช้อำนาจไปบังคับข่มเหงรังแกผู้ด้อยกว่า ไม่ไปข่มขู่ให้เขาให้กลัวเราหรือไปบีบบังคับโดยแสดงอำนาจอิทธิพลครอบงำโดยวิธีการต่าง ๆ กล่าวให้ชัดไม่เข้าไปเบียดเบียนทางกายโดยการใช้ศัตราวุธ และไม่เข้าไปว่าร้ายผู้อื่นที่ไม่มีมูลแห่งความเป็นจริงเพียงเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม แต่เลือกใช้วิธีที่สงบ

๙. ขันติ คือ ความอดทน หมายถึงให้เราอดทนต่อความยากลำบาก ไม่ท้อถอยทำหน้าที่การงาน ที่สำคัญมีความอดทนต่ออารมณ์ยั่วยุต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบใช้ความอดทนยับยั้งความโกรธไม่ให้

แสดงออก ความอดทนจะทำให้เราชนะอุปสรรคทั้งปวงไม่ว่าเล็กหรือใหญ่และจะทำให้เราแกร่งขึ้น เข้มแข็งขึ้น

๑๐. **อวิโรธนะ** คือ ความยุติธรรม หมายรวมไปถึงความหนักแน่นความเที่ยงธรรมเป็นหลัก ไม่เอนเอียงหวั่นไหวมีอคติทั้งในทางนิติธรรม หรือยึดตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม คือยึดความถูกต้องมาก่อนความถูกใจ

หลักทศพิธราชธรรมนั้น ๑๐ ข้อนี้ เป็นพระราชจริยาวัตร ที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญมาตั้งแต่ดีตจนถึงปัจจุบัน แต่พระสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองที่ทำหน้าที่ในการบริหารก็สามารถนำมาใช้ได้เช่นกัน และควรจะนำไปใช้ในการบริหารงานให้เป็นไปอย่างชอบธรรมและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากการศึกษาพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี มีความสอดคล้องกับทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการนี้ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

๔) ละเว้นอคติ

นักปกครอง เมื่อปฏิบัติหน้าที่ พึงเว้นความลำเอียง หรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑. **ฉันทาคติ** ลำเอียงเพราะชอบ

๒. **โทสาคติ** ลำเอียงเพราะชัง

๓. **โมหาคติ** ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา

๔. **ภยาคติ** ลำเอียงเพราะขลาดกลัว[๖๘]

จากการศึกษาพบว่าพระราชนันทมุนี ไม่ประกอบด้วยอคติธรรมแต่ประการใด ท่านเป็นผู้นำที่มีความเสมอภาค ไม่ว่าจะเป็นด้านการให้รางวัลพูนบำเหน็จ การลงโทษ หรือแม้แต่การให้โอวาท ท่านจะมีความเสมอภาค ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง จึงทำให้ท่านเป็นผู้นำที่เป็นที่รักเคารพศรัทธาของคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาวัดละหาร

๕) สาราณิยธรรม

คำว่า **สาราณิยธรรม** หรือ **สาราณียธรรม** แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงกัน หรือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึงหลักการอยู่ร่วมกันอย่างประเสริฐที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้สำหรับพระภิกษุสามเณร แต่คฤหัสถ์ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวีถีชีวิตที่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวหรือสังคมเพื่อให้เกิดความรักความคิดถึงกันได้ มี ๖ ข้อ คือ

๑. เมตตากายกรรม หมายถึงการช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกันและกันแม้จะเป็นกิจธุระอะไรก็ตาม ซึ่งบังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า เป็นต้นว่า การพยาบาลกันในเวลาอาพาธเจ็บป่วย หรือการต้อนรับกราบไหว้อันเป็นไปทางกายด้วยเมตตาต่อกัน

๒. เมตตาวจีกรรม หมายถึงการมีเมตตาต่อกันแล้วแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนา ให้ละชั่ว

---

[๖๘] ที.ปา. (บาลี), ๑๑/๑๓๖/๑๙๖.

ประพฤติดี รวมถึงช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ และนำตักเตือนกัน ด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลังอย่างซื่อตรง จริงใจ

๓. **เมตตามโนกรรม** หมายถึงการตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ตั้งเมตตาจิต หวังความไม่มีเวรต่อกัน หวังความไม่เบียดเบียนกัน หวังความสุขและประโยชน์ต่อกันและกัน

๔. **สาธารณโภคี** หมายถึงการได้สิ่งของสิ่งใดมาแบ่งปัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจุน ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ไม่หวงไว้บริโภคจำเพาะผู้เดียว

๕. **สีลสามัญญตา** หมายถึงการมีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนบ้านทั้งหลาย ทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ มีความประพฤติดีงามถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามด้วยความเต็มใจ

๖. **ทิฏฐิสามัญญตา** หมายถึงความมีความเห็นดีงามเสมอกันกับเพื่อนบ้านทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบ

ร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่นำไปสู่ความสุขสงบ ความมีสวัสดิภาพปลอดภัยของการอยู่ร่วมกันในสังคม[๖๙]

สาราณิยธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้อย่างดี เพราะถ้าคนในสังคมใดนำหลักธรรมหมวดนี้ไปประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกัน คนในสังคมนั้นย่อมแสดงกิริยาอาการต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างสุภาพ มีมารยาท มีน้ำใจช่วยเหลือทำกิจธุระที่เกิดขึ้นกันอย่างเต็มใจ จะเจรจากันด้วยคำสุภาพอ่อนหวาน มีประโยชน์และสมานประโยชน์ กล่าวแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดีโดยบริสุทธิ์ใจ จะแสดงการยิ้มแย้มแจ่มใสเข้าหากันและคิดทำประโยชน์ให้แก่กันด้วยจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันเป็นที่ตั้ง จะมีน้ำใจแบ่งปันของกินของใช้แม้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ตนได้มาให้แก่กัน โดยไม่เก็บซ่อนหรือหวงไว้บริโภคใช้สอยคนเดียว จะประพฤติตนดีงาม รู้จักรักษาระเบียบวินัย ไม่ล่วงเกินผู้อื่นไม่ทำตัวให้เป็นที่น่ารังเกียจของคนในสังคม จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมีความเห็นร่วมกัน ตกลงกันได้กับหมู่คณะโดยไม่ดื้อรั้นไปตามลำพัง ดังที่ท่านสรุปอานิสงส์ไว้ว่า ธรรมทั้ง ๖ นี้ทำผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

---

[๖๙] แก้ว ชิดตะขบ, **พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ**, หน้า ๑๘๑.

สาราณิยธรรมทั้ง ๖ ข้อนี้มีคุณค่าทางจริยธรรม พอสรุปได้ดังนี้

๑. ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

๒. ทำให้คนในสังคมมีน้ำใจช่วยเหลือกันและกันได้

๓. ทำให้คนในสังคมมีความรักมีความจริงใจและสมานสามัคคีกัน

๔. ทำให้ทุกคนในสังคมเคารพรักนับถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

๕. ทำให้เกิดความร่วมมือกันในการทำธุรกิจของหมู่คณะ

๖. ทำให้การพัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นไปด้วยดี

๗. เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกัน

สาราณิยธรรม ๖ ประการนี้ เป็นธรรมสำหรับผู้อยู่ร่วมกันควรประพฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นผู้นำต้องประพฤติ เพราะผู้นำเป็นผู้ที่ประสานร้อยรัดทุกคนในองค์กรไว้ พระราชนันทมุนีประกอบด้วยธรรมข้อนี้ จึงทำให้การบริหารงานของท่านราบรื่น คณะสงฆ์อยู่อย่างสงบสุขมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) พรหมวิหาร (ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ)

พรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพรหม ๔ อย่าง คือ

๑. เมตตา ได้แก่ ความรัก ความหวังดี ที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข นักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อน

ร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดี หรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเขา นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้ เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ดังนั้น เมตตาหรือความรักจึงเกิดจากการมองแง่ดีของคนอื่น

๒. กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสาร หวั่นใจ และคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้น ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมักบริหารเปิดใจกว้าง รับฟังปัญหาของคนอื่น กรุณาต่างจากเมตตาตรงที่ว่า กรุณาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดเสียของเขา เช่น เราเห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมา เรามีจิตเมตตาเขา เมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตกเรามีจิตกรุณาเขา

๓. มุทิตา คือ ความรู้สึกพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น โดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมีเขาไม่กีดกันใคร แต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถเต็มที่ และพลอยชื่นชมยินดีในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำลายความริษยาในใจนักบริหาร ถ้านักบริหารมีจิตริษยาลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้นและจะไม่ทุ่มเททำงานให้

๔. อุเบกขา คือ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ

ข้อสำคัญก็คือนักบริหารต้องรู้เท่าทันคนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันผู้ร่วมงาน ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้น เรียกว่า "อัญญานุเบกขา" วางเฉยเพราะโง่ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ดี นักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัล ก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น นักบริหารต้องลงไปห้ามทัพทันที และจัดการลงโทษคนผิดตามความเหมาะสม นักบริหารต้องไม่นั่งดูลูกน้องทะเลาะกันแล้วเอาตัวรอดคนเดียว[๗๐]

พรหมวิหารธรรม ๔ ประการนี้ เป็นธรรมที่ผู้เป็นใหญ่คือผู้นำทุกคนควรมี เป็นธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น สามารถดึงดูดใจของคนทั่วไปได้ ผู้นำที่ประกอบด้วยธรรมข้อนี้จะมีหน้าตาแช่มชื่นเบิกบาน มีจิตใจที่อ่อนโยน น่าเข้าใกล้ น่าคบค้าสมาคม จากการศึกษาทั้งโดยการได้รับสนองงาน และสัมภาษณ์จากผู้เคยร่วมปฏิบัติงานพบว่า พระราชนันทมุนีได้ประกอบด้วยธรรมข้อนี้ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงทำให้ท่านบริหารงานได้ดี และเป็นที่รักของคณะสงฆ์และพุทธสาสนิกชนทั่วไป

---

[๗๐] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๘.

๗) สังคหวัตถุ

สังคหวัตถุ คือ การปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์ หรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่คนไว้ในสามัคคี ที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ อย่าง ดังต่อไปนี้

๑. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

๒. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงให้เกิดความเข้าใจดีสามัคคีเกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อ

คนทั้งหลายไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน[๗๑]

จากการศึกษาพบว่าพระราชนันทมุนีได้ใช้หลักสังคหวัตถุนี้ ในการเกี่ยวประสานร้อยรัดชักจูงและสร้างแรงใจให้เกิดแก่หมู่คณะบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามเสมอมา

๘) อิทธิบาท ๔ (หลักธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ความสำเร็จ)

คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลผู้ประพฤติไปสู่ความสำเร็จแห่งผลตามที่มุ่งหมาย มีอธิบายดังนี้

๑. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น หมายถึง ความต้องการที่จะทำ (กัตตุกัมยตาฉันทะ) ความใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาทำให้ได้ผลดีสิ่ง ๆ ขึ้นไป เป็นอาการที่จิตใฝ่ปรารถนา อยากทำสิ่งนั้นด้วยความสุจริต อยากทำสิ่งดีงามเพื่อให้ความถูกต้องเกิดมีขึ้น อยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ประณีตงดงาม เมื่อมีความใฝ่ใจใคร่จะทำเช่นนี้ คนเราก็จะมีความเพียรสร้างสรรค์ทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลงได้ ความอยากทำที่จัดเป็นฉันทะนี้จะต่างจากความอยากที่จัดเป็นตัณหา ที่เป็นความอยากในทางสนองความต้องการทางกามารมณ์ อยากเป็นโน่นอยากเป็นนี่ในทางทุจริต เป็นต้น

---

[๗๑] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนูญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

ฉันทะนี้เป็นคุณธรรมสำคัญในเบื้องต้นที่ผู้ปรารถนาความเจริญก้าวหน้าให้เกิดมีในตนเพื่อขจัดความเกียจคร้านให้หมดไปแล้ว ใฝ่หาความเจริญก้าวหน้า หันมาเอาใจใส่ต่อกิจการที่ทำ สามารถทำให้สมความปรารถนาได้ ถ้าคนไม่ปรารถนาแม้แต่จะลองทำ คนที่ขาดฉันทะก็จะมีแต่ความหมดกำลังใจ เบื่องานในหน้าที่ของตน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ทำไม่จริง ทิ้งงานนี้ คว้างานโน้น จนเอาดีไม่ได้สักอย่าง

๒. วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น หมายถึงความขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย ความเพียรประกอบความดี ความบากบั่นในการศึกษาศิลปวิทยา ความเพียรในการระวังและละอกุศล หรือ ความเพียรในการทำและรักษากุศล เป็นต้น ด้วยความกล้าหาญ ไม่กลัวต่อความยากลำบาก โดยตระหนักตามพุทธภาษิตที่ว่า วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย ดังนั้น นักทำงานหรือนักศึกษาควรปลูกนิสัยขยันหมั่นเพียรให้มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นอย่างต่อเนื่อง กล้าสู้งานทุกประเภทที่สุจริตยุติธรรม ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและสังคมส่วนรวม

๓. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่สิ่งนั้น ไม่วางธุระ หมายถึงความตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย หมั่นใส่ใจ สนใจฝักใฝ่ในความดีด้วยความมั่นใจ ผู้ที่มีอิทธิบาทข้อนี้จะประกอบกิจการสิ่งใด ก็จะทำด้วยความมีชีวิตชีวา

มีความกระตือรือร้น สดชื่นอยู่ในขณะที่ทำงานเสมอ หรือที่เรียกว่า "มีกะจิตกะใจทำงาน" การที่คนเรามีความคิดผูกพันจดจ่อสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดสมาธิพร้อมกับความคิดจดจ่อสนใจสิ่งนั้น อย่างไรก็ตาม การทำงานทุกอย่างย่อมมีความผิดพลาด เพราะคนที่ไม่มีความผิดพลาดคือคนที่ไม่ได้ทำอะไรเลย แต่งานของผู้มีอิทธิบาทคือจิตตะนี้จะมีความผิดพลาดน้อยมากและผลงานที่ทำสำเร็จลงก็มีผลเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง

๔. วิมังสา หมั่นตริตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น หมายถึงความหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหรือหย่อน ในสิ่งที่ทำนั้นโดยมีการวางแผน วัดผล คิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ การที่คนเราใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยคิดหาเหตุผลและสอบสวนเช่นนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและคิดตามเรื่องที่พิจารณา อย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ทั้งยังเป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องดี พิจารณานั้นโดยไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก เมื่อพิจารณาแล้วพบข้อบกพร่องของงาน ก็รีบแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น[๗๒]

อิทธิบาททั้ง ๔ ประการนี้ ท่านกำหนดเป็นหัวใจของผู้ต้องการความสำเร็จที่ต้องมีความเข้าใจ ตั้งใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ทำนั้น ๆ โดยใช้คำย่อว่า ฉ วิ จิ วิ และสรุปเป็นคำคล้องจองเพื่อให้จำง่ายว่า

---

[๗๒] แก้ว ชิดตะขบ, **พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ**, หน้า ๙๒.

มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวน ในอิทธิบาททั้ง ๔ ประการนี้ ฉันทะ นับว่าสำคัญที่สุด เพราะเมื่อฉันทะเกิดขึ้นแล้ว อิทธิบาทอีก ๓ ข้อย่อมเกิดตาม พระราชนันทมุนี ได้ใช้อิทธิบาททั้ง ๔ นี้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยสังเกตจากการที่ท่านมีความพอใจรักในงานของคณะสงฆ์ พากเพียรตั้งใจทำงานของคณะสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นธุระของพระศาสนา เอาจิตฝักใฝ่และใช้ปัญญาสอบสวนงานคณะสงฆ์ที่ท่านบริหาร จากการสัมภาษณ์จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ผู้ได้ร่วมงานกับท่านจะกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าพระราชนันทมุนี ประกอบด้วยอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ

๙) คุณลักษณะของนักบริหาร

นอกจากหลักธรรมทั้งธรรมาภิบาล หลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นและทศพิธราชธรรมแล้ว พระราชนันทมุนียังได้ประกอบด้วยคุณลักษณะของนักบริหาร ๓ ประการ อันได้แก่

๑. จักขุมา คือสายตาที่ยาวไกล มองการณ์ไกล เพื่อที่จะได้วางแผนกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ระดมสรรพกำลังต่าง ๆ เพื่อไปสู่เป้าหมายตามแผนการนั้นรู้จักว่าใครเป็นใคร อยู่ที่ไหน รู้จักคนที่จะเอามาร่วมทำงาน

๒. วิธุโร หมายถึงจัดการธุระได้ดี ถ้าเป็นผู้ปกครองจะต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเฉพาะเรื่องของตนเอง ถ้าเป็นผู้นำประเภทที่บริหารในด้านใดก็ตามเราจะต้องรู้ในเรื่องนั้น ยกตัวอย่างเช่น จะเป็น

ปลัดอำเภอ เป็นนายอำเภอก็ต้องรู้ตัวบทกฎหมาย อำนาจหน้าที่ของตัวเองได้อย่างชัดเจน

๓. **นิสสยสัมปันโน** คือถึงพร้อมด้วยนิสัย หมายถึงรู้จักแหล่งทุนแหล่งคนที่จะมาช่วย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่รักของคนอื่น ถ้าเป็นพ่อค้าก็มีเครดิตพอที่จะไปหยิบยืมเงินทุนมาจากคนอื่น ถ้าเป็นนักบริหาร นักปกครอง ก็สามารถที่จะรวมสรรพกำลังต่าง ๆ เข้ามาทำงานด้วยกัน[๗๓]

จากการศึกษาพบว่าพระราชนันทมุนีได้ประกอบด้วยหลักของการเป็นผู้นำที่ดีดังกล่าว โดยรับรู้ได้จากการที่ท่านมีวิสัยทัศน์ รับรู้อดีตเข้าใจปัจจุบันมองเห็นอนาคต เป็นผู้นำประเภทนั่งอยู่ในหัวใจคน ไม่ใช่ผู้นำที่นั่งอยู่บนหัวคน ท่านไม่ใช้พระเดชมากนักประเภทจอมเผด็จการ กลับมีเมตตาธรรมสูง เป็นผู้นำที่ทำให้คนอื่นรู้สึกยินดีที่จะทำตาม เพราะความศรัทธาเลื่อมใสในจริยาวัตรของท่าน

สำหรับหลักธรรมที่จะช่วยสนับสนุนให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ประสบผลสำเร็จนั้นในส่วนอื่นก็มีอยู่อีก หากต้องการศึกษาเพิ่มเติมก็สามารถค้นคว้าในเรื่องของ หลักธรรมสำหรับนักบริหาร การบริหารเชิงพุทธ และภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ฯลฯ เพิ่มเติมอีกเพื่อจะได้ช่วยเสริมความรู้ในการบริหารงานต่อไป

---

[๗๓] พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, หน้า ๓๘.

๒.๓ การประยุกต์ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี (สำรวย อาภากโร) เพื่อใช้ในสังคมไทย

ในปัจจุบันสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศเปลี่ยนไปมาก สังคมข่าวสารได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยอันช่วยให้ภาคเอกชนเติบโตขึ้น ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกองค์กร จะต้องปรับแนวทางการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการร่วมกันสร้างความเป็นเอกภาพและความสามัคคีในหมู่ เพื่อให้การประสานงานด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็ต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานโดยยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพต่าง ๆ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต อุทิศเวลากับงานอย่างจริงจัง อันจะช่วยส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความสงบสุขและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษา พบว่า พระราชนันทมุนีบริหารกิจการคณะสงฆ์ครบทั้ง ๖ ด้าน โดยใช้หลักของการเป็นผู้นำที่ดี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางในการบริหารของท่าน เป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้ โดยลักษณะที่เห็นชัดคือ ท่านวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้สามารถ

ทำงานได้อย่างไม่หยุดชะงัก ในกรณีที่ ผู้ปฏิบัติงานเดิมลาออกหรือพ้นวาระจากการปฏิบัติหน้าที่ จึงทำให้การบริหารงานเป็นไปด้วยความสะดวกเรียบร้อยดีงามเสมอมา อีกประการหนึ่ง ด้วยความที่ตัวท่านเองเป็นผู้นำที่ประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้นำตามแนวพุทธ จึงทำให้ท่านบริหารงานในส่วนนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงได้เสนอแนวทางในบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ในสังคมไทย ดังต่อไป

๑) การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำและแนวทางในการบริหารงาน

แนวทางในการบริหารงานของพระราชนันทมุนีนั้น เป็นการปกครองแบบธรรมาธิปไตย โดยยึดหลักธรรมเป็นใหญ่ในการบริหาร เอาความถูกต้องเข้าว่า ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานในส่วนใด ๆ ก็ให้เป็นไปตามคลองธรรม พร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติ ทำให้บริบูรณ์ในประโยชน์ส่วนตน และปรหิตปฏิบัติ เสียสละเพื่อส่วนรวมทำประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมและใช้หลัก ๔ ส. ในการบริหาร ซึ่งผู้บริหารองค์กรทุกระดับสามารถประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

การปกครองแบบธรรมาธิปไตย ผู้บริหารทุกระดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับผู้นำ ต้องบริหารงาน โดยใช้หลักการบริหารด้วยธรรมาธิปไตย คือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ในการบริหาร ซึ่งการบริหารแบบนี้อาจไม่ถูกใจทุกฝ่าย แต่ก็ถูกต้องโดยที่ทุกฝ่ายไม่อาจค้านได้ ด้วยอาศัยความถูกต้องนี้เองจึงทำให้การบริหารงานนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ

และเข้ากับหลักธรรมาภิบาลมีความถูกต้องเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงไปทาง อัตตาธิปไตย โดยถือเอาตนเป็นใหญ่ หรือโลกาธิปไตย ที่บริหารตาม ความต้องการของคนหมู่มาก เพื่อให้เขายกย่องเชิดชู

พร้อมด้วยอัตตหิตสมบัติ ผู้บริหารที่ดีต้องพร้อมด้วยอัตตหิต สมบัติ คือ พร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตน ที่เหมาะสมกับความเป็นผู้นำที่ ดี เช่นการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนให้ เหมาะสมกับความเป็นผู้นำ ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม แสวงหาความรู้ทางวิชาการ ซึ่งเป็นการส่งเสริมความเป็นผู้นำของ ผู้บริหารให้ดียิ่งขึ้น

พร้อมด้วยปรหิตปฏิบัติ ผู้บริหารที่ดีต้องพร้อมด้วยปรหิตปฏิบัติ คือการสละประโยชน์สุขส่วนตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม เห็น ประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่ เช่น ถ้าจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่ส่วนตน และส่วนรวมในเวลาเดียวกัน ก็สละประโยชน์ส่วนตน ทำประโยชน์ ส่วนรวมก่อน จากนั้นจึงทำประโยชน์ตนทีหลัง

การบริหารงานตามหลัก ๔ ส.[๓๔]

๑. สันทัสสนา คือชี้แจงนโยบายวิธีการระเบียบการหรือ แนวทางในปฏิบัติงานให้กับผู้ร่วมงานทราบอย่างชัดเจน โดยไม่มีข้อ สงสัย ผู้ร่วมงานจะได้ปฏิบัติถูกต้องตามวัตถุประสงค์ และเขาเหล่านั้น

---

[๓๔] ที.ม. (บาลี) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

จะเกิดความรู้สึกว่าองค์กรที่เขาร่วมงานด้วย มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และผู้นำของเขามีความโปร่งใส น่าร่วมงานด้วย

๒. สมาทปนา คือรู้จักพูดจูงใจให้เขาเกิดมีแนวความคิดมีเจตคติและวิสัยทัศน์ที่ดีในแนวทางเดียวกัน ให้เกิดความใฝ่ฝัน

๓. สมุเตชนา คือสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ร่วมงาน ให้เขามีกำลังใจมีความกล้าหาญในการปฏิบัติหน้าที่ กล้าคิดกล้าทำ เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

๔. สัมปหังสนา สร้างบรรยากาศในการทำงาน ให้ผู้ร่วมงานมีความร่าเริง ไม่ให้บรรยากาศมีความตึงเครียด ให้เกิดฉันทะใฝ่ใจในการปฏิบัติหน้าที่ อันจะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำและแนวทางในการพัฒนาบุคลากร

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรของพระราชนันทมุนี คือ ฝึกด้านจิตใจก่อน แล้วให้ศึกษา และฝึกประสบการณ์ เรียกง่าย ๆ เพื่อให้จำได้แม่นยำว่า ยกระดับจิตใจ ใฝ่ศึกษา พัฒนาประสบการณ์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. ยกระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาจิตใจด้วยการฝึกปฏิบัติธรรม รักษาศีล หรืออบรมคุณธรรม เพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นให้เป็นบุคลากรที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้เป็น

ด้วยความเรียบร้อยดีงาม ซึ่งการยกระดับจิตใจนี้เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ เป็นพื้นฐานของมนุษย์ เพราะมนุษย์เรามีใจเป็นใหญ่ เมื่อพัฒนาจิตใจให้พร้อมแล้ว การพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็จะดีไปด้วย หากจิตใจไม่ได้รับการพัฒนาแล้ว ส่วนอื่น ๆ ก็พัฒนาได้ยาก หรือหากพัฒนาก็จะตกไปในฝ่ายอกุศล ดังพุทธภาษิตที่ว่า

มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา,
ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ จกฺกํว วหโต ปทนฺติ.[๓๕]

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม ทุกข์ย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะทุจริต ๓ อย่างนั้น เหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ ฉะนั้น[๓๖]

ดังนั้นการพัฒนาบุคลากร ควรเริ่มจากการพัฒนาที่จิตใจก่อน อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาในส่วนอื่นต่อไป

๒. ใฝ่ศึกษา คือให้ศึกษาหาความรู้ ด้วยการจัดการศึกษาหรือถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ ให้มีความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน เป็นการพัฒนาในระดับที่สอง ยกระดับ

---

[๓๕] ขุ.ธ. (บาลี), ๒๕/๑๑/๑๕.
[๓๖] ขุ.ธ. (ไทย), ๒๕/๑๑/๑๑.

การศึกษาให้มีวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓. **พัฒนาประสบการณ์** หลังจากที่ได้พัฒนาด้านจิตใจ และศึกษาหาความรู้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การให้บุคลากรนั้น ๆ ฝึกประสบการณ์ด้วยการฝึกปฏิบัติหน้าที่ ในขั้นตอนนี้อาจยังไม่ได้ผลตามที่ต้องการมากนัก ผู้บริหารต้องคอยให้คำปรึกษา แนะนำให้ฝึกฝนประสบการณ์จนเกิดทักษะมีความชำนาญในด้านนั้น ๆ เมื่อทำได้ดังนี้ก็จะได้บุคลากรที่มีทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรม ที่เรียกว่าบุคลากรที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่องค์กรต้องการ

๓) การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร

ในการบริหารงาน ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบายและทิศทางในการบริหาร หากผู้บริหารมีความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ก็จะทำให้การบริหารงานเป็นไปตามทิศทางที่กำหนดได้ ในการปฏิบัติงานผู้ร่วมงานมักจะมองหาความรู้ความสามารถการมีภาวะผู้นำและคุณธรรมของผู้บริหาร หากผู้บริหารมีความรู้ความสามารถแต่ไม่มีคุณธรรม ก็จะทำให้ผู้ร่วมงานไม่เชื่อมั่นในตัวผู้บริหาร ดังนั้นผู้บริหารควรประกอบด้วยคุณธรรม เช่นการบริหารงานของพระราชนันทมุนี ที่บริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะท่านประกอบด้วยคุณธรรมสำหรับนักบริหาร จากการศึกษาพบว่าท่านประกอบด้วยคุณธรรมสำหรับผู้นำหลายประการเท่าที่รวบรวมได้มี ๙ ประการ คือ

๑. สัปปุริสธรรม

๒. หลักธรรมาภิบาล

๓. ทศพิธราชธรรม

๔. ละเว้นอคติ

๕. สาราณิยธรรม

๖. พรหมวิหาร (ธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ๔ ประการ)

๗. สังคหวัตถุ

๘. อิทธิบาท ๔ (หลักธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ความสำเร็จ)

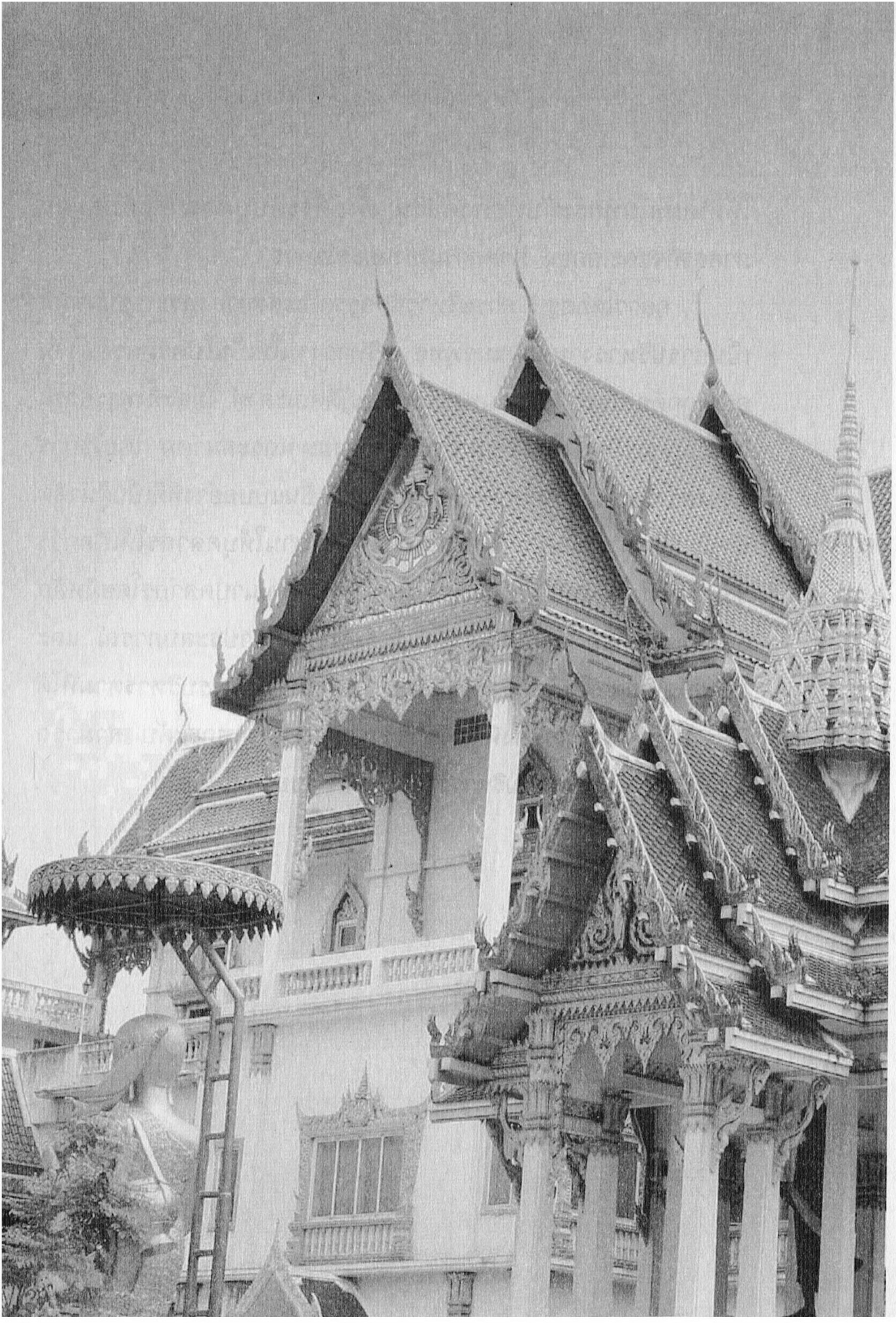
๙. คุณลักษณะของนักบริหาร

หลักธรรมทั้ง ๙ ประการนี้ มิใช่แต่ผู้บริหารระดับสูงสุดเท่านั้นที่ควรปฏิบัติตาม แม้ผู้ร่วมงานทุกระดับก็ควรปฏิบัติด้วย เพื่อให้องค์กรมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างเดียวกัน มีแนวความคิดไปในทิศทางเดียวกัน ผู้บริหารเองต้องปฏิบัติตามและส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติตามด้วย

ในหลักธรรมทั้ง ๙ ประการนี้ หลักธรรมาภิบาล เป็นเสมือนกรอบในการทำงาน ส่วนหลักธรรมข้ออื่น ๆ เป็นหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนในการบริหาร สร้างความมีภาวะผู้นำตามแนวพุทธให้กับผู้บริหาร ดังนั้นควรจะนำหลักธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมาภิบาลที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อใช้ในการบริหารงานทุกภาคส่วน โดยทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือกัน ส่งเสริมให้นำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้

ให้เกิดผลในทุกระดับทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน ภาคธุรกิจและเอกชน ภาคการเมืองและราชการ

กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี เป็นการบริหารงานตามแนวพุทธ บริหารงานให้เป็นไปตามกรอบงานอย่างถูกต้องและถูกวิธีตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่ละทิ้งพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถระสมาคม โดยใช้การสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีเป็นผู้นำคิดนำทำ ใช้ความเป็นผู้นำชักจูงแนะนำ ประสานให้บุคลากรให้เกิดการร่วมมือร่วมใจ ประกอบกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จ พัฒนาบุคลากรโดยมีหลัก ๓ ประการ คือ ยกระดับจิตใจ ใฝ่ศึกษา พัฒนาประสบการณ์ และแก้ไขปัญหาตามหลักของอริยสัจ ๔ ซึ่งแนวทางในการบริหารตามที่ได้เสนอมานี้ เป็นแนวทางที่ผู้บริหารงานทุกองค์การทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์การของตนได้ต่อไป

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกํ ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

________. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

หนังสือ :

กนก แสนประเสริฐ. **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

แก้ว ชิดตะขบ. **พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ อตฺถเวที). **แนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)**, กรุงเทพมหานคร : หจก. สามลดา, ๒๕๔๙.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ทศวรรษธรรมทัศน์พระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๔.

________. **ธรรมนูญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). **หลักธรรมาภิบาล การบริหารงานตามแบบบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **สมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑ ตอน ๓**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร : นวสาสน์ การพิมพ์, ๒๕๕๒.

วัดละหาร. **๕๙ ปี สำนักบาลีวัดละหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

บทความ :

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). "แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา". เข้าถึงข้อมูลที่ http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=panomsarakham &month=04-2009&date=05&group=13&gblog=12>, เมษายน ๒๕๕๒.

วิทยานิพนธ์ :

พระครูปลัดอาทิตย์ อตฺถเวที (ซองดี). "การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สัมภาษณ์ :

พระครูนนทการโกศล, เจ้าอาวาสวัดบางรักใหญ่ เจ้าคณะอำเภอบางบัวทอง สัมภาษณ์. ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระครูสังฆรักษ์อ่อนตา มหาวีโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระครูสิริธรรมภาณ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร สัมภาษณ์. ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระครูอุทุมพรกิตติคุณ, เจ้าอาวาสวัดมะเดื่อ สัมภาษณ์. ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระมหากำพล คุณงฺกโร, เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง สัมภาษณ์. ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระมหาชม โชติญาโณ, อาจารย์ใหญ่สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร สัมภาษณ์. ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

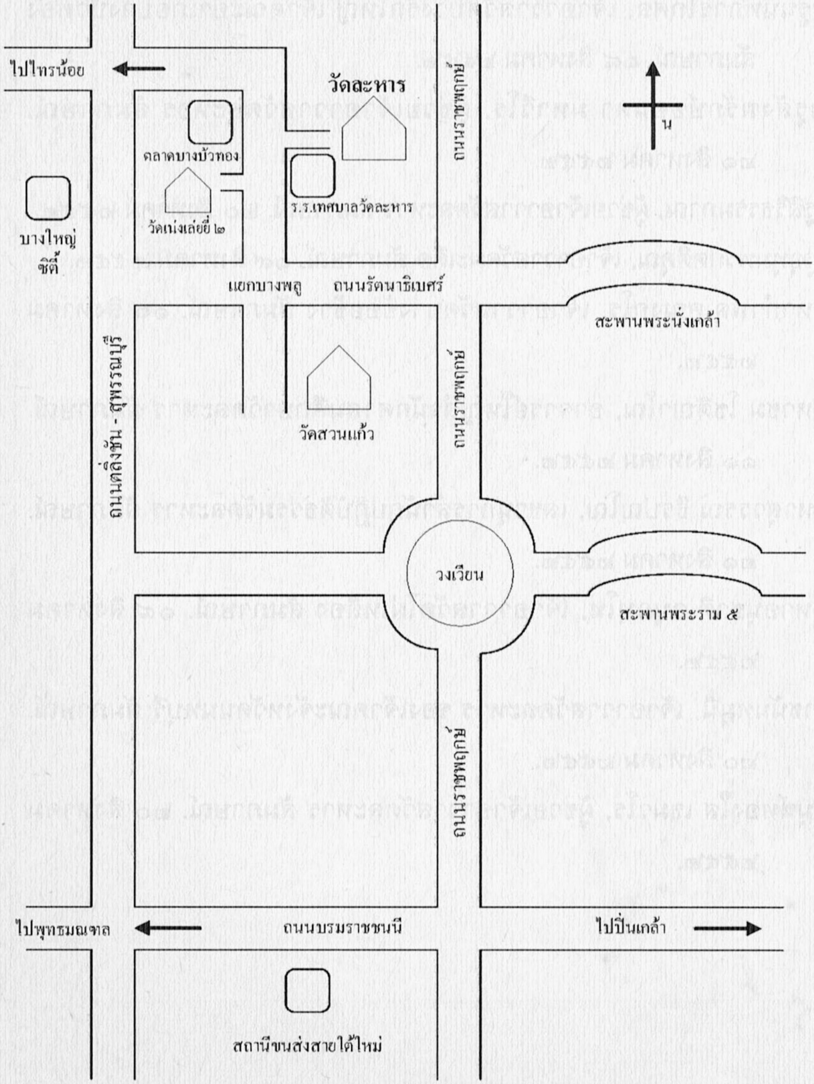
พระมหาสุวรรณ ธีรปญฺโญ, เลขานุการสำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระมหาอนุชาติ อนุภทฺโท, เจ้าอาวาสวัดไผ่เหลือง สัมภาษณ์. ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระราชนันทมุนี, เจ้าอาวาสวัดละหาร รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี สัมภาษณ์. ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๒.

พระสมุห์ทองใส เขมวโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดละหาร สัมภาษณ์. ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๒.

แผนที่วัดละหาร

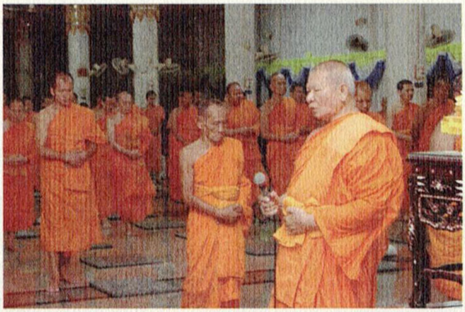

ภาคผนวก

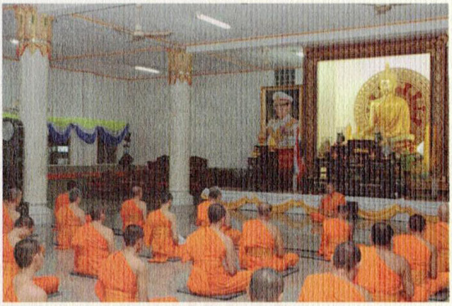
ภาพกิจกรรม และ โครงการ

สำนักปฏิบัติธรรมวัดละหาร

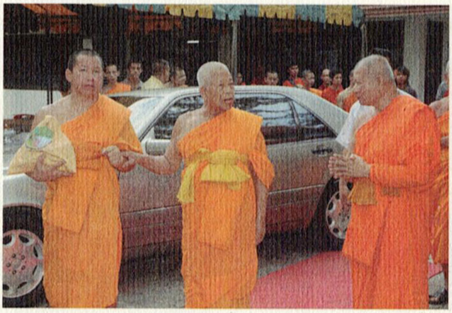

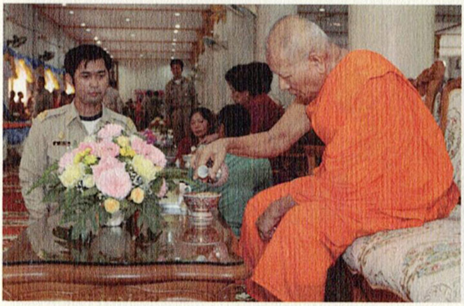

สำนักศาสนศึกษาวัดละหาร

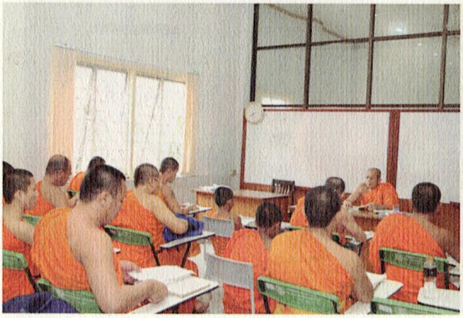

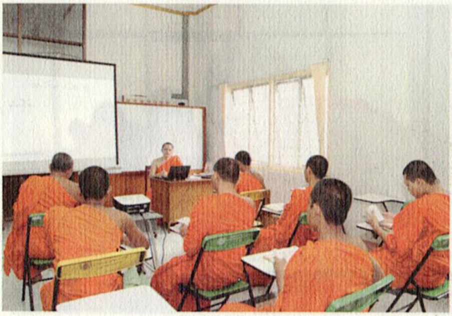

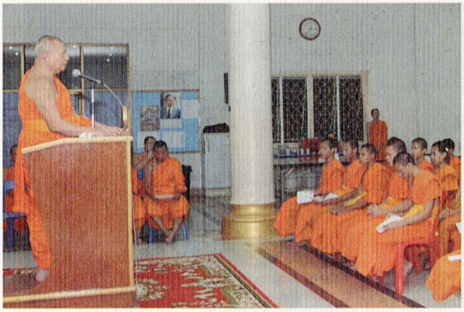

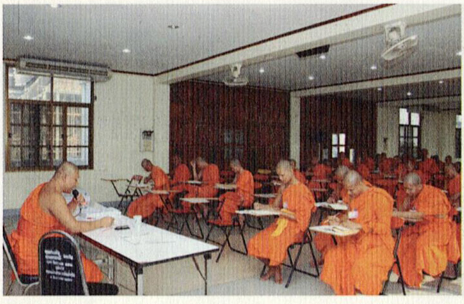
อบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวงสำนักเรียนคณะจังหวัดนนทบุรี

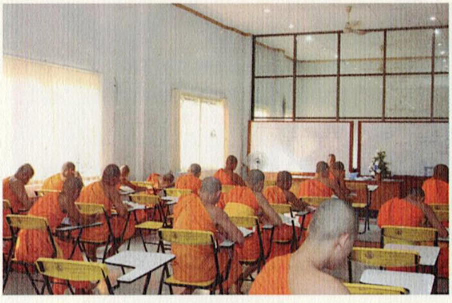

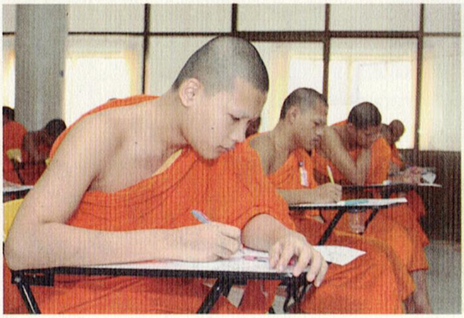

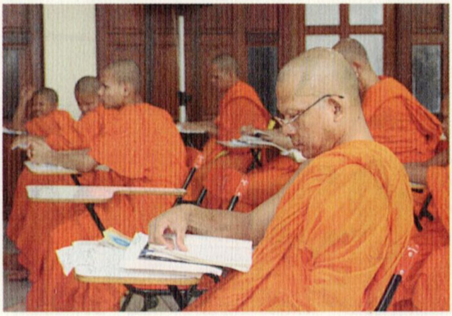

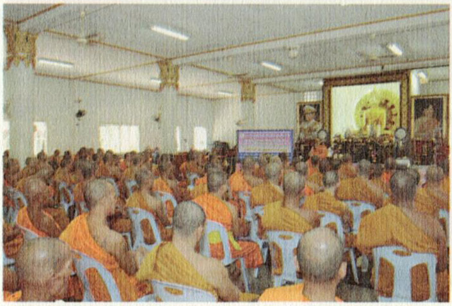

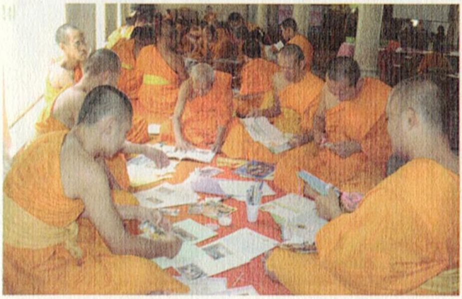
ศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จ.นนทบุรี

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดละหาร

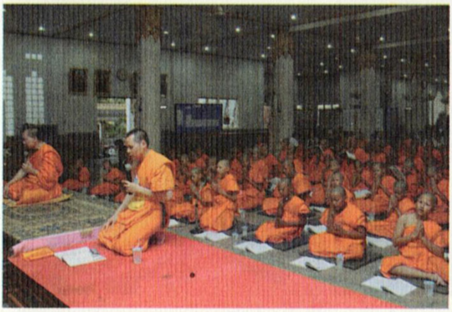

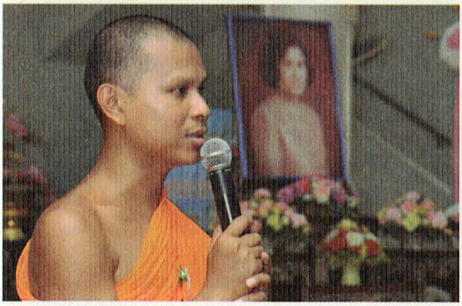

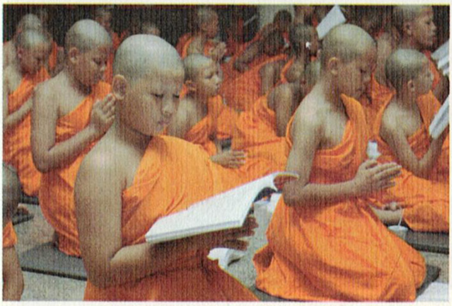

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

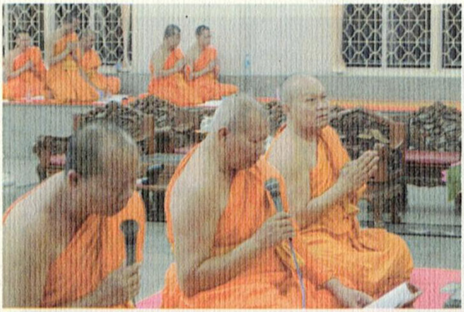

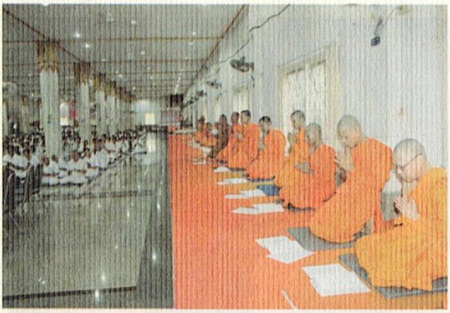

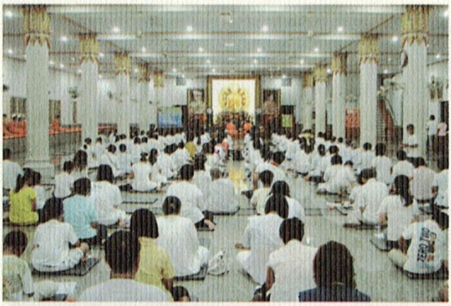

โครงการวัดวิถีพุทธ

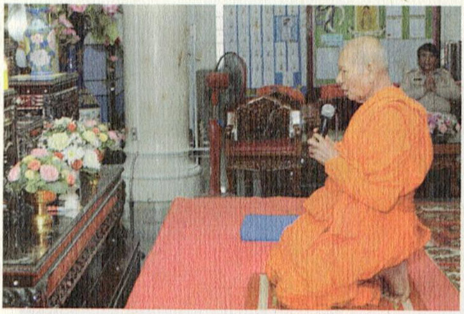
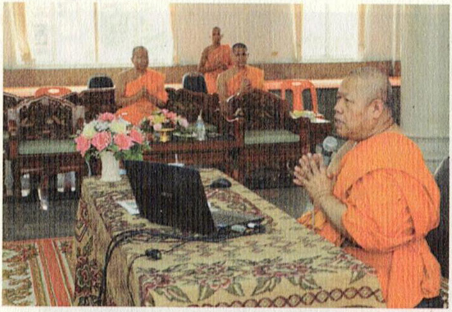
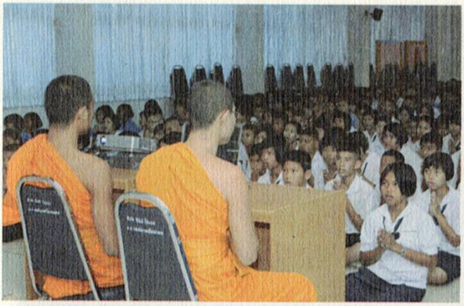

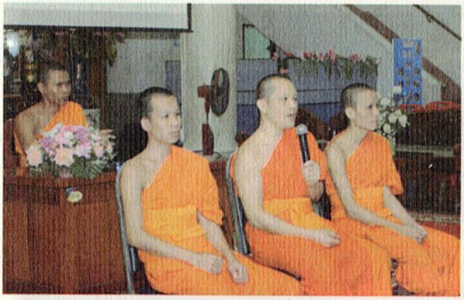

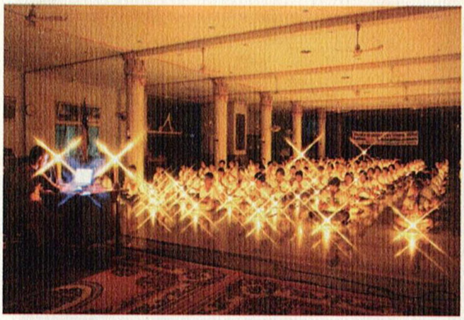

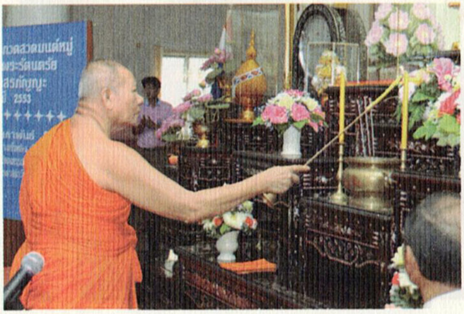
อบรมคุณธรรมจริยธรรม

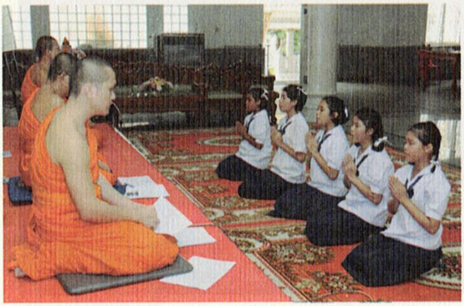

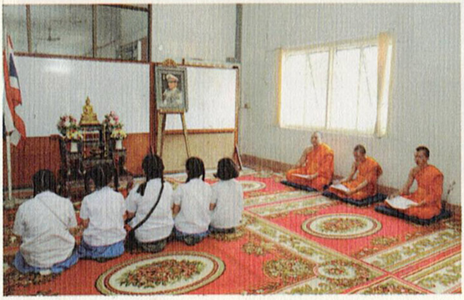

ประกวดสวดมนต์หมู่ฯ และตอบปัญหาศีลธรรม

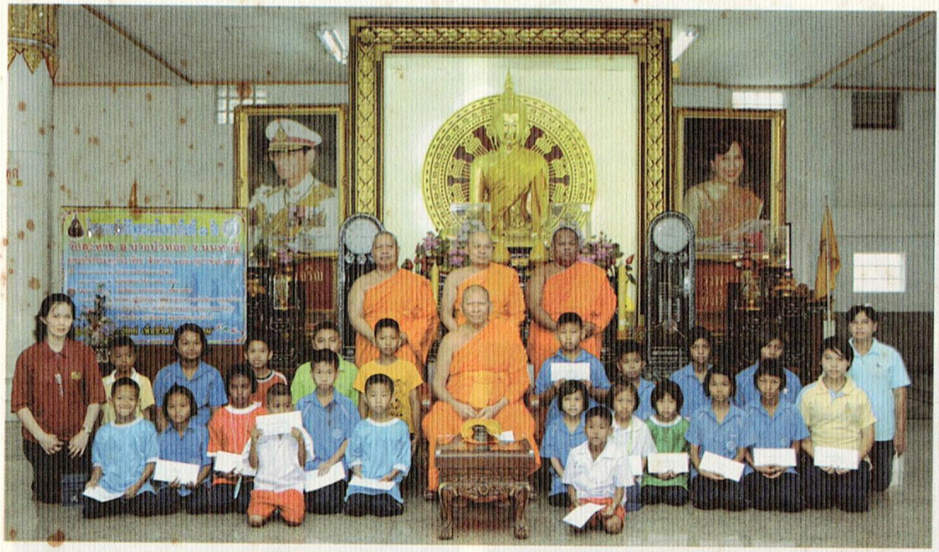

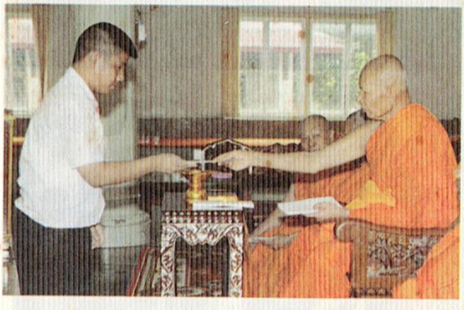

มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน

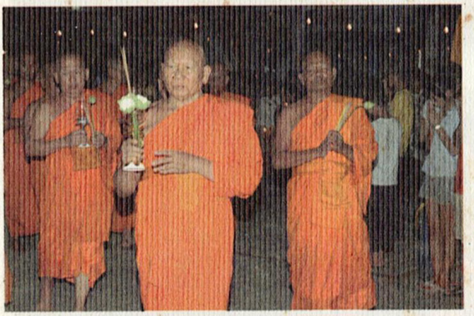

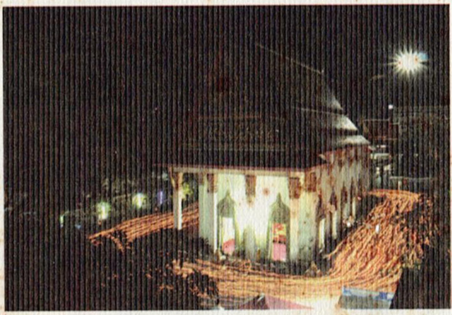

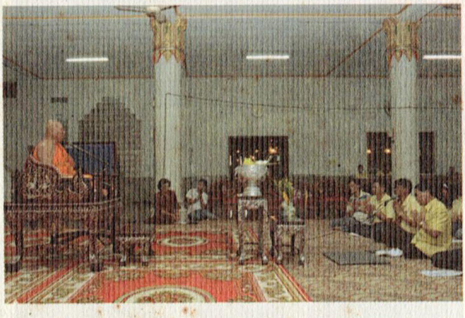

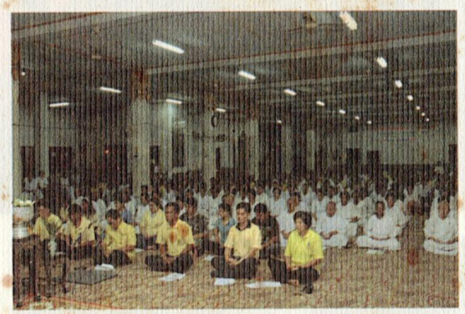

กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

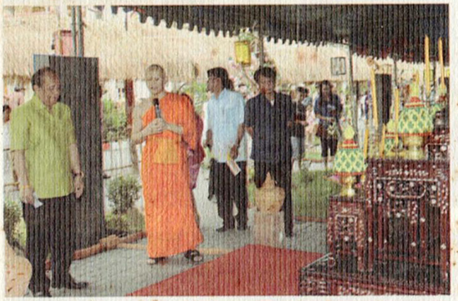

บ้านช่วยวัด วัดช่วยบ้าน

เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชนแล้ว
พระสงฆ์ก็ควรทำประโยชน์ตอบแทนประชาชนบ้าง
นอกเหนือไปจากการเทศนาสั่งสอน
และเป็นเนื้อนาบุญ
สิ่งที่ควรทำก็คือการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน
ด้วยการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
อันนี้เป็นกิจที่เราจะทิ้งไม่ได้

-พระราชนันทมุนี-

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระราชนันทมุนี (สำราญ อาภากโร)

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ของพระราชนันทมุนี

ISBN 978-974300855-9
9 789743 008559